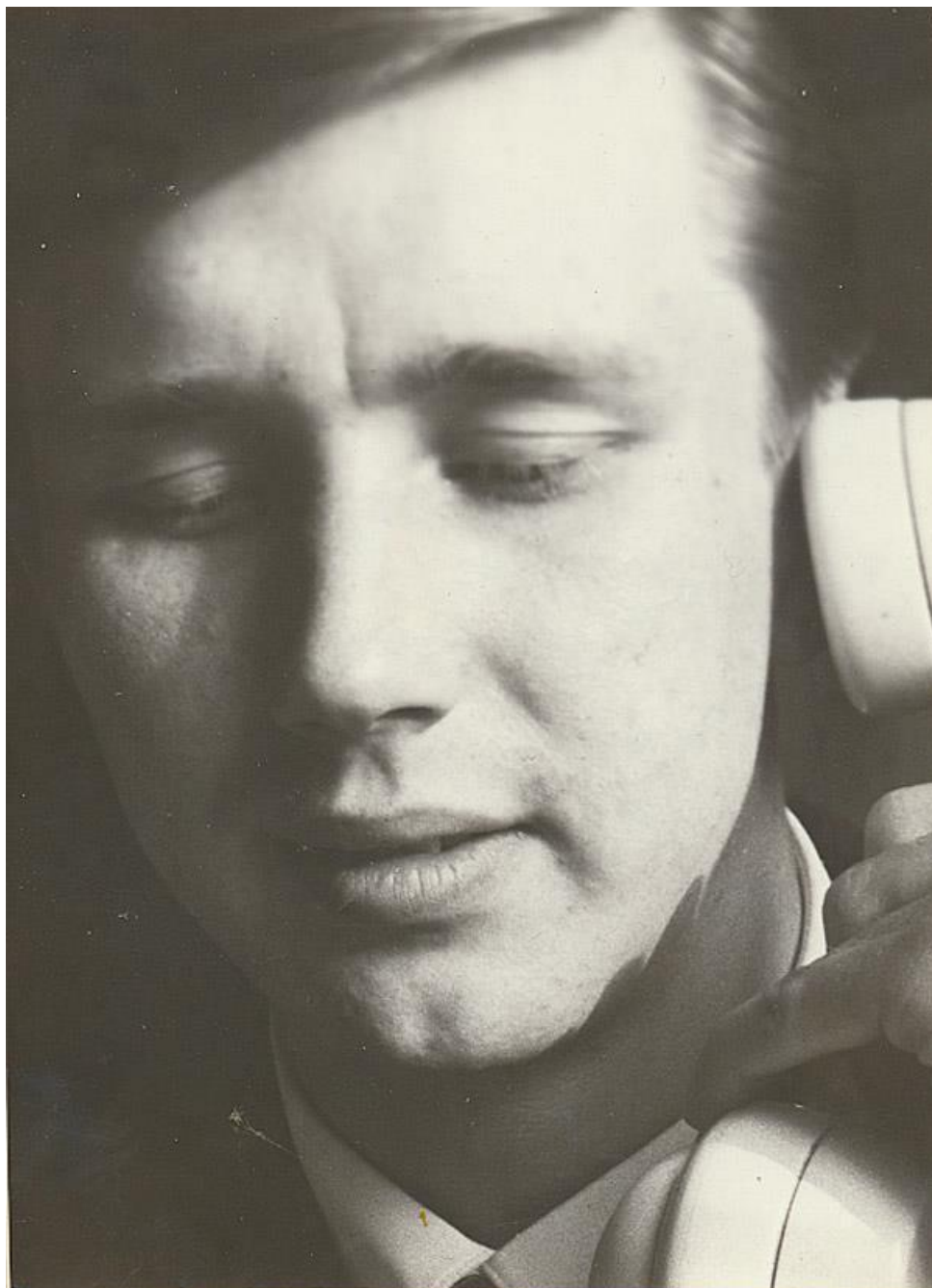

Markku Parjanen uppoutuu muistoihin

NÄIN ENNEN

JAN MARKUS OLIVERILLE

Rakas vaimoni Mira sanoi minulle lokakuussa 2008 katsellessaan vieraila mailla syntyneen ainokaisen lapsenlapsemme valokuvaa, että sinä voisit jotain tehdäksesi oikeastaan pistää vähän ylös, millaista meno täällä hänen isiensä mailla on ollut, jos tuo pojanpoika joskus vanhemmiten vaikka sattuisi tulemaan kiinnostuneeksi juuristaan.

Epätodennäköiseltähän tuo minusta tuntui, mutta koska vaimon toive on lakini, eikä tuohon hätään oikein kunnollista porsaanreikää lainkiertoon löytynyt, istuin alas ja ryhdyin kirjoittamaan.

Suurin piirtein yhdeltä istumalta kirjoitin satakunta liuskaa sen suuremmin jäsentelemättä asioista joita vuosien varrelta oli kummastukseksi pääkoppaani taltioitunut. Hämmästykseni puuha oli jopa hauskaa. Olin luullut, että mittani kirjoitusvälineisiin kajoamisessa oli tullut täyteen jo 1991, kun työterveyslääkäri oli kesken työpäivän alkanut naama vakavana esitellä sydänkäyrääni.

Samoin kuin ajatuksissani, palasin myös kirjoittamisessani lapsuuteeni. Minulla oli koulussa kummallinen tapa valita ainekirjoituksen aiheeksi jotakuinkin sattumanvaraisesti mikä tahansa otsikko, ja lähteä siitä kehittelemään tarinaa, antaa mielikuvitukselle tilaa ja odottaa itsekin jännityksellä mihin kaikki oikein johtaa. Se oli eräänlaista ajatusleikkiä. Saattoi siinä toki olla snobbailuakin ja halua häkellyttää.

Tahallisesti en ole tällä kertaa halunnut kirjoittamisellani häkellyttää, vaikka olenkin ottanut vapauden lätistä mitä mieleen sattuu tulemaan ja poukkoillut asiasta toiseen. Suonette minulle tämän. Olen nauttinut tällaisesta vapaasta, turhista kielioppisäännöistä piittaamattomasta kirjoittamisesta. Kun koko työelämänsä ajan on pakottanut itsensä ehdottoman täsmällisiin, vedenpitäviin faktoihin perustuviin ja ennen kaikkea lyhyisiin ilmaisuihin, tuntuu tällainen jaarittelu syntisen nautinnolliselta.

Yritän kuitenkin kohdella teitä kohtuudella.

Tämän legendan pohjana olevassa pojanpojalleni Jan Markus Oliverille kirjoittamassani stoorissa on käsitelty luonnollisesti myös äitini Vieno Okon sukua. Tuohon kronikkaan tekemästäni stilisoinnista on Parjasille kahdenlaistakin hyötyä: a) he säästyvät miltei kokonaan lukemiselta okkolaisista – ja b) heidän ei tarvitse pahoittaa juurikaan mieltään siitä, että minun lapsuusmuistoissani vain äitini lapsuudenkoti oli maanpäällinen paratiisi.

Tämä tarina on siis eräänlainen kevytversio vuonna 2008 kirjoittamastani. Tästä on karsittu paitsi Okkojen ylistys, myös liiallisuuksiin menevät henkilökohtaisuudet

muiden osalta. Toki ”lukuarvo” tästä kärsii, mutta niinhän se kävisi median maailmassakin, jos lööppijuttujen todenperäisyydet mentäisiin ennen julkaisemista tarkistamaan.

Alkuperäisen kyhäelmäni saatesanoissa kirjoitin:

Kaiken kaikkienensa.

Ihmisillä on toisistaan tietynlaiset mielikuvat. Ne ovat ulkopuolelta nähtyjä. Minä yritän kertoa miltä minun mennyt maailmani on näyttänyt sisältäpäin katsottuna.

Ehkä onnistun tämän tarinoinnin rivien välissä luomaan mielikuvan itsestäni.

Ukkisä

SODAN JALOISTA

Syntyessäni Lappeenrannan historiallisessa Linnoituksessa kaupunki oli ankanan ilmapommituksen kohteena. Oli helmikuu 1944.

Keskikaupungilla vajaan kilometrin päässä pommit surmasivat siviilejä, ja Linnoituksessa sijaitsevassa synnytyslaitoksessa äidit saivat luettavakseen reikäisiä sanomalehtiä. Niistä oli leikelty pois uutiset, joissa kerrottiin pommien tuhoista.

Äitejä ei haluttu järkyttää ikävillä uutisilla, vaikka oli itsestään selvää, ettei yöllinen raskaiden lentokoneiden jylinä ja pommien jyske ollut voinut jäädä heiltä huomaamatta.

Tiedä sitten kumpi oli järkyttävämpää: saada tieto pommien aiheuttamista tuhoista vai elää epätietoisuudessa sisälsivätkö lehtien mustat aukot tietoja läheisten ihmisten kohtaloista.

Mahdollista oli, että pikkukaupungissa uhrien joukossa saattoi olla äitienkin omaisia eikä heille tietenkään haluttu välittää suruviestejä lehtien kautta.

Toisaalta sota oli jo kestänyt siksi kauan, että suruviesteihin oli jollain tavalla turruttu ja negatiivisten asioiden sensuroimiseen totuttu.

Äitejä haluttiin suojella varmasti inhimillisistä syistä. Mutta myös siksi, että he olivat suorittamassa tärkeää tehtävää: synnyttämässä uutta nousevaa sukupolvea isänmaata rakentamaan ja puolustamaan.

Uutta tykinruokaa, saattoi joku irvileuka sanoa. Mutta niin kornilta kuin kuulostaakin, maassa oli piirejä joissa todella lietsottiin populaatiota lisääntymään, jotta sotarintamalla kaatuneiden tilalle saataisiin uutta verta mahdollisen revanssin varalle.

Väkeä todella tarvittiin pitämään suuri ja mahtava Neuvostoliitto ojennuksessa rajan takana. Siihen ei oikein Suomen piskuinen armeija tahtonut riittää. Ei vaikka suomalainen vastasikin kymmentä ryssää, kuten tavattiin sanoa.

Äideistä nyt siis ainakin huolehdittiin ja lapsia tehtiin tiuhaan tahtiin. Tahti itse asiassa kiihtyi sodan loppuvaiheessa ja pari vuotta sen jälkeen. Tuolloin syntyivät Suomeen niin sanotut suuret ikäluokat, jotka ovat omana ilmiönään lyöneet leimansa tasavaltaan aina ajallaan ja vuorollaan.

On todettava, että suomalainen yhteiskunta on pitänyt lapsistaan hyvää huolta. Varsinkin, kun otetaan huomioon kuinka kehittymättömissä ja sodan köyhdyttämässä oloissa asioiden järjestelyt on jouduttu aloittamaan.

Suuret ikäluokat on luotsattu heitä varten perustetuista synnytyssairaaloista korkeatasoisen neuvolajärjestelmän kautta kattavaan peruskoulutukseen.

Heille on rakennettu yliopistoja ja ammattiin valmistavia laitoksia, joissa annettava opetus on käytännöllisesti katsoen ilmaista.

Nyt armon vuonna 2008 he, tai siis me, minä mukaan lukien, olemme eläkeiässä ja meille alkaa olla entistä merkittävämpää yhteiskuntamme tarjoama terveydenhoito.

ITSENÄISEKSI

Katsopas, kun intouduin ylistämään isänmaatani. Minä vanha marisija. Teksti on kuin entisen neuvostoliittolaisen työn sankarin kuvaus kotimaastaan.

Mutta jos oikeasti Neuvostoliitossa joitakin hyviä piirteitä haluaisi nähdä, ne voisivat olla näin pidemmän ajan päästä katsottuna juuri noita talvi- ja jatkosodan sisältämiä elementtejä.

Parasta oli tietenkin, että Neuvostoliitto otti sen verran turpiinsa että suostui voittamaan sodan tyytymällä vain osittaisiin alueluovutuksiin ja sulkeutui itse tiiviisti rautaesirippunsa taakse.

Suomen parhaaksi koitui lopulta myös se, että Neuvostoliitto vaati mahtavat sotakorvaukset, jotka suomalaiset sitten pitivät kunnia-asianaan todella myös suorittaa ajallaan. Vaikka koko maailma kummasteli Suomen ainutlaatuista käytöstä. Hulluja nuo suomalaiset.

Muistan, kuinka olin muitten suomalaisten tapaan kateellinen ruotsalaisille. Elintason ero sodassa vammautuneen Suomen ja sen selän takana rauhassa lekotelleen länsinaapurin välillä oli 1950- ja 60-luvuilla huikea. Ero ei ole joka suhteessa kuroutunut täysin umpeen vieläkään. Toisaalta joillakin sektoreilla Suomi saattaa nykyisin olla ruotsalaisempi kuin Ruotsi, eli pohjoismainen kansankoti voikin löytyä eräissä asioissa Suomesta.

Joka tapauksessa Suomi oli sotien päätyttyä melko takapajuinen maatalousvaltainen maa. Suomen rikkautena pidettiin metsiä, vihreää kultaa. Peltoviljely riitti omiin tarpeisiin. Kaivostoimintaa oli jonkin verran, joskin Neuvostoliitto oli ominut arvokkaimmat nikkeli-lyödykset pohjoisessa.

Sotakorvausten tuottamiseksi käynnistettiin laaja konepajateollisuus. Tehtiin junavaunuja ja vetureita, rahtilaivoja ja jäänmurtajia. Ennen pitkää ryhdyttiin värkkäämään valtavia paperikoneita ja loistoristeilijöitä muunkin maailman tarpeisiin. Aseita oli opittu tekemään jo aikaisemmin, ja aikaa myöten sotakalustoa voitiin markkinoida myös muille.

Nokian kännykät nousivat yllättäen markkinajohtajan asemaan. Samoin Koneen hisseihin voi törmätä missä päin maailmaa tahansa.

Sotakorvaukset olivat siis vauhdikkaana alkusysäyksenä elinkeinorakenteen muutokselle.

Tätä seurasi Neuvostoliiton kanssa käyty pitkäaikainen ja Suomen vakaiden olojen kannalta merkityksellinen kahdenvälisen kaupan aika. Suomi osasi hyödyntää taitavasti suuren – ja ns. kylmän sodan aikana pelätynkin – naapurinsa ehtymättömiä luonnonvaroja ja mittavia markkinoita.

Tästä kanssakäymisestä Suomi sai kannettavakseen ”finlandisierung”-leiman, joka minun mielestäni on kotimaastani puhuttaessa sisällöltään aivan liian negatiiviseksi pelkistetty.

Maa, jossa olen varttunut, ei ole mikään Neuvostoliiton varjossa tai edes millään lailla sen käskyvallan piirissä ollut valtakunta. Se, että noinkin iso rajanaapuri ei voi olla vaikuttamatta oman maan politiikkaan, on täysin luonnollinen tosiasia.

Ainoa ulkopuolinen taho, joka on päässyt osallistumaan Suomen itsenäiseen päätöksentekoon, on EU. Ja se on hyvä asia se. Enimmäkseen.

Se siis alkajaisiksi puitteiksi maasta, jossa olen elänyt.

Kun oikein kääntyy katsomaan taakseen, huomaa kuinka paljon maailma ympärillä on muuttunut. Tätä ei vaan ole tullut ajatelleeksi, kun muutokset kuitenkin tapahtuvat niin vähin askelin.

Minun elinkaarenihan on historiaa!

PIENESTÄ PITÄEN

Palataan siis historiani alkuun.

Aivan alkuvaiheista minun on tukeuduttava toisen käden tietoon, sillä ihan varhaislapsuudestani minulle ei ole säilynyt muistikuvia. Ja jos onkin, ne ovat hyvin

sattumanvaraisia lyhyitä välähdyksiä enkä ole varma, muistanko ne itse kokeminani vai ovatko ne tulleet mielikuviini muitten kertomina.

Yksi merkittävä tapahtuma minulle on minusta kerrottu. Se tuli nyt mieleeni tuosta historiasta, koska sen johdosta henkilöhistoriani oli jäädä varsin suppeaksi. Olin napero, joka hädin tuskin osasi kävellä. Sen verran kuitenkin olin taaperrellut, että olin toikkaroinut pihapiirin tuntumassa olleeseen maakuoppaan jossa oli vettä aikuisen ihmisen vyötäröön saakka. Äitini oli havainnut häipymiseni ja löytänyt minut räpiköimästä vesikuopasta laudankappaletta tavoitellen. Pinnalla mutta pää savessa, mikä kieli minun sukellelleen pohjamudissa. Jo silloin, pienestä pitäen.

Kovin vanha en ollut silloinkaan – ehkä jotain kolme vuotta – kun kotimme pärekatto syttyi kipinästä palamaan ja minä kipitin puolen kilometrin päähän naapuriin apua hakemaan äidin jäädessä taistelemaan tulta vastaan. Koko episodista on syöpynyt mieleen yksi elävä muistikuva: Palaan kotiin yksin nääntyneenä hyvän kotvan muun sammutusväen jäljessä ja kohtaan naapurin emännän keittiön pöydän äärestä kahvia hörppimästä ja naureskelemasta suureen ääneen. En edes muista olinko itse naureskelun kohteena – todennäköisesti – mutta minusta tilanne oli kertakaikkisen rietas ja loukkaava: kotini on palaa maan tasalle, minä olen juossut henki kurkussa, ja täällä vain naureskellaan.

Elävimmät varhaishistorian muistikuvat ovat nekin jonkinasteisia kauhukokemuksia, vaarattomia sinänsä mutta mieliin syöpyneitä. Muistan kuinka pelkäsin yksin jäämistä. Äidin oli jostain syystä pakko asioida joskus kolmen kilometrin päässä Monolan kylässä. Roikuin hameen helmassa, hypin ja hoin itkuisella nuotilla ”älä mene Monolaan”, mutta menihän hän, ja vaikka pyörällä meni, niin viipyi ja viipyi... En varmaan olisi selvinnyt hengissä ilman koiraa, kissaa, kanoja, lampaita, lehmia, hevosta ja suojelusenkeliä.

Aivan hallitsematon paniikki iski, kun meille tuli kaivontekijä ja ryhtyi räjäyttelemään kalliota.

Juoksin minkä kintuista lähti puolen kilometrin päähän, ja kun räjähdysen ääni vielä ylti korviin, jatkoin silmitöntä pakoa kunnes en itsekään tiennyt missä olin.

Ukonilmat olivat myös usein varsin rajuja. Salammat saattoivat pirstoa lähimetsän puita ja hajotella kallioita. Meteli oli hirveä, mutta en muista juurikaan ukkosta pelänneeni. Se johtui varmaan siitä, että ukonilman pelko oli tuolloin maalla asuvien keskuudessa kollektiivista. Toki myös aiheellisempaa kuin esimerkiksi kaivonräjäytyksen pelkääminen, mutta sitä ei joutunut kokemaan yksin.

Näitä pelkokokemuksia lukuun ottamatta varhaislapsuudestani säilynyt muistimaailma on sangen seesteinen, turvallinen ja ilmeisen onnellinenkin.

PUITTEET

On varmaan korkea aika määrittää puitteita tapahtumille.

Lappeenranta, paikka jossa kävin syntymässä, oli 13 500 asukkaan pikkukaupunki eteläisen Saimaan upealla rannalla. Tosin sen tukena oli emäpitäjä Lappee sekä naapurikauppala Lauritsala, joissa oli tuolloin väkeä yhteensä 17 000 henkeä. Kaupungin oli perustanut 1649 Ruotsin kuningatar Kristiina ja antanut sille nimeksi ruotsalaisittain Villmanstrand, villinmiehenranta. Nimet Kristiina ja jo kaupungin alkuperäisessä vaakunassa nuijineen vähäpukeisena komeillut Villimies kummittelevat nykyisin erinäisissä muodoissa Lappeenrannan tapahtumissa ja katukuvissa.

En ole kuitenkaan syntyperäinen lappeenrantalainen, vaan lemiläinen. Vanhempani asuivat tuolloin takapajuksen Lemmön pitäjän perimmäisessä kolkassa, jonne sen aikaisia teitä pitkin kertyi kaupungista matkaa noin 50 kilometriä. Molemmat vanhempani olivat syntyperäisiä lemiläisiä.

Isäni kotitila sijaitsi Laksiaisten Kaamaniemen kylässä parinkymmenen kilometrin päässä pitäjän keskustasta eli Lemmön kirkolta. Äitini koti oli Sorvarilassa kolmisen kilometriä kirkolta.

Molempien kotitila oli Lemmölle hyvin tyypillinen pienehkö maatila, jossa oli jokunen hehtaari peltoa leipäviljojen viljelyyn ja karjan ruokintaan sekä metsää parisenkymmentä hehtaaria tarvepuiden tuottamiseen ja pienten myyntitulojen hankkimiseen.

Nämä pikkutilat olivat tuohon maailman aikaan varsin omavaraisia. Kaupasta ei välttämättä tarvinnut ostaa muuta kuin suolaa ja sokeria – niin ja tietysti kahvia ja tupakkaa.

Itse tuotettiin maidot, voit ja kananmunat sekä sian-, naudan- ja lampaanlihat, kasvatettiin vihannekset ja hedelmät, leivottiin leivät ja pullat, kerättiin metsistä marjat ja sienet ja haettiin järvistä kalat.

Tyypillistä oli sekin, että tiloilla oli niin sanottuja sydänmaapalstoja. Ne saattoivat sijaita melko kaukanakin päätilasta, silloisia tieyhteyksiä ajatellen. Isäni kotitilan Sydänmaa oli noin kymmenen kilometrin päässä päätilasta Kaamaniemen peräkylässä. Se oli 24 hehtaarin suuruinen kapea järvestä toiseen ulottuva maakaistale, joka rajoittui sekä Luumäen että Savitaipaleen pitäjiin.

Tänne isäni Väinö ja äitini Vieno olivat asettuneet asumaan minua viisi ja puoli vuotta vanhemman veljeni Pekka Juhanin kanssa ja tänne minä siis virallisesti synnyin.

SYVÄMMAA

Isäni kotitilan Turpeenmaan eli yleisesti ”Turpeen” sydänmaa oli vanhempieni hallintaan siirtyessään saanut viralliseksi nimekseen Metsälä. Kuitenkin siitä puhuttiin Sydänmaana, joka lemiläisittäin lausuttiin ”Syvämmaa” tai ”Syvämmoaa”. Oli siis esimerkiksi Turpeen Heikki ja Syvämmoam Markku.

Nämä sydänmaa-palstat olivat erillisiä, syrjäisiä tiluksia, joita käytettiin kesäisin karjan laiduntamiseen. Pääasiassa talvisaikaan niillä tehtiin metsätöitä. Kovin kummoisia rakennuksia ei näissä reservaateissa siis tarvittu. Jonkinlainen karjasuoja saattoi olla, mutta sekään ei ollut välttämätön, sillä karja tuotiin kesäksi käyskentelemään metsiin ja rantaniityille ja paimenet pitivät huolen, että ne pysyivät jotakuinkin maisemissa.

Talvisten metsätöiden tekijöille ja heidän hevosilleen saattoi olla rakennettu lämpimät tilat. Ja usein varmaan jonkun sortin sauna, uskoisin.

Tärkeää sen sijaan oli, että nämä sydänmaapalstat olivat yhteyksissä järviin. Rantoja ei tuolloin arvostettu virkistyskäytön kannalta, vaan siksi että karjalla oli näin juomapaikkoja. Luonnonlähteet olivat tässä mielessä rantojakin arvokkaampia. Paimenten kannalta lähteet olivat kuitenkin hankalia. Muistelen, että lapsuudessani läheisiin lähteisiin olisi hukkunut toinenkin lammas.

Toisaalta paimenellekin lähdevesi suoraan ”naturel”-nautittuna oli luontaisetu vailla vertaa. Tosin minun lapsuudessani järvienkin vesi oli täysin juomakelpoista ja maultaan moitteetonta.

Syvämmaalle asetuttuaan vanhempani rakensivat pikkuruisen hirsituvan ympärille talon.

Vanha tupa muodosti makuuhuoneen ja sen hirsiseinät peittyivät lautarakenteisiin ja tapetteihin. Makuuhuoneen viereen julkisivun puolelle tuli keittiö ja makuuhuoneen toiselle sivustalle tupa, jota nykyisin voitaisiin kutsua olohuoneeksi. Eteisestä pääsi siis kulkemaan ympäri talon keittiön, makuuhuoneen ja olohuoneen kautta.

Keskellä taloa oli palomuuuri, johon yhdistyivät keittiön puuhella ja läpi seinän makuuhuoneen puolelle ulottuva leivinuuni sekä olohuoneen suuri pystyuuni.

Yläkerrassa oli kylmää vinttitilaa ja kesäkäytössä ollut makuuhuone.

Kuisti laajennettiin myöhemmin tilavaksi verannaksi.

Talo oli punainen ja sen ikkunanpuitteet sekä katto- ja nurkkalaudat oli maalattu valkoisiksi.

Kaiken kaikkiaan siis tuon ajan maalaistaloksi varsin kodikkaan ja edistyksellisen näköinen asumus.

Vaikei siinä mitään niin sanottuja mukavuuksia koskaan ollutkaan. Ei vesijohtoja, ei viemäreitä eikä sisävessoja, ei edes sähköä.

SYVÄJÄRVI

Syvämmaan miljöö oli upea.

Ylimalkaan maisemat eteläisessä Karjalassa Salpausselän harjanteiden häntäpäissä ovat kiehtovat; on mäennyppylää ja rinnettä, koivikkoa ja kuusikkoa, lahdenpoukamaa ja järvenselkää. Ja kaiken yllä sinistä taivasta, valkeaa pilvenhattaraa ja täydeltä terältä porottavaa auringonpaistetta – ainakin muistikuvissa.

Jos asetut mielikuvissasi seisomaan metsän laitaan Syvämmaan pihapiiriin johtavalle hiekkatielle, näet suoraan edessäsi valtavan suuren pihakoivun, jonka silhuetti tuo mieleen atomipommin. Sen paksu runko leviää lehvästökksi vasta monen metrin korkeudella.

Koivun takana on keskellä pihanurmea suuri, miltei pihan laidasta laitaan yltävä pyöreä kukkapenkki ja sen takana punainen talo.

Oikealla puolellasi on niin ikään puna-valkoiseksi maalattu sauna ja sen takana pihapiirin oikeaa sivustaa reunustava pitkän pitkä marjapensaiden rivistö. Marjapensaiden takaa kohoaa viljapelto ylös rinnettä kauas metsänreunaan liki taivaanrantaa.

Pihaan johtavan tien vasemmalla puolella, sauna vastapäätä, on etualalla marjapensastarha ja niiden takana, hivenen alempana navettarakennus.

Kun astelet sisälle pihapiiriin – johonkin siihen koivun alle kaivon kupeelle – ja käännät katseesi vasemmalle, näet etualalla kukkapenkkejä ja kasvimaata, niitten takana loivan rinteän täynnä omenapuita ja sitten: jyhkeitä koivuja kasvavan kumpareisen lehmiaan, rantaniityt ja kaiken takana koko miljöön kruunaavan sinisenä välkehtivän Syväjärven.

Kaiketä olen tuijotellut lapsosena tuota maisemaa siinä määrin, että olen vieläkin sitä mieltä jotta ihmisen kuuluisi asua paikassa, missä on järvinäköala. Ainakin jos tuo ihminen nyt sattuu ylipäätään oleilemaan paikassa, jota sanotaan tuhansien järvien maaksi. Toki hätätilassa meri tai jokikin käy.

Mutta takaisin Syvämmaan pihalle. Marjapensaat tuli jo paikallistettua. Puutarhaan kuuluu lisäksi talon järvenpuolella sekä talon takana satakunta omenapuita, mikä ei ole ihan tavallista tuon ajan maataloissa. Omenapuita toki ovat näillä leveysasteilla varsin yleisiä.

Pihapiirissämme oli tuohon aikaan myös epätavallisen paljon kukkia sekä ymmärtääkseni keskimääräistä runsaammin erilaisia vihanneksia. Ainakin meidän ruokavaliomme oli monipuolisempaa kuin maalla yleensä.

Ansio näistä asioista on vanhempieni. He olivat varsin valistuneita, vaikka korvessa oltiinkin.

MONITOIMI-VÄINÖ

Lieneekin asiallista keskittyä vähän lähemmin esivanhempiisi.
Otetaan aluksi käsittelyyn tuo Parjanen-linja.

Isäni Väinöhän oli ”Turpeen” Taavetin ja Ristiinan poikia, Venäjän vallan aikana 1906 syntynyt ja Ristiinan kovassa kurissa varttunut. Väinön isä kuoli tämän ollessa 11-vuotias.

Väinö lähti maailmalle joskus neljäntoista vanhana. Ensimmäinen vakituinen pesti vei 16-vuotiaana sisävesilaivoihin Saimaalle ja aikanaan moninaisten vaiheiden jälkeen kalastusaluksiin Pohjoiselle Jäämerelle ja koululaiva Suomen Joutseneen kaiken maailman valtameriä kyntämään.

Maankamaralla ollessaan Väinö oli hankkinut taidot muun muassa suutarin ja muurarin ammattien harjoittamiseen.

Syvämmaalle asettuessaan hän tietenkin toimi maanviljelijänä ja puursi metsätöitä. Neljän hehtaarin peltotilkkujen viljeleminen ja parinkymmenen hehtaarin metsä ei tietenkään luonut puitteita mitenkään mittavalle maataloudelle, joten Väinö jatkoi muurausurakointejaan.

Energiaa ja yritysmieltä miehessä oli sivullisten mielestä joskus liiankin kanssa. Väinö kolusi aamuyöstä lähtien pyydystämässä piisamit rannoilta, ammuskeli oravat metsistä ja haali kalat järvistä. Saattoipa joskus viiden aikaan pyyntireissuiltaan palatessaan järjestää unten mailla olevalle perheelleen häkyrää, jotta ”nyt ylös jos kenessä vielä henki on”.

Ymmärrän hyvin, jos Vieno-äitini ei jaksanut olla tämän tarmonpesän harrastuksista riemuissaan.

Väinön hyvä kalaonni saattoi tietää sitä, että Vieno joutui kuskaamaan pyörän tarakalla parinkymmenen kilon haukilaatikkoa viidenkymmenen kilometrin päähän hotelli Patrian keittiöön.

Jos pyöränrämässä olisi ollut edes ehjät kumit, mutta mistä sitä pula-aikana...

Väinössä oli taipumus, että hän vaati muilta samanlaista tehokkuutta mitä hän itse pyrki kaikessa toteuttamaan. Hänelle oli tärkeää, että kaiken piti tapahtua nopeasti, tekemisen laadulla ei ollut niinkään väliä. Tämä oli piirre, joka hänessä minua ärsytti. Totuuden nimissä on kuitenkin todettava, että oli töitä joissa Väinön aikaansaannoksessa ei ollut moitteen sijaa. Vaikka hän oli muuratessaan nopea, jälki oli vatupassissa ja uunit vetivät.

Hänen suutarointinsa oli minun aikanani jo taakse jäänyttä elämää, mutta olen antanut kertoa itselleni, että hän oli tälläkin alalla mestari. Ja kai hänen oli oltavakin, olihan hän ollut suutarina sekä armeijassa että Suomen Joutsenella.

Minä en ole missään vaiheessa joutunut isäni tehokkuusvaatimusten kohteeksi. Niistä on joutunut kärsimään vanhemman lapsen etuoikeudella Juhani, kahdenkin edestä, sanoisin.

Minä olin kilttiä poikaa, Jussin peesissä, ei minua tarvinnut kasvattaa.

Ei silti, kiltti oli Jussikin ja mallikelpoinen isovelji joka suhteessa ja kaiken aikaa.

Ajan kasvatustenetelmät yleensä huomioon ottaen oli meidän perheessämme vallinnut käytäntö vähemmän ankara, ainakin fyysisesti. Yleisesti hyväksytyyn kasvatukseen kun kuului tuohon aikaan myös ruumiillinen kuritus: ensi alkuun ripirapia pyllylle koivuniemen herralla, vähän vanhempana remeliä, ja lopulta solkipuolella kunnolla selkään jollei ”osattu käyttäytyä kunnolla”.

Silti en kiistä, etteikö henkistä väkivaltaa käyttävä ”kasvatus” voi olla yhtä julmaa ja traumatisoivaa

kuin joku tukistus tai läpsäytys. Varmasti voi, ja monesti onkin.

Isäni malttamattomuus ja kiivas temperamentti seurasivat häntä koko hänen 90-vuotisen elämänsä ajan. Minulle on jäänyt viime ajoilta mieleen kuvaava episodi. Paneloin kesämökin sisäseiniä ja pappa seurasi vierestä. Hän oli jo siksi iäkäs, että oli uskonut työn käytännön toteuttamisen minulle. Naulasin huomaamattani seinään hyvin keskeiselle ja näkyvälle paikalle laudan, josta irtosi suuri oksankappale. Seinään jäi siis ammottava reikä. Ryhdyin irrottamaan lautaa vaihtaakseni sen ehyeen, jolloin pappa sai miltei raivokohtauksen: ”Kuule poika, jos mikä on naulattu, sitä ei pois oteta!”.

Koin asian niin, että pappa oli jo pitempään katsellut työn verkkaista etenemistä ja tuskastunut ”turhantarkkuuteeni”.

On olemassa toinenkin kuolematon lausahdus, jonka Väinö on esittänyt aikanaan tietääkseni Juhaniille opastukseksi. Sanatarkasti en sitä muista, mutta se sisältää jotakuinkin ajatuksen, että ”kun mies jonkun asian sanoo ja vaikka tietäisi olevansa väärässä, niin periksi ei anna”.

En vielääkään tiedä, oliko tuo ajatus esitetty tosissaan, oliko se ”huuli” vai kenties itsekköittinen lausahdus.

Isäpappa osasi nimittäin nauraa itselleenkin. Siis sen ohella, että oli iloinen seuramies ja pidetty tarinaniskijä. Tämä ”Turpeen syntinen suutari” oli myös siinä määrin ympäristössään tunnettu, että muistan kuinka olin suorastaan ärsyyntynyt hänen esiintymisestään sikäläisissä seurapiireissä.

Ei yksin se, että mentiin minne tahansa, Väinöstä tuli aina keskipiste.

Vähintäänkin yhtä kiusallista oli vaikkapa koulupoikana linja-autossa, kun ihmisten tapana oli aikansa kuluksi kysellä, että kenenkäs poikia sitä ollaan – siis tyyliin how do you do – ja kun paljastui että Parjasen Väinön poika, sai tilanne aivan uuden ulottuvuuden.

Väinön julkisuuskuva ei tietenkään ollut ihan samaa, mitä mies oli kotioloissa. Kenenpä olisikaan.

En tiedä, kuinka ankaran kotikasvatuksen Ristiina oli onnistunut Väinö-pojalleen antamaan. Sen uskon, että tuona aikana taottiin kakaroitten päähän Turpeellakin Herran pelkoa ja Helvetin kauhistusta.

Onneksi Väinössä oli sen verran huliviliä, että hän pääsi näitä kirouksia karkuun maailmalle.

Kaikki paitsi purjehdus on jokseenkin turhaa. Tämä on Turpeen Taavetin jälkeläisissä ymmärretty Väinöstä lähtien kolmen sukupolven ajan. Samanmielisiä löytyy kosolti Saimaan rannoilta. Tässä ollaan lähdössä jokakesäiselle 24 tunnin purjehdukselle Lappeenrannan kaupunginlahdelta.

LUKUTOUKKA-VÄINÖ

On kai tyypillistä, että poikalapset jossakin kehitysvaiheessaan – jossakussa monesta uhmaiästään

– tuntevat syvää vastenmielisyyttä ja kapinahenkeä kaikkea sitä kohtaan, mitä heidän isänsä edustavat.

Itse muistan aikuistumiseni kynnyksellä pitäneeni isääni mitään ymmärtämättömänä taukkina, kun hän ei kaupungissa asuessamme suostunut myymään perintötilaansa Syvämmaata ja ostamaan Porsche Carreraa tai ainakin Chevrolet Impalaa.

Erinäisissä kehitysvaiheissa muistan myös inhonneeni hänen pöytätapojaan, tapaansa puhua, tai ylipäätään vain hänen itsekeskeistä käyttäytymistään.

Oppikoulutovereitteni vanhempiin verrattuna isäni oli jossain vaiheessa silmissäni myös rahvaanomainen, sivistymätön ja kaiken lisäksi köyhä – tai ainakin saita.

Tiedostin toki kaiken aikaa, että tämäkin oli suhteellisuuskysymys. Eli mihin mitäkin vertaa.

Ja ainakin alitajuisesti koin tiettyä ylpeyttäkin siitä, että isäni oli vähän eriskummallinen – itsekeskeinen kenties, mutta kuitenkin massasta poikkeava oman tiensä kulkija. Häntä ei voinut verratakaan aikansa maanviljelijöihin – ei edes muihin osa-aikaisiin – joskaan ei kaupungin kermaan lukeutuviin laki- tai liikemiehiinkään. Kuitenkin hänen moraalinsa kesti varmasti vertailun niin sanotun sivistyneistön kanssa.

Eikä isäpappaa voitu pitää mitenkään sivistymättömänäkään. Suomen Joutsenen matkoillaan hän ahmi satamäärin kirjoja. Hän luki kaiken mitä käsiinsä sai. Aikaa näet oli purjealuksen taittaessa taivalta joskus kuukausikaupalla yhteen menoon välillä tyvenessä killuen. Väinöllä oli hyvät mahdollisuudet uppoutua kirjoihinsa. Hänellä oli oma työhuone eikä hänen tarvinnut itsenäisen virkansa ansiosta osallistua vahtivuoroihin tai muihin purjelaivan rutiineihin.

Käynnit historiallisissa kohteissa eri puolilla maailmaa kartuttivat autenttista tietomäärää.

Suomen Joutsenhan oli eräänlainen 1930-luvun Suomen valtion pr-alus, joka sai miltei valtiovierailuun verrattavan vastaanoton maissa, joissa se vieraili. Tietoa ja nähtävää oli siis tarjolla.

Kun isä Väinö sitten saapui hohtavan valkoisessa laivaston univormussaan ja koppalakissaan Lemminkäisen perukoille, voi hyvin kuvitella että naisseuraa ja olalle taputtelijaa löytyi. Varsinkin kun Väinö ei ollut mitenkään syrjään vetäytyvää tyyppiä.

Toisaalta Väinöllä oli tuomisinaan ihan aitoa dokumenttia ja rekvisiittaa, ei pelkkiä merimiesjuttuja. Hänellä oli runsaasti valokuvia maailman ihmeellisyyksistä. Hän oli pitänyt matkoiltaan päiväkirjaa ja taltioinut kaiken kirjallisen aineiston, mitä kultakin Joutsenen purjehdukselta oli kertynyt.

On muistettava, että suppeita sanomalehtiä lukuun ottamatta ei tiedotusvälineitä tuolloin ollut ja suuren maailman asiat kiinnostivat ihmisiä ihan aidosti.

Minua tietenkin kyllästytti samojen tarinoiden kuuleminen ja samojen albumien plärrääminen joka kerran kun vähänkin oudompia vieraita ilmestyi tupaan. Ja heitä ilmestyi varsin tiuhaan. Meillä kävi paljon vieraita, voi sanoa, vaikkakaan tuskin mitenkään eriskummallisen paljon. Tuohon maailman aikaan ihmiset ylimalkaan hakeutuivat etsimään viihdykettä toistensa seurasta nykyistä useammin, mutkattomammin ja spontaanimmmin.

Maaseudulla naapurit hyppäsivät visiiteillä päivittäin, joskus montakin kertaa päivän mittaan.

MERIMIESJUTUT, SOTAJUTUT

Lapsen korva on tarkka kuulemaan, mitä tarinassa kerrotaan. Tämän tietää jokainen iltasadun lukija joka aikoo vähän nopeuttaa illasta iltaan toistettua jaaritusta hyppäämällä jonkun tekstinosan yli.

Eipähän onnistu: ”Lue se niin kuin siinä lukee!”.

Voisi olettaa, että lukemattomia kertoja toistetut merimiesjutut alkaisivat saada pikku hiljaa uutta väritystä. Näin ei isäpappani kohdalla käynyt. Kertomukset pysyivät jopa kiusallisen muuttumattomina.

Näinhän se on, eräs elämänviisauksista: ”Silloin kun teot puhuvat puolestasi, on syytä olla itse hiljaa.”

En usko, että pappa tuota asiaa noin filosofoi tai oli edes tullut ajatelleeksi. Hänelle oli itsestään selvää, että mies pysyy totuudessa.

Tyyliin ”sanasta miestä ja sarvesta härkää” eli huutoihinsa on vastattava.

Tuo rehellisyyden vaatimus ja sen kohdistaminen korostetusti juuri miehisyiden edellytyksiin on vanhastaan merkinnyt sitä, että suomalaisen miehen sanaan voi luottaa. Liekö tässä kääntöpuolella sitten selitys sille, että suomalainen mies ei perinteisesti paljon puhele.

Small-talk on pikemminkin jäänyt naisten jutuiksi ja niillekin on saatettu miesten taholta panna piste ärähtämällä, että ”lopettakaahan ämmät se juoruilu”.

Monet miehet kestivät rintamalla sotaa viisi vuotta. Se ei voi olla jättämättä jälkeä. Vaikka jätetään ulkopuolelle sodassa fyysisesti tai henkisesti vammautuneet, kohtasi

sodan jälkeen jatkuvasti enemmän tai vähemmän traumatisoituneita veteraaneja. Normaalioloihin palanneet miehet kärsivät usein painajaisista ja unettomuudesta, levottomuudesta ja keskittymisvaikeuksista. Masennusta ei tuolloin vielä mielletty sairaudeksi, jota olisi ryhdytty hoitamaan lääkityksellä terapiasta puhumattakaan. Yhdessä kovia kokeneet ja ”karaistuneet” miehet turvautuivat siis usein toisiinsa – ja alkoholiin. Tähän asetelmaan törmäsi useasti ja vielä pitkään sotien jälkeen.

Lapsen mielestä nämä sotajutut olivat aluksi todella kiinnostavia. Oli jännittävää kuunnella, miten joku oli yksin tuhonnut vihollisen konekivääripesäkkeen, joku toinen ampunut kolme panssarivaunua mäsäksi yhteen kasaan ja joku kolmas napsinut kiväärillään kymmeniä ryssiä kuin kanoja orrelta. Oltiin oltu mukana loistokkaissa valtausoperaatioissa rohkeiden komppanianpäälliköiden vanavedessä tai oltu vähällä kuolla joka iikka hullun pataljoonankomentajan jääräpäisyyden takia...

Vähitellen tuli huomaamaan ja sai kuulla, että monasti nuo sodan jälkeen kännipäissään innokkaimmin eturintaman sotia käyvät miehet olivat olleet itse asiassa taustalla huoltojoukoissa tai osoittautuneet taistelutilanteessa niin pelokkaiksi, että heidät oli ollut pakko siirtää muihin tehtäviin.

Heidän onnettomien kohdalla taistelu ei siis päättynyt sodan loppumiseen. Kamppailu jatkui oman itsetunnon ja alkoholisoitumisen kanssa.

SANKARUUTTA, INHIMILLISYYTTÄ

Kovimmissa taistelutilanteissa olleet miehet eivät yleensä olleet halukkaita keskustelemaan koko sodasta.

Heidän sankariteoistaan kertoivat muut mukana olleet.

Mielenkiintoista oli myös havaita, etteivät nämä sotatoimissa kunnostautuneet miehet yleensä osoittaneet minkäänlaista ryssänvihaa. Joittenkin mielissä tämä viha sen sijaan jäi kytämään loppuiäksi ja jotkut näyttävät onnistuneen siirtämään sen omille jälkipolvilleenkin.

On ylivoimaista yrittää päätellä millainen olisi ollut oma suhtautumiseni viholliseen sodan aikana kaiken kotirintamalla levitetyn propagandan keskellä – ja jopa vihollisen ilmapommitusten alla. Puhumattakaan jos olisin ollut sotilaana eturintamalla.

Toivoisin, että olisin pystynyt seuraamaan isäni ja hänen joukkuetovereittensa käyttäytymismallia ainakin sen kaltaisissa tilanteissa, mistä isä kertoi esimerkin asemasotavaiheessa hänen omalta sektoriltaan.

Rintamalinjat olivat jymähtäneet paikoilleen näköetäisyydelle toisistaan ja linjojen

väliin oli jäänyt lähde. Kumpikin sodan osapuoli käytti lähteen vettä, ja vaikka kulloinkin vettä noutava sotilas oli taatusti vastapuolen vartiomiehen kiväärin tähtäimessä ei laukaustakaan ammuttu puolelta eikä toiselta.

Ei varmasti sodankäynnin lain kirjaimen mukaista toimintaa, mutta mielestäni oikean hengen mukaista.

Voi kuvitella puolin ja toisin ajatellun, että samassa liemessä tässä ollaan molemmat ja tsaikkaa keitellään kumpikin. Ja ettei se taatusti ollut yksittäisen rintamamiehen syy, että tähän oli jouduttu.

Inhimillisyyttä sodan keskellä.

Yhtä lailla kuin äitini menettely Syvämmaalla, jossa hän oli yksin pienen lapsensa kanssa isän ollessa rintamalla. Äidin rohkeus kylläkin ihmetytti monia, sillä Syvämmaa oli syrjässä muusta asutuksesta, ja varsin lähellä itärajaa kun oltiin, rintamalta saattoi kulkeutua sekopäisiä karkureita tai venäläisiä vakoojia.

Eniten pelättiin vihollisen lentokoneista öiseen aikaan selustaan hyppääviä laskuvarjomiehiä, desantteja, joiden tehtävänä oli tehdä pahojaan siviilikohteissa sen kun kerkesivät.

Kauniina kesäpäivänä äitini havaitsi Syväjärven Männikköniemen kärjessä rantakivillä lekottelevan miehen. Niemestä oli tuolloin koivikon läpi suora näköyhteys vajaan puolen kilometrin päähän pihaamme.

Kaikkien sääntöjen ja odotusarvojen mukaan äitini olisi pitänyt suin päin rynnätä karkuun ja tekemään ilmoitus oudosta kulkijasta. Käpykaartilainen näytti kuitenkin pysyttelevän rauhallisesti omissa oloissaan, joten äitini antoi asian olla. Varasi toki yöksi kirveen sängyn viereen.

Päivien päästä mies hävisi maisemista ja hänet pidätettiin jossain kauempana. En muista mistä mies oli lähtenyt luvattomille matkoilleen, mutta onneksi hän sattui olemaan vaaratonta laatua, tai hän ei ainakaan kohdistanut väkivaltaansa ymmärtäväiseen äitiini.

Mies kertoi viettäneensä Syväjärven rannalla lokoisia oloja. Kun talon emäntä oli katsonut kalanpyydykset päivällä, hän kävi kokemassa ne öiseen aikaan. Samalla reissulla hän nouti perunat pellostä.

ÄITI OKKO

Vaikka noissa alkulöpinöissäni lupasin pysyttäytyä isäni puoleisessa suvussa, en voi tyystin sivuttaa äitini sukua. Sen merkitys on niin valtava lapsuusmuistoissani. Äidinäitini Anna-Liisa oli maailman hyväntahtoisin ja uhrautuvim ihminen. Hän ei mittavan elämänsä aikana sanonut ainuttakaan pahaa sanaa kenestäkään. Olen sanonut, että jos Äiti Teresa nyt oli niin hyvä ihminen kuin puhutaan, hän istuu samalla pilvenhattaralla Okon Mamman kanssa.

Okon Ukkisä, isoisäni Taavetti, taas poikkesi jyrkevästä olemuksestaan huolimatta täydellisesti aikansa jäyhistä umpimielisistä maalaisisännistä. Hän oli lempeä, huumorintajuinen ja leikkisä mies, jolla oli aina aikaa touhuta lasten kanssa. Kun minulta kysyttiin, miksi halusin itseäni kutsuttavan sinun ainoana isoisänäsi, tahdoin tietenkin olla Ukkisä, ihailemani miehen kaltainen.

Ukkisä oli mahtava laulu- ja soittoniekka, joka kannusti lapsenlapsiaankin laulamaan. Heidän joukossaan onkin kadehdittavan kaunisäänisiä ihmisiä. Sekä myös musiikillisesti eteviä, kuten veljeni Juhani, pätevä muusikko, vaikkei Ukkisän lapsikuoroon ihan pikkuisena mahtunutkaan. ”Viekää se sonnivasikka sieltä pois mölisemästä”, oli Ukkisä sanonut.

Muistan kesäisen Okon valtavan puutarhan, luumuja ja kirsikoita täynnä olevat puut, omenoita notkuvat oksat ja valtavat viinimarjapensaat, joitten juureen vapaana juoksennelleet kanat olivat tehneet sokkeloisia polkuja. Niissä oli jännittävä lymyillä serkkujen kanssa.

Ja joulut. Keskellä tupaa hienosti koristeltu kuusi. Kuusen ympärillä käsi kädessä piirileikkiä pyörivä, kikattava kymmenpäinen lapsilauma, kaikki lähes samanikäisiä serkkujani, ja tupa täynnä nauravia, iloisesti rupattelevia ihmisiä.

Muistan myös pääsiäisen. Istun kuutamoisena pakkasyönä serkkujeni kanssa pimeässä saunassa odottaen keskiyötä. Tunnelma on kihelmöivä. Kokeilemme vaihikka, että itse tehdyt ruokopillit varmasti vielä toimivat. Valmistaudumme iskuun, joka alkaa tasan puolelta öin, ensin Räipiön ikkunan alle, sitten Takalalle ja sitten kantavaa hankea pitkin kirmaten Torpalle jos joukkomme on vielä koossa... Mikä yhteenkuuluvaisuuden tunne!

Ei, koskaan ei Okolla tarvinnut olla yksin. Eikä jännittää, mitä aikuiset mahtaisivat sanoa mistäkin.

Oma äitini oli vanhempiensa tavoin uhrautuva kodin hengen luoja. Hänen ansiostaan myös toverini viihtyivät meillä, ja äitini sai minut ikävöimään kotia vielä aikuisenakin yksin maailmalla ollessani.

Äidin varhaisessa aikuisiässä ilmennyt astma paheni Syvämmaalla karjan parissa heinäpölyn keskellä työskennellessä eikä se kaupunkiin muutettuamme ainakaan helpottunut vaneritehtaan katkuista ilmaa hengitellessä. Äiti kärsi ankarista hengenahdistuksista ja allergiasta niin, että kymmenet aivan jokapäiväiset aineet saattoivat aiheuttaa astmakohtauksen.

Astma- ja allergiaoireet vähenivät ajan myötä äidin päästyä terveellisempään työympäristöön. Oudolta kuulostaa, että sankan savun täyttämä ravintolasali olisi

voinut olla mitenkään ”raittiimpi” ympäristö, mutta niin kummallista se vaan oli; tupakansavu ei ollut niitä aineita, joille äitini olisi ollut vähääkään yliherkkä. Astmakin lakkasi vaivaamasta äitiäni vanhuusiässä ja häipyi yhtä vähin äänin kuin oli tullutkin.

Äitini oli isääni 12 vuotta nuorempi. Se ei heidän yhteiseloan näyttänyt mitenkään häiritsevän. Päinvastoin joskus tuntui, että jos Väinö olisi ollut vieläkin vanhempi ja vähän tasaantuneempi, turhilta sanailuilta olisi helpommin välttytty. Nyt äitini joutui sopuisuuden säilyttääkseen mutta asioita kuitenkin edistääkseen toimimaan joskus omin päin Väinön selän takana.

Tällaisia asioita olivat esimerkiksi puhelimen hankkiminen 50-luvulla ”vaikkei sitä kukaan tarvitse” sekä television ostaminen ”vaikka sellaista ei ollut vielä kenelläkään”.

Äitini hoiti isääni kotona loppuun saakka, 93-vuotiaaksi.

Hän itse kuoli kymmenen vuotta myöhemmin.

MAALAISMAISEMA

Jotta saisit käsityksen, millaisissa maisemissa liikutaan, yritän kuvailla sen ajan tyypillisen asuinympäristön. Se on itse asiassa varsin helppoa, koska lähes poikkeuksetta kaikki maalauskylät noudattivat samaa kaavaa.

Syrjäseuduilla kylät olivat varsin pieniä, Lemillä ja lähikunnissa enimmäkseen alle kymmenen talon yhteisöjä.

Kumpuilevaan maastoon oli raivattu metsiltä yhtenäistä peltoalaa ehkä kymmenisen hehtaaria, korkeintaan, sillä pellot ja niityt sijaitsivat yleensä metsien keskelle ripoteltuna pitkin maita ja mantuja paikoissa, jotka olivat pinnanmuodostukseltaan riittävän tasaisia. Riittävä tarkoittaa, etteivät ne olleet ihan niin mäkisiä että olisivat olleet hankalia jopa sen ajan hevospeleillä viljellä.

Kylämaisema oli siis avara peltonäkymä, jossa oli muutaman sadan metrin säteellä rakennusten ryhmiä pihapiireineen, pihapuineen ja mahdollisine puutarhoineen. Soratiet kiemurtelivat peltojen lomitse talosta taloon. Poikkeuksetta joltain kulmalta pilkisti järvenselkä, joskus useampikin.

Järvet todella olivat vielä tuolloin näkyvissä niin, että voitiin hyvin perustein puhua Suomesta tuhansien järvien maana. Asutus oli aikoinaan hakeutunut vesiteiden tuntumaan, ja sitten kun esi-isät keksivät pyörän tarjoavan venettä viisaamman liikkumisvälineen, tulivat maantiet maisemaan.

Mutta nämä hivelevän kauniita järvimaisemia tarjoavat tienvarsinäkymät

osoittautuivat varsin pian katoavaksi kansanperinteeksi.

Nykyisin tiet kiertävät kaukaa järvimaisemat. Esimerkiksi niin, että voit ajaa Vantaan lentokentältä aina Lappeenrantaan Saimaan rannalle näkemättä vilaustakaan vedestä muulloin kuin jouduttuasi väkisinkin ylittämään Kymijoen vesistön.

Eivät ne järvet silti ole tästä maasta mihinkään kadonneet. Auton navigaattori saattaa näyttää sinistä tien molemmin puolin, mutta auton ikkunasta näkyy ainoastaan sankkaa metsää ja pöheikköä.

Tähän on syynä ihmisten metsänhoitoa kohtaan osoittaman haluttomuuden ja laiskuuden lisäksi se, ettei kotieläimiä tavata nykyisin pitää ”omavaraisessa” ulkoruokinnassa.

Ennen oli hevos-, lehmi- ja lammashakoja, joissa kesäisin käyskennelleet elikot pitivät ne putipuhtaina pusikoista sun muista aluskasvillisuuksista ja maisemoivat samalla järvenrantanäkymät.

PIHAPIIRI

Maatalon rakennuksiin kuului asuintalon lisäksi tyypillisimmillään pitkä aitta, navetta ja tietenkin sauna. Keskellä pihaa oli vinttikaivo ja jossain pihan nurkalla maakellari. Talo, aitta ja navetta muodostivat kolmelta sivulta rajatun suorakaiteen, pihan eli ”kartanon” niin kuin Karjalassa sanottiin. Kartano kasvoi usein luonnostaan pienen pientä heinää, apilaa ja ratamoa, jotka olivat jalostuneet sitkeäksi ja kestäväksi pihanurmeksi eloonjäämiskamppailussa lampaita vastaan.

Aitta oli yleensä hirsistä tehty, maalaamaton ja harmaantunut pitkä rakennus, jossa oli rivissä monta huonetta. Aittoja käytettiin paitsi varastoina, kesäaikana myös nukkumatiloina. Talon koosta ja tarpeista riippuen aittarakennuksia voi olla useampiakin. Oli vilja-aittaa, riista-aittaa ja ruoka-aittaa, jotka talvisin toimivat kylmiöiden ellei peräti pakastimien tavoin. Aitoissa ei nimittäin ollut minkäänlaisia lämmityslaitteita.

Niissä ei myöskään ollut ikkunoita. Valoisina kesäöinä – miksei päivälläkin – aitat olivat siis mainioita nukkumapaikkoja, pimeitä ja hirsirakenteidensa ansiosta sopivan viileitä mutta samalla riittävän lämpimiä.

Talon väellä oli usein omat nimikkoaitat. Tai jos talossa oli paljon väkeä, niin kuin tuohon aikaan miltei järjestään oli, oli erikseen tyttöjen aitat ja poikien aitat – vauraimmissa taloissa lisäksi piikojen ja renkien aitat – ja tietenkin isännän aitta, jos isäntä nyt sattui alentumaan nukkumaan aitassa eikä peräkamarissaan.

Voi olla, että isäntä oli myös niin hienovaraista sorttia, ettei viitsinyt tuppautua häiritsemään nuorempien aittaelämää. Aittaromantiikka kun on Suomen historiassa luku sinänsä.

Pihapiirin vanhat hirsiset aitat haluttiin yleensä säilyttää sellaisinaan vaikka muut rakennukset olisi uusittu. Sotien jälkeen tehdyt aitat olivat lautarakenteisia ja niitten suosituin väri oli punainen. Punamultaväriin sai pintaansa valitettavan moni vanha ja luonnostaan kauniiksi harmaantunut hirsiaittakin.

SAUNA

Aittojen tapaan usein harmaahirsinen sauna sijaitsi pihapiiristä sivussa. Näin siksi, että kun saunoissa oli kiukaat jotka vaativat ankaraa lämmitystä, ei ollut mitenkään harvinaista että tuli levisi saunan sisällä rutikuiviin rakennelmiin tai saunan pärekatto syttyi kipinästä. Pihapiirissä tällainen rakennus oli suurempikin riski.

Muutamia niistä onnellisista, jotka olivat pystyttäneet talonsa järven tuntumaan, olivat älynneet rakentaa saunansakin rantaan. Muutoin rantasaunoja ei tuolloin harrastettu, ei vaikka miltei joka talolla oli rantaviivaa mielin määrin. Rantasaunat ja huvilat olivat kaupunkilaisten hienostelua ja herrojen hömpötystä.

Muutenkaan ei saunan kanssa huviteltu. Se lämmitettiin kerran viikossa, lauantaina, ja sinne mentiin hartaudella tietyn kaavan mukaan. En nyt muista mikä tuo marssijärjestys oli, mutta epäilen että tässä asiassa saattoi olla kyseessä harvinaisempi menettely, eli ”akat ensin”, koska ne ensimmäiset löylyt eivät olleet suinkaan ne kaikkein makoisimmat; kiukaan korventamisen päätyttyä heitettiin ensin niin sanotut häkälöylyt, jotka kirpaisivat korvia ja kirvelivät silmiä.

Itse sauna oli varsin pelkistetty rakennus, kun ajatellaan sen monikäyttöisyyttä. Vaikka jätetään huomiotta saunan toimiminen esimerkiksi perinteisenä synnytyslaitoksena ja kupparin praktiikkana, ei voida sivuuttaa sitä että sauna oli käytännössä ainoa pyykinpesupaikka.

Kuitenkaan saunassa ei ollut löylyhuoneen lisäksi kuin pieni eteinen. Se toimi niin saunassa kävijöiden pukeutumisaikana kuin pyykkärien pesuhuoneenakin. Huoneen nurkassa oli suuri muuripata veden kuumentamiseksi. Padassa keitettiin valkopyykit ja tarpeen vaatiessa isomman talkooväen hernerokkakin.

NAVETTA

Navetat olivat talon vauraudesta riippuen joko kivinavettoja tai vaatimattomampia puisia karjasuojia. Navettaan eli ”läävään” oli sijoitettu saman katon alle niin lehmät, lampaat, hevoset, siat kuin kanatkin.

Koirat ja kissat sentään kuljeksivat omia teitään.

Navettarakennuksissa oli tilaa myös eläinten ruuille, heinille, viljoille ja rehuille.

Navetan koosta puhuttaessa se määritettiin lehmien paikkaluvun mukaan; kenellä on mitenkkin monen lehmän navetta.

Kivinavetassa karjatilan seinät oli muurattu vankoista, liki puoli metriä paksuista kivenjätkäleistä. Lämmityslaitteita ei navetoissa ollut. Eläinten tuottama lämpö piti karjan oleskelutilat riittävän lämpiminä.

Muilta osin kaksikerroksinen rakennus oli puuta. Toiseen kerrokseen johti pääosin kivistä ja maa-aineksista tehty ajosilta, jota pitkin hevosten vetämät heinäkuormat voitiin ajaa pellolta suoraan varastoon.

Maan tasossa oli laaja ”katos” hevosvetoisten työkoneiden ja kulkupelien säilytykseen säältä suojassa. Tässä tilassa olivat myös hevosten varusteet ja täällä hevoset myös valjastettiin.

Navettoja uusittiin sotien jälkeen yhä kiihtyvällä vauhdilla tiilinavetoiksi. Ne olivat päällisin puolin kivinavettojen kaltaisia sillä erotuksella, että rakennuksen kivinen osa oli muurattu tiilistä.

Toki niiden lämmöneristys ja ilmanvaihto, eläinten ruokinta, lannan poisto ja muu toimivuus olivat aikaisempaa paremmat. Niissä oli myös eläimille väljemmät, toisistaan erotetut tilat, ja niissä oli ”karjakeittiöt” astioiden pesua ja hygieniasta huolehtimista varten.

Isä Väinöllä riitti näitten navetoiden muuraamisessa työsarkaa. Uusi tiilinavetta ehdittiin rakentaa puisen tilalle myös Syvämmaalle 1950-luvulla – ennen Lappeenrantaan muuttoamme.

Se oli yleisen tavan mukaan harmaista itse tehdyistä sementtitiilistä muurattu ja sen puinen osa oli maalattu punamullalla. Nurkkalaudat ja ikkunanpuitteet olivat tietenkin valkoiset.

RIIHI

Maatilan rakennusten kokoelmaan on entisaikaan kuulunut riihi, harmaahirsinen korkeahko rakennus, jossa ennen puimakoneita ja puimureita kuivatettiin ja puitiin käsipelillä viljat.

Riihi sijaitsi pihapiiristä loitommalla saunan tapaan ja samasta syystä. Riiehessä oli nimittäin suuri uuni, ja se lämmitettiin tulikuumaksi. Itse asiassa riihen uuni oli vain muurattu kivistä nurkassa. Savupiippua ei ollut ja niinpä ikkunaton riihi oli sisältä nokinen ja sysimusta.

Pimeä riihi oli paikka, johon liitettiin ennen vanhaan monta uskomusta. Vähintäänkin siellä kummitteli, olihan se paikka jossa ruumiita säilytettiin ennen niiden hautaan saattamista.

Vielä nykyisinkin on käytössä osuvia riiehen liittyviä ilmaisuja. On musta ”kuin riihen seinästä reväisty”, tai joku voi latoa pöytään ”riihikuivaa rahaa”.

Maatalouden koneellistuessa vähin erin sotien jälkeen riihet jäivät pois niitten alkuperäisestä käytöstä. Muistan lapsuudestani, että olen ollut ainoastaan yhden kerran – 1950 luvun alussa – osallisena puintouhuissa riiehessä.

Riiehessä puitu vilja antoi leivälle oman erityislaatuisen aromin. Niinpä tätä ”riihikuivatusta” on ryhdytty taas elvyttämään herkuttelijoiden houkutukseksi.

Riihi toimi myös säilytystilana. Niillä taloilla, joilla ei ollut omaa rihtä, oli vastaavasti joku muu rakennus. Syvämmaalla esimerkiksi oli ”puimahuone” tai ”puimakatos”, navetan takana sijainnut kookas rakennus. Sen katon suojiin mahtui puimakone sekä suurelta osin se heinäsato, jota tarvittiin talven mittaan eläinten ruokkimiseen.

KAIVON PAIKKA

Aivan yhteneväisiä eivät nämä maatalojen rakennelmat tietenkään olleet.

Rakennusten sijoittelu saattoi luonnonoloista johtuen poiketa toisistaan, mutta kutakuinkin edellä kuvattuihin koostumuksiin näyttää pyrityn.

En ole koskaan tarkistellut, miten rakennukset on sijoitettu ilmansuuntiin nähden, mutta varmaan tämäkin on otettu huomioon. Jollei ihan ikivanhoista pakanauskonnon aikaisista syistä, niin vaikkapa siksi että auringolla on tapana nousta ja laskea kamarin ikkunasta katsottuna aina vissistä suunnasta.

Maaperällä on tietenkin ollut ratkaiseva merkitys. Paras paikka on ollut vankka kallioperusta. Ympäröivät tilukset huomioon ottaen paljaana maisemasta kohoava kallio ei kuitenkaan näytä yleensä tulleen kysymykseen.

Luulisin, että kaivon paikalla on ollut varsin suuri merkitys kokonaisuutta ajatellen. Vesijohtojahan ei tuolloin ollut ja kantovettä tarvittiin runsaasti myös talvisaikaan karjan juottamiseen. Ei tunnu kovin mielekkäältä raahata vettä kymmenien tai satojen metrien päästä, vaikka asumus olisi ollut kuinka komealla kalliolla kukkulalla.

Kaivon paikan määräsi luontoäiti, joka oli päättänyt missä ”vesisuonten” tuli kulkea. Näitä taas pyrki määrittelemään ”kaivonkatsoja”, erityisillä luonnonlahjoilla varustettu henkilö, joka pajuvitsa hyppysissään kulki tienoota ristiin rastiin ja sanoi lopulta, että tuossa, ”tuohon kun kaivate, niin vettä piisaa”. Joskus osui kohdalleen, ja toisinaan taas ei.

Ihanteellista oli, että oli kaivo pihapiirissä ja toinen saunan tuntumassa. Muuten vesikelkka oli talvisaikaan joka lauantai ahkerassa käytössä. Pesuvedeksi kelpasi toki järvidesikin, jos ranta sattui olemaan lähellä tai kaivo uhkasi talvella kuivua, mikä taas ei ollut ollenkaan tavattoman harvinaista.

VANHAA JA UUTTA ASUMUSTA

Itse asuinrakennuksissa voi erottaa kaksi prototyyppiä: ennen sotia valmistuneet ja sotien aikana tai sen jälkeen rakennetut.

Kummatkin tyypit olivat niin orjallisesti edustamansa tyylin mukaisia, että niitä on alettu pitää oikeastaan ainoina suomalaiseseen maalaismaisemaan sopivina. Niinpä talomallistossa on taas palattu näihin perinteisiin tyyliin ja luovuttu joskus 1960...80 -luvulla muotiin tulleista, enimmäkseen mauttoman näköisistä ja käytännössä tähän ilmanalaan soveltumattomista matalista taloista.

Sotaa edeltävät mallit olivat täällä köyhässä eteläisessä Karjalassa pitkänomaisia, pohja-alaltaan suorakaiteen muotoisia, harjakattoisia rakennuksia, joitten toinen kerros oli matalaa kylmää säilytystilaa, vinttiä. Talot olivat hirsirakenteisia; käsin veistetyt hirret oli verhoiltu ulkoapäin pystylaudoituksin. Vaalea keltainen oli varsin suosittu talon väri. Ikkunapuitteiden kuului olla valkoiset.

Maalaamattomia, kauniisti harmaantuneita hirsitaloja oli vielä siellä täällä.

Taloissa oli niin sanottu rosteripohja. Toisin sanoen niissä oli kivijalka, joka ei ollut tiivis. Näin ollen alapohja eli lattia tuulettui alhaalta päin eikä näissä taloissa ilmennyt homeongelmia, joihin törmättiin myöhemmin tehtäessä taloista perustukseltaan aukottomia.

Talon julkisivun eli pihan puolella oli enemmän tai vähemmän avara kuisti. Se oli lasitettu kylmä tila. Eteinen jakoi sisätilat kahtia. Toisessa päässä oli yksi iso huone, tupa, jonka nurkassa oli valtava hellan ja leivinuunin yhdistelmä.

Talon toisessa päädyssä oli kaksi makuuhuonetta rinnakkain, tai eteisestä lähtiessä itse asiassa peräkkäin: kamari ja peräkamari. Näissä huoneissa tuli olla tapetoidut seinät. Kamareiden pystyuuneilla oli yhteinen savupiippu.

Eteisen takana – tuvan ja peräkamarin välissä – oli pieni keittiön tapainen huone, kyökki, jossa säilytettiin astioita ja ruoka-aineita. Lämpimän ruuan valmistus tapahtui kuitenkin tuvan puolella hellan eli sen ison uunin ääressä.

Jossain uunin lähistöllä oli suuri avonainen vesisaavi ja sen laidalla kuoppa (kauha eli lemiläisittäin koussikka) josta jokainen sai käydä sammuttamassa janonsa, talonväestä aina satunnaiseen kulkijaan.

Talossa oli pieniruutuisia ikkunoita ympäriinsä joka suuntaan.

Suuri tupa oli valoisa, siinä oli ikkunat kolmella seinällä. Tupa olikin monitoimihuone, jossa oleskeltiin ja tehtiin ruokien lisäksi kaikenlaiset puhdetyöt aina hevosen länkiä tai rekiä myöten.

Tuvan kalustus oli – etten sanoisi – asiallinen. Seinävieriä kiersivät pitkät kiinteät puupenkit. Nurkassa penkkien edessä oli suuri ruokapöytä ja sen vieressä irralliset penkit tai jokunen tuoli.

Lattialla kiikkutuoli ja ehkä pari jakkaraa, nurkkaseinällä pikkuinen hylly ja peräseinällä kello raksuttamassa – siinä koko kalustus. Tilaa oli keskilattialla sitäkin runsaammin.

Toki tuvan peränurkassa saattoi olla myös sänky, joskus useampikin. Väkeä talossa oli yleensä niin paljon, ettei talvisaikaan kaikille ollut makuutilaa kamareissa.

Paras ja halutuin paikka talvipakkasilla oli uunin pankko, 2–3 neliömetrin suuruinen tila leivinuunin päällä. Reissumiehet saivat nukkua tuvan penkillä.

PUOLITOISTA KERROSTA

Vuonna 1955 rakennettiin Uus-Lavolaan –"lemiläisten Amerikkaan" –ns. puolitoistakerroksinen, joka käytännössä oli oikeastaan kellaritiloineen kolmikerroksinen.

Sokkeloinen talo ja vanha pihapiiri tekivät Lappeenrannasta Janin mielestä maailman parhaan paikan eikä uudessa mummolassa Lemillä ollut kuusivuotiaan mielestä pitkään aikaan kerrassaan mitään siedettävää.

Jo talvisodan jälkeen ryhdyttiin rakentamaan uudenmallisia ns. rintamamiestaloja. Ne tehtiin sahatavarasta. Toki samalla mallilla saatettiin rakentaa myös tiilitaloja.

Talot ovat pohjapinta-alaltaan useimmiten noin 80 neliometriä ja niissä on asuintilat kahdessa kerroksessa.

Toisen kerroksen huonetila on suhteellisen jyrkän katon vuoksi alakertaa rajoitetumpi. Vaikka huoneiden korkeus on yläkerrassakin normaali, taloja sanotaan puolitoistakerroksisiksi.

Näissä taloissa on yleensä ensimmäisessä kerroksessa keittiön lisäksi 1–2 makuuhuonetta ja olohuone. Yläkerrassa saattoi olla, ja kaupunkioiloissa usein olikin, pieni omalla rappukäytävällä varustettu huoneen ja keittiön asunto. Vaihtoehtoisesti yläkerrassa oli vain makuuhuoneita.

Vesijohdot ja viemärit – siis myös sisävesat – tulivat pientaloihin yleisemmin vasta näitten talojen myötä.

Saunat sijaitsivat aluksi erillisissä piharakennuksissa puuvajojen ja varastojen yhteydessä, mutta ennen pitkään saunoille ja pesutiloille järjestettiin paikat talojen avoimista kellarikerroksista yhdessä talous-, varasto- ja työskentelytilojen kanssa.

Suuriin tupiinsa tottuneet maaseudun asukkaat pyrkivät tekemään näistä puolitoistakerroksistaankin kookkaampia. Tehtiin isoja tupakeittiöitä leivinuuneineen, ja makuuhuoneiden määriä lisättiin pääluvun tarpeiden mukaan.

NAAPURIT

Anteeksi, kun noin jumiuduun muistelemaan 1950-luvun asumuksia.

Jotta tälle olisi jotain perusteita, voin vaikka yrittää todistella, kuinka ahtaasti Suomessa tuolloin asuttiin.

En tarkoita tilanahtautta tonttimaan suhteen, vaan sitä miten vähän sen aikaisilla suurperheillä oli huoneita ja asuinneliöitä käytössään. Ahtautta ja asuntopulaa lisäsivät sotien yhteydessä Karjalasta muuttaneet evakot.

Lähinaapurustossamme – reilun kilometrin päässä – vietti yhdeksänlapsinen perhe tyytyväistä eloaan pienehkössä kahden kammarin ja tuvan järvenrantatalossaan.

Ahtaammalla oli suurperhe heidän naapurissaan: kahdeksan henkeä – jollen väärin muista – parinkymmenen neliön mökissä.

Saiivat vielä kuunnella kylän vääräleuan käyneen kääntämässä hevospeliään heidän porstuassaan, mökissä kun ei ollut lainkaan eteistä vaan tupaan astuttiin suoraan ulkoilmasta.

Luumäen puolella olevassa naapurikylässä asuttiin edellisiin nähden suorastaan ruhtinaallisen väljästi. Tosin näin ei voi sanoa komealle koivikkomäelle

uudisrakennuksensa pystyttäneestä siirtolaisperheestä, joka joutui asettumaan aloilleen varsin alkeellisiin oloihin.

Tämä perhe yhdessä ja jokainen perheenjäsen erikseen ovat minun mielikuvissani edustaneet karjalaista siirtoväkeä parhaimmillaan. Heissä on hyvin vahvana kummallinen ominaisuus nähdä joka ikisessä asiassa sen hyvät puolet, silloinkin kun niitä ei muitten mielestä voinut olla olemassakaan.

Näitten evakkojen iloisuus ja sivullisten silmissä pinnalliselta vaikuttava elämänasenne ei sulkenut pois sitä, että he olivat sangen työteliästä ja – minun lapsenymmärrykselläni määriteltynä – vanhurskasta väkeä. Näin myös päätellen siitä, että vaikka kuinka paljon puhua pälpätettiin, voimasanoja ei viljelty. Oikein pahassa paikassa saattoi poikien suusta kuulua, että ”voi turkanen”.

Sitä paitsi muistan useammankin kerran istuneeni heidän kotonaan ”seuroissa”. Ne olivat tilaisuuksia, joihin naapurit kokoontuivat iltaisin veisaamaan virsiä ja lukemaan raamatunlauseita. Vakavahenkisyydestään huolimatta juuri heillä pidetyt seurat eivät olleet lapsenkaan mielestä pitkäveteisiä tai ahdistavia.

Noihin seuroihin liittyy myös henkilö, jota syvästi inhosin (ja jolla ei ollut mitään tekemistä evakkojen kanssa). Jo lapsen mielikin sanoi, ettei tuossa miehessä voinut kaikki olla kohdallaan, kun hän änkesi seuroissa todistamaan hurmahenkisessä kiihkossa kuinka hyvää pataa hän oli jumalan kanssa: ”Tänäänkin kun olin halkoja tehdessäni hukannut sahani, polvistuin ja käännyn jumalani puoleen kysyen, missä on sahani, ja katso, sahani oli juuri siinä jalkojeni juuressa...”

Epäuskottavalta tuntui jo siksi, että mies oli jokseenkin työtä vieroksuva. Ainakin päätellen siitä, että hänen keskenkasvuiset tyttärensä hoitivat hevospelillä raskaat peltotyöt. Muka halonteossa...

Vastenmielisyys miestä kohtaan kasvoi, kun kuulin hänen jossain vanginvartijana ollessaan käyttäytyneen sairaan sadistisesti, ja kehittyi huippuunsa kun sain tietää, että hän oli joskus ennen syntymääni ampunut nuoren venäläisen naisen, joka oli ollut palvelijana naapuritalossa ja asunut siinä pienen tyttärensä kanssa.

Teko oli käsittämätön. Mitään näkyvää syytä surmaan ei ollut, ja kaikki naapurit pitivät venäläisnaisesta aivan erikoisesti. Minua ihmetytti suuresti, miten kyläyhteisö voi sietää tuota saarnamiestä ja antaa hänen riekkua seuroissaan.

Kai vanhemmat ihmiset uskoivat syntien anteeksi saamiseen ja katumukseen, vaikken itse tuossa miehessä minkäänlaisia katumisen merkkejä kyennyt havaitsemaan.

KOULUTIE

Koulumatkat sujuivat enimmiltään hiihtäen. Siis talvisin.

Älä usko, jos isäsi väittää, että ”kesät–talvet, ja umpihangessa”.

Kyllä minä menin kouluun sulien kelien aikaan ihan sivistyneesti teitä pitkin koko tuon seitsemän kilometrin matkan. Polkupyörällä ensin Kissalaan, siitä Uimin maantietä jonkun kilometrin ja edelleen Saaren tietä Kotalahteen.

Pitkähkön koulumatkan takia sain erivapauden aloittaa koulunkäyntini vuoden muita vanhempana suoraan toiselta luokalta, tai virallisemmin, suorittaa kaksi lukuvuotta yhden vuoden aikana. Näin oli tehnyt aikanaan Juhani. Minä sain tehdä ensimmäisen vuoden koulumatkani Juhani seurassa tämän ollessa viimeisellä luokalla.

Tämän jälkeen jouduin kulkemaan koulutieni yksin parin ensimmäisen kilometrin osalta, kunnes sain Kissalan lapsista matkaseuraa. Ani varhain aamulla pimeään aikaan tuo etappi oli koettelemus.

En ihmettele ollenkaan, että Juhani aikanaan kuljetti kissaa mukanaan koulumatkansa alkuosuudella, jonka hän teki Syväjärven takaisiin taloihin tietöntä taivalta yksin metsien halki kulkien.

Kyllä siinä oli pienen ihmisen turvattava korkeampiin voimiin.

Aina ei koulumatka ollut yhtä eloonjäämiskamppailua pimeyden voimia vastaan. Valoisaan aikaan vuodenaikojen vaihtelun tarkkaileminen ruohonjuuritasolta oli antoisaa ja viihdyttävää, ja pitkällä taipaleella tähän oli kylliksi aikaa. Varsinkin tuolla yksinäisellä osuudella.

Suorastaan juhlavaa oli tehdä taivalta kevään koittaessa, purojen solistessa ja ensimmäisten rentukoiden kellastaessa ojanpientareet. Aurinko paistoi, korvissa soi lintujen viserrys ja päässä kevätvirsi, jota jo tuolloin laulettiin aina lukuvuoden päättäjaisissä.

Ei haitannut yhtään, että kevään rospuuttoaikana matkan joutui taittamaan jalan. Tällöin tiet olivat jo niin sulat, ettei potkukelkasta ollut apua, mutteivät riittävän kuivat jotta polkupyörää olisi voinut käyttää.

Talvellahan ei teistä tarvinnut välittää ja koulumatka lyheni parilla kilometrillä. Latujen oikomisesta mahdollisimman lyhyttä reittiä tuli miltei pakkomielle. Vuosi vuodelta haettiin aina hitusen suurempaa väylää, jopa senkin kustannuksella että uusi latu olisi maaston tai puuston takia entistä hankalampi kulkea.

Kissalan lasten kanssa hiihdeltiin yhtä matkaa. Muistan miten minua otti päähän, kun kanssani saman ikäinen Reijo päihitti minut aina sata–nolla kilpaa hiihtäessämme ja

meitä vähän vanhempi Inkeri peittosi meidät molemmat.

Myöhemmin hivenen helpotti, kun Inkeri alkoi menestyä valtakunnallisissa kisoissa ja Reijo osoittautui maajoukkue-tason ampumahiihtäjäksi.

Koulukyydeistä ei tuolloin ollut tietoaakaan. Pitkiä, yli viiden kilometrin koulumatkoja kai tuohonkin aikaan jossain muodossa kompensoitiin, sillä muistan kun äitini kertoi asiaa käsitellyn jossain vanhempain neuvostossa tai vastaavassa.

Isännät olivat vähätelleet meidän koulumatkaamme ja todenneet, että eihän se ole ”linnuntietä” (kartalta suoraan mitattuna) kuin viisi kilometriä. Tähän äitini oli todennut, että niinpä, mutta kun meidän lapsilla ei ole siipiä.

Myönnettävä on, että matkanteko tuntui ylitsekäymättömän rasittavalta joskus talvella, kun lumi oli tukkinut ladut, oli hyytävä viima, tai kun suojasäällä lumi takertui puusuksien pohjiin valtaviksi paakuiksi.

Silloin haaveilin sellaisesta potkukelkasta, jossa olisi istuimen alla pieni moottori ja siinä joku ratas tai pyörä mikä vetäisi kelkkaa itsestään eteenpäin. Mutta eihän sillä tietenkään olisi voinut ajaa latuja pitkin. Potkurihan olisi uponnut hankeen, olisi pitänyt olla auratut tiet.

Silloin ei ollut hajuakaan mistään moottorikelkoista. Mikään ei silti estänyt uneksimasta.

Ihan tuulesta temmattu ei sitä vastoin ollut pikkupojan haave itsestään kulkevasta polkupyörästä. Oli nimittäin olemassa pienillä apumoottoreilla varustettuja polkupyöriä. Tosin ne olivat niin harvinaisia, etten muista sellaista koskaan nähneeni muuten kuin kuvissa.

Mopot tulivat paljon myöhemmin. Siis moottoripolkupyörät niin kuin niitä aluksi nimitettiin.

PELOT JA PEDOT

Koulumatkalla koetut pelot olivat aiheettomia. Jos puskissa olisivat väijyneet muutkin kuin mielikuvituksen hirvitykset, ei lapsia olisi tietenkään pantu yksin koulutielle.

Siihen maailman aikaan ei täällä ollut sen enempää karhuja kuin susiakaan, ei myöskään näitten luontaista ruokaa hirviä. Ne olivat tuolloin vielä tiukasti vartioidun itärajan takana.

Nykyisinhän hirviä on siinä määrin, että ne ovat jopa merkittävä vaaratekijä liikenteessä.

Hirvien myötä on Suomeen tullut luonnonsuojelijoiden riemuksi uusi susikanta ja karhujakin riittää siellä täällä aina taajamien liepeille asti.

Karhuista ja susista en nyt tiedä, mutta sen tiedän että hirvipaisti on hyvää. Sitä onkin nykyisin jokaisen maalaistalon pakastimet väärällään, ja riittää tuota herkkua kaupunkilaisillekin. Miksei sitä suotaisi vähän suurpedoillekin, niin kuin luontoäiti lienee alun perin tarkoittanutkin.

Meidän äiti puolestaan, siis äitini Vieno, kertoi nähneensä joskus Syvämmaan alkuaikoina hangessa hirven jäljet. Kun hän kertoi havainnostaan isälleni, oli Väinö päästänyt makeat naurut: ”Jonkun hevonen se on hangessa kahlailnut, mistä tänne nyt hirviä”.

Vienosta tuntui epäuskottavalta, että kenenkään hevonen rämpisi syvässä lumessa tiettömän taipaleen takana keskellä korpea. Väinöstä taas oli suoranainen mahdottomuus, että jäljet olisivat olleet minkään hirvieläimen.

Kiistassa pääsi lopulta voitolle Vieno, vuosien kuluttua, vaikka tuskinpa Väinö tuolloinkaan myönsi väärässä olleensa.

Joka tapauksessa olimme muuttaneet jo kaupunkiin, kun kymmenpäinen hirvilauma teki selvää Syvämmaan kukoistavasta omenapuitten tarhasta.

Hirvistä oli jo tuolloin muodostunut maanviljelijöille sellainen riesa, että valtio maksoi korvauksia metsätaimikoille ja peltoviljelmille aiheutetuista tuhoista.

Lakipykälissä ei kuitenkaan mainittu hirvien puutarhassa riehumista.

KOULULÄÄKÄRI

Asettuminen koulumaailmaan isoveljen suojissa ei tuottanut ongelmia. Olinhan kiltti, ujo ja arka. Tarmokas opettajamme, soteleski Hilma Tuuliainen piti osaltaan huolen siitä, että homma eteni äidillisessä otteessa, mutta myös kurissa ja järjestyksessä.

Ensimmäinen takaisku – elämäni kokemuksista edelleenkin kammottavin – tuli vastaan koululääkärin hahmossa. Hän oli lappeenrantalainen, mutta toimi myös Lemminkäisen kunnanlääkärinä ja kierteli kouluissa tarkastuskäynneillä.

Hänen harrastuksenaan tai pikemminkin intohimonaan oli kiskoa ekaluokkalaisilta maitohampaita muistuttavat purimet pois. Kun tämä kookas valkotakki oli uhkauksia karjhdellen hullun kiilto silmissään saanut revityksi suustani ilman mitään puudutusta kuusi hammasta, oli verentulo jo varsin valtaisaa, ja kun hän himoitsi kai viimeisiäkin isoja takahampaitani, purin häntä kaikella tarmolla sormeen, vai liekö ollut peukalo – en jäänyt katselemaan vaan ryntäsin pihalle. Ihme kumma, kukaan ei juossut perääni.

En taatusti ole missään elämäni vaiheessa ollut niin lähellä täydellistä radikalisoitumista kuin mennessäni koulun pihalta Kivijärven rantaan suutani

huuhtelemaan. Vielä palatessa ohittaessani yhä paikalla olleen ”koululääkäriin” auton kävin ankaran sisäisen kamppailun terrori-iskujen oikeutuksesta.

En ryhtynyt terroritekoihin, vaikka jonkinasteisiin kostotoimiin olisi ehkä ollut perusteitakin.

Tästä tapauksesta oli kauaskantoiset seuraukset.

Samainen tohtori oli määrännyt minut juomaan suolahappoliuosta vatsavaivoihini.

Senhän tietää mitä suolahappo hampaille tekee.

Koulun ”hammashoidossa” olin saanut kammon oikeaakin hammaslääkärinä kohtaan.

Muistan kuinka äitini kanssa työstimme tätä asiaa pitkään ja hartaasti. Lopulta pääsimme jo Luumäen keskustajamaan Taavettiin, mutta perille vastaanotolle asti eivät jalkani suostuneet ensi kerralla kantamaan.

Hampaani saatiin sitten kuitenkin hoidettua välttävään kuntoon.

Hammaslääkärikammo ei kuitenkaan mihinkään kadonnut. Niinpä kärsin kaikessa hiljaisuudessa vuosikausia jatkuneista hammassäryistä. Vasta varusmiehenä uskalsin mennä armeijan hammaslääkäriin vastaanotolle.

Niinpä olen tuolle koululääkärille loputtoman katkera paitsi niistä hirvittävästä kärsimyksistä, joita hän on minulle aiheuttanut, myös siitä että olen menettänyt kauniit hammasrivistöni, jotka oli suoristettu lapsena kiltisti suussa pitämieni tukirautojen avulla.

LAURITSALALAISET

Lapsuus Syvämmaalla oli onnellista aikaa, pääpiirteiltään, kun ei enää muistele miten pitkästyttävää saattoikin olla kasvimaan kitkeminen, perunoiden kaivaminen tai heinäpellon haravoiminen, ja muistaa vain miten maukkaita olivat nuotion hiilloksessa kypsyneet perunat ja naurispaistikkaat, ja miten riemukasta oli hyppiä ladon orsilta heinäkasoihin.

Eikä muista enää miten oli iso pala kurkussa kun teurastaja tuli taloon, ja muistaa vain ettei ikimaailmassa ole saanut niin hyviä verilettuja kuin silloin lapsena.

Ja miten viihdyttävää oli istua ongella lämpimässä sateessa; sateessa tietenkin, silloinhan kala oikein ahneesti söi.

Tai rakentaa piilomaja tiheään matalaan kuusikkoon ja vakoilla sieltä ihmisten touhuja.

Tai tehdä inkkarimaja koivikkoon. Tai ratsastaa ihan oikeasti hevosella kuin intiaani ilman satulaa mutta kuitenkin Pecos Billinä ajamassa karjalaumaa Rio Bravoon eli viemässä lehmiä Eteläpäänlahden niitylle.

Ja kuinka leikit sitten muuttuivat realistisemmiksi Lauritsalan lasten tullessa kesävieraiksi. Silloin ei enää tarvinnut turvautua mielikuvitushahmoihin, ei leikkiä naapurissa pelkkiä tyttöjen leikkejä eikä roikkua alinomaa Juhanin kimpussa.

Isäni sisar Alma oli nainut Torven Arvin. Heillä oli Juhanin ikäinen kuvankaunis tytär Ritva, minua jonkun vuoden vanhempi Raimo ja minua nuorempi Jorma. He asuivat Lauritsalassa, sahan alueella kanavan ja Saimaan välissä. He olivat jokakesäisiä vieraita Syvämmaalla, ja heidän kauttaan sain ensi kontaktin suureen maailmaan.

Kun tuohon lauritsalalaiseen elämänmuotoon tottui, olivat siellä vietetyt ajat rattoisia ja elämyksiä antavia.

Sahan alue oli oma maailmansa. Vankkarakenteiset punavalkeat asuintalot muodostivat pitkiä rivejä korkealla näköalapaikalla Saimaan rannalla. Parhaalla paikalla oli ulkohuussien rivistö, josta oli esteetön näkymä kauas järvenselille ja saariin.

Alueen toista laitaa rajasi Saimaan kanava. Sen yli johti sahan alueelle läppäsilta. Juuri tuo kanavan laita, pelottavan jyrkistä ja korkeista rannoistaan huolimatta, oli uutta ja ihmeellistä maailmaa. Suuret lehtipuut varjostivat kanavan partaalla mutkittelevaa tietä, jota pitkin kulki vähän väliä linja-autoja – ei kerran päivässä niin kuin Uimin tiellä. Tien varressa oli lyhyen välimatkan päässä kaksikin kauppaa ja kaiken hyvän lisäksi kioski, josta voi kipaista ostamassa jäätelöä ja Tex Willereitä tai Pecos Billejä. Ja vain parin kilometrin päässä oli oikea elokuvateatteri, jossa näytettiin Tarzaneita.

Kaupasta ostettiin leivät – setsuurit ja ranskanleivät – makkarat sekä maidot. Parasta oli kuitenkin suurissa kahden litran vaarinkaljapulloissa myytävä kotikalja, varsinkin kun siihen lisäsi sokeria.

Mutta ihan kaikkein parasta oli ruskea portteri-limonadi, kun sitä sai juoda lauantaina kylvyn päälle valtavan suuressa yhteissaunan pukuhuoneessa sahan työmiesten seurassa. Tämä sosiaalinen tilanne tuppasi tosin maalaisserkkua vähän hirvittämään, sillä kovaäänisten miesten seurustelu yltyi yhä kiihkeämmäksi sitä mukaa kun virvoitusjuomapullot tyhjenivät.

Sahan asuntoalueen taloissa asui neljä perhettä kussakin. Yhdellä perheellä oli käytössään keittiö ja kamari. Torven viisihenkisen perheen ja heidän vieraidensa keskuudessa vallitsi siis levolla olon aikaan tiivis tunnelma. Kesällä oli väljää nukkumatilaa vintissä.

Saha-alueen perheiden kanssakäymiset olivat pakostakin tiiviit. Riitoja tai kyräilyä en muista havainneeni sen enempää seinänaapureiden kuin eri taloissa asuvienkaan

kesken, enkä edes lasten ja nuorten välillä vaikka he olisivat asuneet vähän kauempanakin toisistaan.

Aluksi vähän kummastelin, että mitähän nuo naapurit mahtavat ajatella tyypilliseen parjasmaiseen tapaan tapahtuneesta Alma-tädin äänekkäästä äkseeraamisesta. Se ei näyttänyt kuitenkaan liikuttavan sivullisia millään lailla. Ilmeisesti kuului asiaan, että jokainen sai olla pienellä reviirillään miten lystää.

RUOKOLAHTI

Ruokolahdelta minulla on niin ikään upeita muistoja. Hilda-täti ei ollut ulkoiselta olemukseltaan mitenkään herttainen ilmestys, tomera emäntä kun oli, mutta hän oli Alma-sisarensa tavoin vieraita kohtaan hyvin ystävällinen ja sangen vieraanvarainen.

Parjasilla oli lapsuudessani tapana järjestää vuoron perään sisarusten kotona niin sanottuja kestejä. Suurella joukolla kokoonnuttiin kesäisin oikein ajan kanssa useammaksi päiväksi herkuttelemaan ja seurustelemaan.

Ruokolahti oli siitä hieno paikka, että sinne mentiin laivalla. Matkustajalaivat liikennöivät tuolloin säännöllisillä reiteillään Saimaalla ja muillakin sisävesillä. Laivat saattoivat olla 1950-luvulla vielä höyryaluksia; näitten kaksikerroksisten valkokylkien malli ainakin oli sama mitä se oli ollut jo edellisellä vuosisadalla. Matka Lappeenrannasta Ruokolahdelle Kutveleen satamaan kesti monta tuntia, riittävän kauan useamman jätskin syömiseen ja limsapullon tyhjentämiseen.

Minun mielessäni Ruokolahti on aina ollut, ei suurpitäjä Imatran tuntumassa, vaan laajojen salomaiden, saarien ja Saimaan lahtien muodostama alue, käsite, ja ihan oma valtakuntansa jossa asuu erityisen upeaa väkeä.

Enkä oikein osaa sanoa mistä se johtuu. Sen täytyy juontaa lapsuusmuistoihin. Esimerkiksi serkkuni Ainon ja Metsin Jaakon häihin. Niissä oli jotain ennen kokemattoman suurta, hienoa ja tyylikästä kestityksineen, tansseineen kaikkineen. Morsian oli häikäisevän kaunis prinsessa ja sulhanen komein koskaan näkemäni mies.

Samoissa Ruokolahden maisemissa asuu myös kaukaisempia sukulaisiamme, Karhuja. Isoäitini Ristiinahan oli tyttönimeltään Karhu. Nämä alun perin Lemiltä lähtöisin olevat Ruokolahden Karhut edustavat ymmärtääkseni vähän sivistyneempää sukuhaaraa, vaikkeivät heidän sukujuurensa olekaan minulle täysin valjenneet enkä edes tiedä kuinka monensia serkkuja he minulle ovat. Vastaanotto on kuitenkin aina kuin rakkaimman sukulaisen.

Olisi kiva joskus penkoa, millaista porukkaa noissa Karhuissa on. Sen verran tiedän, että sieltä löytyy hyvinkin kipakkaa porvarisnaista muutaman sukupolven takaa.

Okkojen puolelta, siis sinun ”eukkomammasi” ja minun äitini Vienon sukua on tutkittu pidempäänkin ja dokumentteja on olemassa niin Okkojen kuin Lemm Ahoset -sukuseurojen julkaisemina.

KARHU O. S. PESU

Näitä Ruokolahden Karhujen tapaisia kaukaisempia sukulaisia putkahteli sitten esiin eri yhteyksissä. Yleensä heihin ei kiinnittänyt sen suurempaa huomiota.

Pikkuserkkuja ja kummin kaimoja kun riitti joka lähtöön.

Päinvastoin kuin esimerkiksi jossain Pohjois-Karjalassa täällä ei laskeskeltu ensimmäisiä, toisia, kolmansia tai jopa neljänsiä serkkuja. Etelä-Karjalassa oli vain serkkuja ja pikkuserkkuja ja sillä siisti. Kaukaisempia serkkuja ei enää noteerattu kunnon sukulaisiksi.

Joittenkin mielestä olisi kylläkin ollut syytä noteerata. Sanottiin jopa, että kaikki lemiläiset ovat sukua keskenään. Ovat asuneet iät ajat eristettyinä ja pienissä ympyröissä, hakeneet puolisonsa naapurista tai korkeintaan naapurikylästä ja vasta ihan äärimmäisessä hätässä naapuripitäjästä.

Tällä ristiin naimisella olisi ollut selitettävissä sekin, että Lemillä oli varsin korkeat prosentit mielenterveyden häiriöitä laskeskeltaessa.

Totta on, että ihmisten nimiä katsellessa saa aviopuuhista varsin shokeeraavan vaikutuksen; on jotain Häärää omaa sukuaan Häärä, Karhua omaa sukuaan Karhu ja niin edelleen.

Saattaa olla niinkin, että aivan naapureina asuvat saman sukunimen omaavat ihmiset menevät keskenään naimisiin.

Tämä ei kuitenkaan merkitse, että he olisivat toisilleen mitään sukua, kaukaistakaan. Aikoinaan, kun ihmisille – Antti Antinpojille ja Iita Kaapontyttärille – lätkittiin sukunimiä, saatettiin paremman mielikuvituksen puuttuessa todeta, että kun sinä olet siitä Häärän kylältä niin ole sitten Häärä sukujasikin. Hääriksi nimettiin vaikka koko kyläpahan asukkaat, katsomatta lainkaan, mistä he olivat alun alkaen tienoolle kulkeutuneet.

Vastaavanlaista ”nimisukulaisuutta” esiintyy hyvin runsaasti. Yksi tällainen hyvin yleinen sukunimi näillä main on Pesu. Heitä on pitkin pitäjiä pilvin pimein, tässä meidän kadullammekin aivan lähinaapureina kolme Pesun perhettä, eivätkä he ole mitään sukua keskenään.

Tämän yhden Pesun tytär kertoi, että jos hän joskus menee naimisiin hänen miehensä on oltava nimeltään Karhu, ja hän ottaa käyttöön kaksiosaisen sukunimen.

TURKUJEN LINJAT

Anteeksi eksyminen toisiin sukuihin, mutta tulipahan tuokin, ainakin osittainen harhaluulo lemiläisten sisäsiittoisuudesta oikaistuksi.

Myönnettävä on, että olen itsekin käyttänyt hölmöilyjäni puolustellessani tekosyynä synnynäistä sekopäisyyttäni, joka on lemiläistä taustaa vasten asiaan kuuluvaa ja anteeksi annettavaa.

Totesin aiemmin, etten lapsena kiinnittänyt kaukaisempiin sukulaisiin juurikaan huomiota, vaikka he olisivat olleet niin sanotusti tavallisesta rahvaasta erottuvaa väkeä.

Tämä ei pidä täysin paikkaansa.

Turun veljesten kohdalla asia oli tasan päinvastoin.

Syvämmaata lähinnä olevaa maantietä, Uimin tietä, aamuin illoin liikennöineet linja-autot olivat Turun Antin autoja.

Antin pojat Olavi, Aarre, Erkki, Unto, Eelis ja Mauno ajoivat kaikki isänsä linja-autoja. Linjat ylsivät Kouvolaan asti.

Linja-auton kuljettaja oli – hänen oli pakko olla – ihmemies. Ei ollut ihan tästä maailmasta taito, millä hän heitteli välikaasua ja vaihteita silmään, jarrutteli tiukkoihin kurveihin ja kiihdytteli jyrkkiin mutkaisiin mäkiin. Ja se tieto, miten kääntää mistäkin vivusta, painaa nappulasta ja vetää kammesta.

Kaikki tämä – valtavan maantielaivan luotsaaminen – kävi kuin leikiten. Ja vielä matkustajien ja rahastajan kanssa leikkiä laskien, vaikka auton seinässä oli kyltti ”kuljettajan kanssa puhuminen kielletty”.

Nämä ihmemiehet olivat minun sukulaisiani. Pikkuserkkujani, Lemiltä Toikasta lähtöisin.

Isäni serkun mies Antti Turku oli ennakkoluulottomasti ryhtynyt liikennöitsijäksi, ja nyt hänen liiketoimintansa laajennuttua Lappeenrantaan, linja-autoista saivat toimeentulonsa kaikki kuusi poikaa ja joku kolmesta tyttärestäkin ynnä heidän perheenjäsenensä.

Pari kertaa nämä Turun pojat yllättivät taiteilemalla jollakin ihmeen konstilla linja-autonsa Syvämmaan pihaan, kolmen kilometrin matkan onnetonta kärrytietä. ”Tultiin saunomaan.”

Ja minä olin onneni kukkuloilla. Tulisivatpa naapurit nyt käymään. Linja-auto meidän pihalla. Ja kuskit pitivät minuakin kaverinaan.

Ei ihme, että Juhani sai rakennella minulle pihanurmelle linja-auton. Sen nokkana oli vanha vanerinen ämpäri, kuskin penkkinä puulaatikko ja hallintalaitteina erinäinen määrä maahan iskettyjä keppejä ja palikoita.

Juhani puolestaan oli suunnitellut aloittavansa isona liikennöinnin linja-autolla reittiä Vehkjärvi – Monola – Kissala – Syvämmaa. Reilut kymmenen kilometriä, osin hevostärryille kelvotonta tieuraa.

Turun veljekset olivat todella mainioita tyypejä ja kohtelivat pikkupoikaa kuin vertaistaan. Syvämmaalla asuessamme he eivät yksinkertaisesti suostuneet ottamaan maksua matkoista lainkaan. Kaupunkiin muutettuamme tein usein viiden kilometrin koulumatkan bussilla.

Myös usein Turun autoilla.

Tällöin en aina ollut ihan varma, tunnistiko joku vanhemmista ja harvemmin tapaamistani Turun veljeksistä enää minua. Kun en tuossa tilanteessa pitänyt korrektina heittäytyä tuttavalliseksikaan, tarjosin kuljettajalle maksua ja yritin poistua autosta muina miehinä.

Kuljettaja otti rahat aina vastaan – rahastajia ei tuolloin enää ollut – hymyili ymmärtäväisesti ja antoi joka kerran vaihtorahat käteeni. Poikkeuksetta sain takaisin saman summan mitä olin maksanut.

Tästä tulikin sitten yleinen käytäntö, oli kuljettajana kuka tahansa Turun veljeksistä.

MURTEET

On eri yhteyksissä käynyt ilmi, että viime vuosisadan puolivälissä elettiin maaseudulla ulkomaailmalta suojattua, melko omavaraista ja kehojen liikenneyhteyksien takia eristettyäkin elämää.

Oli siis ymmärrettävää, että kullakin seudulla omaksuttu puhekieli oli säilynyt sukupolvesta toiseen.

Hämmästyttävää sen sijaan oli, miten nuo toisistaan selvästi poikkeavat murteet noudattelivat niin tarkasti pitäjien eli kuntien rajoja.

Meillä Syvämmaalla sanottiin, kuten jokaisessa Lemmin kolkassa, itsestä puhuttaessa leveästi ”mää”. Viiden sadan metrin päässä Luumäen puolella sanottiin selkeästi peruskarjalaisittain ”mie”, ja kun mentiin lähimpiin Savitaipaleen puolella sijainneisiin taloihin parin kilometrin päähän, lausuttiin samainen pronomini jostain edellisten väliltä ”miä” tai ”meä”.

Jotkut säilyttivät alkuperäisen murteensa asuinpaikan muutoksesta huolimatta. Useimmiten esimerkiksi toiselta ”kielialueelta” naitu miniä näytti kuitenkin omaksuneen talossa käytetyn murteen hyvinkin perusteellisesti aina puhetajaa ja nuottia myöten.

Maalta Lappeenrantaan muuttaneilla nuorilla oli syytä opetella ensi töikseen uusi ”mie-sie”-karjalaismurre mikäli halusi välttyä joutumasta silmätikuksi tai tulla epäillyksi vähän jälkeensäneeltä.

En muista, että ketään olisi puhetaansa vuoksi kiusattu. Katsottiin pikemminkin vain vähän säälien.

Joillakin aikuisilla ihmisillä oli riittävästi itsetuntoa säilyttää omaperäinen lemiläismurre ”sivistyksen pariin” muutettuaan. Jopa niin, että he eivät edes ajatelleet koko asiaa. Omat vanhempani olivat lähes tuollaisia; ”määät” ja ”sääät” säilyivät puheessa, mutta kieli hioutui lähemmäs kaupunkilaisnuottia ja puheesta karsiutuivat monet todella herkulliset ja osuvat lemiläisilmaisut.

Äidin nuorin sisko Taimi oli sitä vastoin pitkään Lappeenrannassa asuttuaankin Lemin murteen puhdaslinjainen edustaja. Häntä oli ilo kuunnella. Aivan samalla tavalla kuin aina siellä täällä kuultavaa karjalaisnaisten kalkatusta, puhuivat he sitten minkä pitäjän korostuksella tahansa.

Murteiden käyttö elää nyt jonkinasteista nousukauttaan. Hyvä niin.

Mutta siinäkin olisi oltava tolkkua.

Jos murteiden käyttö vaati vielä jokin aika sitten hyvää itsetuntoa, vaatisi se nyt itsekritiikkiä.

Murteesta on tullut joillekin ihmisille itsetarkoitus, ja sitä käytetään ylikorostetusti tehokeinona itsensä esille tuomiseen, vaikkei murretta edes hallita eikä sitä ole koskaan osattukaan puhua.

LEIKIT

Kotalahden kansakoulussa ei puhekielen eri vivahteisiin kiinnitetty lasten keskuudessa huomiota, vaikka joukossa oli pieni vähemmistö Kivijärven saarista Luumäen puolelta tulleita lapsia.

En myöskään muista, että Lauritsalan serkkujen kanssa olisi ilmennyt ihmeempiä kielikiistoja.

Lauritsalan vierailuilla en kylläkään oikeaa kieltä taitamattomana tohtinut turhia lörpötellä, ainakaan outojen ihmisten seurassa.

Leikeissä ei kielimuureja ollut, jollei oteta huomioon meitä vanhempien ihmisten harrastamia sanaleikkejä. Nämä lorut ja arvausleikit käsittelivät jo meillekin niin

outoja asioita ja sisälsivät niin kummallisia sanontoja, etteivät ne juuri jaksaneet kiinnostaa.

Meidän yksinkertaisissa leikeissämme ei paljon sanoja tarvittu, vaikka niihin usein melkoinen meteli liittyikin. Riitti kun kuurupiilossa osasi laskea sataan. Siis kukin vuorollaan silmät suljettuina sillä aikaa kun toiset hakeutuivat piiloihin.

Tietysti, jos ihan tarkkoja ollaan, kuului kuurupiilon kuvioihin lorukin. Kun hakija etsiskeli ja paljasti piilossa olleita, seurasi kilpajuoksu etsijän lähtöpisteeseen ja hätäinen lorunluku: ”...nimet kirjoihin ja kirjan kannet kiinni”. Se oli voittaja kumpi ehti ensin; etsittävä sanomaan oman nimensä tai hakija paljastetuksi tulleen nimen.

Tämän lorunluvun idea lienee alun perin ollut antaa hivenen pelivaraa puolin ja toisin, mutta leikeissä sen kanssa ei oltu niin tarkkoja. Eikä sitä sataan laskemistakaan juuri kontrolloitu, kunhan hakijan kuuruminen nyt kesti sen aikaa, että piiloon ehdittiin.

Jännittäväntä oli nimittäin löytää hyvä piilopaikka sopivan läheltä lähtöpistettä, välttää hakijan katse ja iskeä oikea-aikaisesti.

Kuurupiilosta oli kehitetty myös sisätiloihin sovellettu versio. Siinä oli säilytetty parhaat palat, piilosilla olo ja etsintä, mutta jätetty tietenkin ”nimet kirjoihin” -ryntäily pois.

Pihaleikeistä maalla yleisin, tai ainakin perinteisin, oli sirkka. Sen harrastamiseen riittivät puukepit pelivälineiksi ja jokseenkin kovapohjainen tanner pelialustaksi. Maahan piirrettiin kepillä neliö, jonka sivu oli 60–80 senttiä. Sanottakoon sitä vaikka lähtöruuduksi.

Sirkka oli 20–30 senttiä pitkä ja pari–kolme senttiä paksu kepin pätkä, jonka toinen pää oli vuoltu suipoksi kartioksi ja toinen viistottu 45 asteen kulmaan. Jokaisella pelaajalla oli omat lyöntikepit, kunkin mittojen ja mieltymysten mukaan tehdyt, yleensä samasta puusta veistetyt kuin sirkkakin.

Peli käynnistyi siten, että joku pelaajista löi kepillään sirkan lähtöruudusta mahdollisimman kauas. Se onnistui parhaiten siten, että sirkka asetettiin maahan asentoon, jossa viistottu pää oli kovalla alustalla terävä pää ylhäällä osoittamassa suuntaan, johon sirkan haluttiin häipyvän.

Kun viistoon päähän napautti, sirkka ponnahti kohtisuoraan ylös, jolloin sen voi lähettää hyvin suunnatulla voimaiskulla kauas maisemiin.

Jotkut kehittivät taitojaan niin, että he osasivat pomputella sirkkaa ilmassa useamman kerran ennen poistolyöntiä.

Aloitussyönin jälkeen peli jatkui siten, että ulkovuorossa ollut vastapeluri yritti heittää sirkan lähtöruutuun. Mikäli hän ei tässä onnistunut, lyöntivuorossa ollut pelaaja sai tilaisuuden iskeä sirkan taas kauemmaksi.

Merkittävänä tekijänä tässä välineurheilussa oli maastollisten olosuhteiden lisäksi se, mihin asentoon sirkka sattui ilmalentonsa jälkeen asettumaan. Lyöjän hyvää onnea oli, jos viistottu pää oli otollisessa asennossa, muuten joutui yrittämään lyöntiä sirkan toiseen päähän, joka oli sentään suippo asennossa kuin asennossa.

Pallopelien harrastus oli vähäisempää. Ei silti, eipä ollut juuri pallojakaan, tai ainakaan paikkoja missä pelejä harrastaa. Koulun pihalla voitiin pelata ”potkupalloa” tai pesäpalloa. Polttopallo oli tyttöjen yksinkertainen peli, jossa pesäpallolla yritettiin osua juoksijaan.

Mikäs siinä, kävihän sekin, eiväthän tytöt pystyneet heittämään palloa niin lujaa, että se olisi kehenkään kipeää tehnyt.

Sivistyneempää oli toki käyttää polttopallossa pesäpallon sijaan pehmeää kumipalloa, jos sellaisen nyt oli onnistunut jostain saamaan.

Syvämaalla pesäpallolla pelattiin pottipalloa. Se onnistui pienemmälläkin ja epätasaisemmallaakin kentällä. Riitti kun oli sen verran metsäaukeamaa, ahoa, että sille mahtui tarpeeksi pitkien välimatkojen päähän toisistaan kunkin pelaajan kotipesä, maahan kaivettu pikkuinen potero.

Tässäkin oli jokaisella pelaajalla apuvälineenään keppi.

Ideana oli osua potissaan olevaan pelaajaan palloa heittämällä. Tämä voi väistellä ja yrittää lyödä palloa kauemmas, kunhan piti huolen siitä, että sai keppinsä pottiin ennen pallon heittäjää.

Sääntöjä tarkistettiin aina sitä mukaa, kun joku keksi keinoja niiden kiertämiseen.

Kyykkä ja kurra olivat meillä päin täysin tuntemattomia pelejä siitä huolimatta, että ne esiintyvät vanhoista ajoista kertovissa kirjoissa.

Rajan taakse jääneessä Karjalassa suosittua kyykkää on sittemmin herätelty henkiin nykyisessä Etelä-Karjalassakin.

Jalkapallolla ei Syvämaalla ollut käyttöä. Muistan meillä sellaisen kyllä olleen, mutta se oli siksi heikkoa tekoa, että puhkesi jo oksan raapaisusta.

Yleisurheilu oli sitä vastoin kovassa huudossa. Siihen oli välineetkin omasta takaa, Juhanin askaroimina.

Oli erikseen pituushyppy- ja kolmiloikkapaikka sekä telineet korkeus- ja seiväshyppyyn. Pehmusteina käytettiin sahanpurua. Ainoana puutteena oli sopivien rimojen riittäminen, niitä kun tuppasi korkeushypyssä katkeilemaan tuon tuosta.

Kiviä oli kuulantyyönön harrastamiseksi joka sarjaan riittämiin, samoin puukeppejä keihäiksi ja puukeilejä kiekonheittoon.

Voimailu- tai kestävyyslajeja en muista kenenkään harrastaneen. Pitkät koulumatkat ilmeisesti tyydyttivät tuonlaatuisen liikunnan tarpeen.

Omavaraisia oltiin myös sisätilojen harrastusvälineiden suhteen.

Ruutupaperi riitti laivanupotuspeliin.

Itse pahvista tehdyillä shakkilaudalla ja nappuloilla pelattiin tammea, ”saskua” kuten me peliä nimitimme.

Itse oli myös tehty ahkerassa käytössä ollut koronalauta. Sen vaneripinnalle antoi perunajauho loistavan luiston.

Ja omaa tekoa oli jopa ilmakivääri, jolla harjoittelimme tarkkuusammuntaa tuvassa iltakaudet.

Vaikka monet harrastusvälineet olivat itse tehtyjä, eivät käsityöt varsinaisesti kuuluneet ajanvieteohjelmaan. Pelit ja ajanvietevälineet syntyivät tarpeen pakottamina, eivät tekemisen ilosta.

Tuota huvia sai aivan riittämiin koulussa pakollisilla käsityötunneilla patalapun virkkaamisesta ja höyläpenkin ääressä ahertamisesta.

RAMMARI JA RADIO

Syvämmaalla oli gramofoni jo ennen minua. Oli ollut jo hyvän aikaa päätellen suurten bakeliittilevyjen määrästä. Kun rammariin veivasi käsikammella vieterin täydeltä ”vetoa”, se soitti levyn alusta loppuun. Ei silti, ei yhdellä levyllä ollutkaan kuin yksi musiikkikappale puolellaan.

Soittopeli oli siksi moderni, ettei siinä ollut ensimmäisille gramofoneille tyypillistä isoa kaiutintorvea – sellaista jota his masters voicen koira kuuntelee – ja näin ollen pientä matkanlaukkua muistuttava kapine oli helppo kuljettaa mukana mihin tahansa.

Muistoihin on jäänyt naapurin väen kanssa Kivijärven hiekkarannalle tehty uinti- ja rantakalaretki.

Ei kylläkään yksin minkään rammarin takia, vaan siitä syystä että päivän kestävät koko perheen yhteiset kesäretket olivat tuiki epätavallisia tapahtumia tuona aikana maaseudulla.

Radiovastaanotin tuli meidän huusholliimme myös varsin varhaisessa vaiheessa. Ja harvinaista sinänsä, sitä kuunneltiin.

Vaikka radio yleistyi maalla myöhemmin 1950-luvulla, oli tavallista että vielä silloinkin radio pantiin päälle ainoastaan uutislähetysten ja sääennusteen ajaksi; harrashenkisissä taloissa raaskittiin kuunnella toki aamu- ja iltahartaudet sekä sunnuntaisin radioitu jumalanpalvelus.

Tähän säästeliäisyyteen oli perusteitakin. Syrjäseudut eivät olleet sähkönjakeluverkon piirissä ja radiot käyttivät virtalähteinään ladattavia ”pattereita”, kookkaita ja raskaita akkuja, joiden varauskyky oli sangen rajallinen.

Vaikka meilläkin akkuja säästeltiin, kuunneltiin radiosta muutakin kuin nuo pakolliset ohjelmat.

Vakiokuunneltavaa olivat viikoittaiset Lauantain toivotut levyt ja Markus Raution toimittamat Markus-sedän lastentunnit sekä päivittäin lyhyehköinä jaksoina radioidut Kalle Kustaa Korkean seikkailut, jotka olivat nimimerkki Outsiderin käsialaa.

Nimimerkin takana oli kaikkiaan yli 300 kirjaa kirjoittanut toimittaja-kirjailija Aarne Haapakoski.

Siihen aikaan kun kulmakunnalla ei ollut muita radioita kävivät naapurit meillä ohjelmia kuuntelemassa. Jotkut hyvinkin säännöllisesti, ja toiset vielä senkin jälkeen kun radio ei ollut mikään harvinaisuus.

KUMMITUKSET

Naapureihin hakeuduttiin mielellään muutenkin, iltaa istumaan ja tarinoimaan. Varsinkin talvisin pitkinä pimeinä iltoina, kun aikaa työnteolta liikenä.

Lapsesta oli viihdyttävää kuunnella aikuisten jutustelua, vaikka tarinat joskus liikkuivat niin selkäpiitä karmivilla alueilla, että ne jäivät vielä uniin kummittelemaan.

En tiedä kertoilivatko jotkut aikuiset tietien tahtoen lapsia pelotellakseen toisilleen uskomattomia kummitus- ja pirutarinoita, mutta niin vakavissaan he sen tekivät, ettei lapsen mieleen tullut epäillä hetkeäkään tarinoiden todenperäisyyttä.

Usein toistui asetelma, jossa joku oli uhmannut kohtaloaan tai jumalaansa ja saanut kokeakseen hirvittävän julman kuoleman. Poikkeuksetta tämä oli johtanut siihen, että rauhaton sielu vaelteli edelleen kummittelemassa siinä ja siinä tapahtumapaikassa ja todistettavasti tasan sillä ja sillä kellonlyömällä.

Monesti taustalla oli surmatyö, itsemurha tai tapaturma, joka oli tapahtunut todellisessa elämässä ihan oikeasti.

Luulenpa, että aikuiset jotka noita maalaisten citytarinoita kertoilivat, uskoivat itsekin tapahtumiin niiden saamasta lisävärytyksestä huolimatta.

Minua ei lapsena peloteltu enää siinä määrin kuin aiemmin oli tehty – sanottakoon, ettei ainakaan kohtuuttomasti ja syyttä suotta vain pelottelun ilosta.

Sen tiedän, että Juhanin pelkotiloilla oli aiemmin pilailtu siinä määrin, että häneltä oli vaatinut ylivoimaisia ponnisteluja uskaltautua saunamatkalle Homerokseksi

nimitetyn kaamean joulupukin vaaniessa joka nurkan takana.

Minun tuli enää varoa pukkia ja tonttuja vain sen verran kuin kilttinä oleminen ja lahjojen saaminen edellytti.

Tietenkin minun piti aivan pienenä varoa kaivohärkää. Se hirviö asusti kaivon pohjalla odottamassa, että joku lapsiparka tulisi kurkistamaan kaivon kannesta. Oli siis viisainta kiertää kaivo kaukaa, jollei halunnut tulla härän sieppaamaksi.

Kukaan ei ollut tullut heti alkuun kertoneeksi minulle, että vesikuopassakin asui joku härkä.

KANTAPÄÄN KAUTTA

Lapsien höynäyttämislle oli siis vanhastaan olemassa jonkinlaiset perusteet. Eivät vanhemmat ehtineet olla heitä jatkuvasti vahtimassa. Usein lapset joutuivat olemaan keskenään hyvinkin pienestä pitäen, ja vaikka elämä muuten oli turvattua, oli maalaistalossa monta vaaran paikkaa.

Narraamisella oli myös kasvatuksellinen näkökohtansa. Lasta opetettiin kantapään kautta.

Naapurimme Rantalan Raimo muisteli lapsuuttaan, kuinka hänet lähetettiin sian teurastajan tultua taloon hakemaan meiltä saporoveiviä. Äitini oli armahtanut Raimoa paljastamalla, mistä saporoveivi-prosessissa oli kyse, eikä lähettänyt häntä enää toiseen naapuriin kuten tapoihin olisi kuulunut.

Tässä saporoveivi-jutussa oli toki takana myös, että lasta haluttiin säästää järjestämällä hänet pois kotoa siksi aikaa kun hänelle kenties hyvinkin rakas kotieläin pistettiin lihoiksi.

Meillä tämä karu elämän ja kuoleman todellisuus kohdattiin – ei nyt ihan silmästä silmään, mutta kuitenkin kotona ollen.

En todellakaan tiedä, kumpi on kokemuksena kasvattavampaa tai inhimillisempää: istua tuvan penkillä tekemässä surutyötä kun sikaystävää lahdataan katoksessa, vai juoksennella höynäytettynä pitkin kyliä ja löytää tyhjin käsin palatessaan lempielukkansa kinnerpuussa roikkumassa.

Väitän kuitenkin, että tuohon lasten narraamiseen – ainakin naapurin kakaroitten kusetukseen – sisältyi myös vanhempien kieroutunutta huumoria ja ilkeää mieltä, siis vahingoniloa, sitä ilon laaduista parhainta.

Sitä samaa henkeä, mitä ilmeni työelämässä vanhempien miesten ”opettaessa” nuoria aloittelijoita.

Eikä yksin maaseudulla. Lappeenrannan kolmen kirjapainon latojat hauskuttivat toisiaan juoksuttamalla oppipoikia lainaamassa olemattomia ammattitermein nimettyjä nippeleitä painotalosta toiseen.

Se hyvä puoli tällaisessa koulutuksessa oli, että oppi paitsi meni perille, varmasti myös jäi mieleen loppuiäksi. Mutta saattoi sinne mieleen jäädä joku trauman siemenkin, jos tämän tyyppistä koulua joutui käymään alvariinsa.

PYHÄKOULU

Naapurien keskinäiseen asioimiseen sisältyi toki muutakin kuin lasten hyppyyttäminen ja kauhujuttujen kertoileminen toinen toisellensa.

Silloin tällöin pidetyt yhteiset hengelliset iltatilaisuudet, seurat, jo mainitsinkin. Tällä sektorilla olivat vieläkin säännöllisempiä joka sunnuntai perheiden pienimmille pidetyt pyhäkoulut.

Niiden vetäjänä oli joku naisihminen, esimerkiksi meidän äitimme tai joku Rantalan aikuisikään varttuneista tyttäristä.

Nämä aikansa esikoulut olivat mieluisia tapahtumia. Niitten ohjelma ei perimmäisistä lähtökohdistaan huolimatta ollut alkuunkaan rasittava tai pitkäväteinen kuten esimerkiksi seuroissa tuppasi olemaan. Kirkosta nyt puhumattakaan, jossa kovalla puupenkillä joutui istumaan tuntitolkulla, mitä nyt välillä pääsi hyppäämään seisomaan kirkonmenojen protokollan aina niin vaatiessa.

Pyhäkouluissa puuhailtiin kaikenlaista. Askarreltiin ja kehitettiin esiintymistaitoja. Pyhäkoululaiset saattoivat järjestää opettajansa johdolla myös joulujuhlan, johon vanhemmat sankoin joukoin osallistuivat.

Tai niin sankalla joukolla, mitä nyt meillä pyhäkoululaisten ”kinkeripiiristä” eli kuuden talon väestä kertyi. Ja kertyihän sitä, tuvan täydeltä joka tapauksessa.

Joulujuhlassa saatettiin esittää joku näytelmä tai lausua runoja, mutta ainakin siellä laulettiin ja leikittiin.

Joululaulut tuli entisaikaan esittää leikin myötä. Koreografiat oli laadittu kunkin laulun sisältöä korostaviksi ja niinpä jotkut osuvan ilmiänsä saaneet laulut esitettiin samoin elkein vuodesta toiseen, laajemminkin, kansakoulujen joulujuhlia myöten.

Kirkko ja uskonto olivat runsas puoli vuosisataa sitten lähempänä maaseudun arkea kuin nykyisin. Huolimatta siitä, että valtaosa ihmisistä oli lähinnä tapauskovaisia ja otti osaa kirkollisiin tapahtumiin harvakseltaan, ihmiset kuuluivat kirkkoon ja uskon heidän myös tunteneen itse siihen kuuluvansa.

Vaikka esimerkiksi pyhäisin ei oltaisi osallistuttu kirkonmenoihin, muistettiin hengellinen lepopäivä pyhittää niin, että maltettiin pysytellä erossa arkisista töistä. Ainakaan jumalanpalvelusten aikaan ei syrjäisimmässäkin talossa tehty töitä joista olisi kantautunut vähäisintäkään ääntä.

Saatettiinpa hurskaimmissa huusholleissa lapsia istuttaa tuvan penkillä hiiren hiljaa koko kirkonmeiningin ajan.

SOITTO

Kristillisiin juhlapyhiin liittyvien traditioiden sarjaan voi listata pääsiäisyön soitot, joista mainitsinkin muistelllessani Okkojen suurta serkkulaumaa.

Tämä perinne on hyvin paikallinen eikä sitä tietääkseni tunneta Lemin lisäksi kuin osittain Luumäellä ja Savitaipaleella.

Tapa liittyi pääsiäistä edeltävän piinaviikon päättymiseen. Hiljainen viikko päätettiin mahdollisimman äänekkäästi lankalauantaina tasan puolelta öin.

Valmistelut olivat mittavat. Rannoilta oli käyty jäitä pitkin etsiskelemässä paksuja ja vahvoja rantakaislan varsia. Niistä valmistettiin ruokopillejä, joihin pyrittiin saamaan mahdollisimman kuuluva ääni. Yleensä niiden ääni oli jo luonnostaan korvia raastava.

Mikäli mahdollista, varusteluja täydennettiin torvin ja vaikkapa jänisräikin.

Sitten ei kun odottamaan, että keskiyö saapuu ja isännät, emännät ja muu kylän väki on makoisasti unten mailla.

Toivottavaa oli, että pakkaneen olisi tehnyt hanget kantaviksi. Ja näinhän useimmiten oli. Jos tapahtumaa juhlisti vielä täysi kuutamo, oli tunnelma täydellinen.

Tähtihetki koitti, kun naapurin kamarin ikkunan alla päästettiin joukolla ilmoille meteli, minkä kaikista peleistä suinkin irti sai. Kauan ei riemua riittänyt, kun isäntä säntäsi ovesta vesikippo kourassaan. Tässä vaiheessa oli hyvä jos oli ottanut hienoisen aavistuslähdön.

Saattoi nimittäin olla, että myös isäntä oli ottanut varaslähdön ja oli vesiämpärin kanssa jo kuistissa vaanimassa. Tai pahimmillaan piimäleilin kanssa. Sitäkin sattui.

Kovin vakavasti eivät häiriköinnin kohteeksi joutuneet öistä terrori-iskua ottaneet, vaikka pikkupojasta tuntui, että liikuttiin hyvinkin vaarallisilla vesillä.

Naapurin isäntä naureskeli, että kun hän säntäsi soittajien perään, hän isompia poikia jahdatessaan ohitti minut ja minä pingoin minkä pääsin pellonrinnettä alas hänen perässään.

En yhtään ihmettele, että näin tapahtui. Pakoon oli juostava. Henkensä edestä. Hällä väliä mihin suuntaan.

VUOSI 1952

Sodan kurimuksesta toipunut Suomi oli vuonna 1952 rinta rottingilla. Kansakunnan itsetunto nousi kohisten kilvan elintason kanssa. Meille suomalaisille niin tuiki tärkeä asia, näyttäytyminen edullisessa valossa muun maailman silmissä, tuntui nyt olevan todella mallillaan.

Suomi oli vihdoinkin saanut järjestettäväkseen Helsingissä kesäolympialaiset ja sillä oli nyt näytön paikka. Kisat onnistuivat hyvin ja urheilumaa Suomi sai taas sulkia hattuunsa.

Urheiluhullu kansa villiintyi jopa urheilujuhlaansa enemmän, kun Armi Kuusela valittiin Miss Universumiksi.

Valintaan vaikutti tietenkin juuri se, että huomio oli käännetty olympialaisten ansiosta kaukaiseen Suomeen. Tämän ei annettu kuitenkaan tippaakaan latistaa hehkutusta, että Suomessa on maailmankaikkeuden kauneimmat naiset, joihin koko maailma on läpäällänsä.

Armi Kuuselaa olivat lehdet pullollaan, häntä filmattiin ja hänestä rustattiin lauluja vielä senkin jälkeen kun hän oli jättänyt Suomen ja asettunut Filippiineille.

Vuosi 1952 oli merkittävä suomalaisten itsetunnon kannalta. Se oli myös hyvä vuosikerta yhteiskunnan rakentamisessa ja yritystoiminnan kehittämisessä.

AUTO

Vuoteen 1952 ja olympialaisiin ajoittui myös Väinön autonhankinta, mikä tiesi Syvämmaan siirtymistä uuteen aikakauteen.

Historiaan jäivät rekiäjelut joulukirkkoon aisakellojen helkkyessä. Mutta eipä noista ollut niin väliäkään. Aamuyöstä oli ollut herättävä, kuuruttava reessä rammettuneena vällyjen sisällä tuntitolkulla ja tämän päälle hikoiltava paksuissa pomppavaatteissa kirkossa, jossa oli tukehtua satojen kynttilöiden polttaessa senkin hapen rippeen mikä kirkon täyteen ahtautuneen herrankansan hartaista henkäyksistä jäljelle jäi. Ja kuunneltavaa iloista sanomaa, jota pappi näin otollisen tilaisuuden tullen jaksoi julistaa tavallistakin pitempään, kepeästi tuollaisen tunnin saarnan yhtä soittoa. Siinä oli taas pienen ihmisen usko koetuksella.

Mutta sitten isä osti BMW:n.

Enkä muista enää kirkossa käyntejäkään niin piinallisina. Saattoihan olla että autoistumisen myötä elämänmuotokin maallistui eikä kirkkoon tuppauduttu enää niin hanakasti.

Helsingistä haettu BMW oli käytetty, jotain vuoden 1950 tai 1951 mallia.

Vuosimallilla ei sinänsä ollut väliä, koska autot säilyivät tuolloin muuttumattomina vuodesta toiseen, mutta se tietenkin oli merkittävää oliko auto uusi vai käytetty. Ja tietenkin se, minkä merkinen auto oli ja missä maassa se oli valmistettu.

BMW oli länsisaksalainen, siis ajan mittareiden mukaan paremmasta päästä.

Jos se olisi ollut muuten tasan samanlainen EMW, se olisi tehty Itä-Saksassa ja olisi ollut täysi susi.

Tai paras ja paras merkki. Tämä oli jo tuolloin, vaikka autoja oli ani harvassa, kiistanalainen kysymys.

Esimerkiksi Kissalan Jalmari, joka hankki pojilleen meidän jälkeemme kulmakunnan toisen yksityisauton, oli vankasti sitä mieltä että kunnon auton piti olla Ford. Niinpä Kissalaan haettiin Helsingistä käytetty Ford.

Hyviä autoja amerikkalaiset tuohon aikaan olivatkin. Kissalan Jallu sattui osumaan oikeaan sikäli, että Ford sopi paremmin keunoille ja kivisille kyläteille kuin Saksan autobaanoille suunniteltu matala BMW. Tuota Jalmari tuskin kuitenkaan ajatteli. Se oli enemmänkin imagokysymys.

Länsisaksalaisten puolesta puhui jo tuolloin Mercedes-Benz, mutta se oli silloinkin siksi kallis, ettei sellaisen hankkimiseen ollut monellakaan varaa – ei ainakaan jos halusi välttää kerskailijan mainetta ja kateuden kohteeksi joutumista. Mersulla ajellakseen piti olla metsäherra kuten Okon Ata, jolloin autoakin voi pitää eräänlaisena työsuhdeautona ja siten asiaankuuluvana.

Kulmakunnalla oli kokemuksia myös englantilaisista autoista. Tuuliaisen Tassulla oli ”pirssinä” eli ”vuokra-autona” eli taksina Standard Vanguard, joka palveli uskollisesti vuodesta toiseen. Tassu ajeli pirssiä myllynsä pyörittämisen ohessa. Vaalean harmaa kulkuneuvo poikkesi edukseen muista länsiautoista, jotka olivat mustia kuten BMW tai hyvin tumman sinisiä kuten jokunen Ford.

Takseina yleistyneet neuvostoliittolaiset Pobedat olivat vaalean sävyisiä alun alkaen. Autokannan värimaailmaa laajensivat edelleen neuvostovalmisteiset Moskvistit. Jossain vaiheessa 1950-luvulla nämä neuvostoliittolaiset olivat käytännöllisesti katsoen ainoat autot, joita Suomessa oli mahdollista normaaliteitä ostaa. Niinpä ne joutuivat kritiikin kohteeksi, mikä ei ihan kaikilta osin ollut ansaittuakaan.

Vielä rankemman pilkan kohteina olivat Itä-Saksasta tuodut Ifat.

Kai tänne noita legendaarisia Trabantejakin tuotiin, mutta en muista näitä irvityn siinä määrin kuin Ifoja.

Ifan ansiolistaan liitettiin sekin tapahtuma, kun sika söi Lemin kirkonpalvelijan auton ovet.

Oli päässyt käymään niin, että sika oli aikansa kuluksi ryhtynyt mussuttamaan auton pahvista tai jostain paperimassasta tehtyjen ovien alanurkkia ja saanut lopulta pureskeltua ovet silpuksi puoliväliin asti.

Totena kerrottiin, mutta enpä ole ollut näkemässä.

Ne Ifat, jotka muistan, näyttivät ihan peltikuorisilta ja hyvinkin edistyksellisiltä ja sulavalinjaisilta. Ne pyrkivätkin jäljittelemään länsisaksalaista Audin edeltäjän Auto-Unionin eli DKW:n Donau-mallia.

BEMARI MALLIA PERKELE

Äitini veli Tauno toimi isäni ajo-opettajana. Heillä oli keskinäinen diili: Väinö opetti Taunon muuraamaan ja Tauno Väinön ajamaan autoa.

Yhteistyö osoittautui sangen toimivaksi.

He kulkivat vuosikausia yhdessä muuraamassa navettoja sun muita rakennuksia pitkin pitäjiä.

Alta kolmekymppinen, kaikkeen sopeutuva ja huumorintajuinen Tauno tuli hyvin toimeen itseään 20 vuotta vanhemman, malttamattoman ja särmikkään Väinön kanssa.

En tiedä, kumpi jäi saavaksi osapuoleksi tuossa opetus-sessiossa, mutta otaksuisin että mitä opetuksen omaksumiseen tulee, oli Väinön osa opettajana helpompi.

Muistan kuinka Väinö riisui kaasujalan kenkäänsäkin löytääkseen sukkasillaan oikean tuntuman polkimeen ja saadakseen auton liikkeelle pomppimatta. Taunolla riitti kärsivällisyyttä ja kokemusta, olihan hän ajellut Pobedallaan taksia maanviljelijän toimensa ohella.

Väinö kohteli autoaan kuin hevosta. Siis kuin sitä perinteistä suomalaista hevosta, jonka ulkomaan elävä luuli olevan poikkeuksetta nimeltään Perkele isäntien edesottamuksia seurattuaan.

”Jo se nyt on perkele, ettei suostuta menemään”, moottori täysillä huutaen ja pyörät tyhjä viuhuen.

Ja joka jumalan kerta auton pohja samaan kiveen tärskäyttäen huolimatta äidin hätäisistä ”älä-älä”-varoituksista.

”On se nyt yhtä helvettiä ettei se kivi ole vieläkään mataloitunut!”

Tai lähdössä iloisesti vilkutellen Syvämmaan pihasta kohti Kouvolaan oikeanpuoleisen takalokasuojan jäädessä pihaportin saranatappiin veikeästi keikkumaan.

Toki Väinö pyrki pitämään autostaan myös huolta. Teki oikein omakätisesti moottoriremontinkin, ja nauroi itsekin miten hyvin koneen kokoaminen onnistui kun tähteeksi jäi vielä pesuvadillinen autonosia.

Myöhemmin Väinö hemmotteli autoaan – tai itseään – maalauttamalla Bemarin ajan muodin mukaisesti kaksiväriseksi. Alaosa oli hyvin vaalea harmahtava beige ja yläosa tietenkin mielivärin mukainen tummanvihreä.

Väinö luopui BMW:stään meidän asuessamme jo Lappeenrannassa auton sylinterilohkon haljettua.

Romun elvytti henkiin tietääkseni joku autoharrastaja Savitaipaleelta.

Väinö ei itselleen enää toista autoa hankkinut.

SOTAKRAPULA

Lyseossa keskityin ensimmäiset vuodet olemaan kilttinä ja ihmettelemään, miten joku saattoi uhmata auktoriteetteja eli ryhtyä avoimesti vastustamaan jopa opettajia, maistereita. No noiden uhmilijoiden kohtaloksi koituikin koulusta erottaminen, ettei niissä sen suurempaa ihmettelemisen aihetta ollut.

Vähin erin alkoi hiipiä mieleen epäily, etteivät ihmiset ehkä sentään noin keskimäärin ottaen niinkään erehtymättömiä olleet, eivät aina ihan oikeamielisiä eivätkä kovin hyväntahtoisiakaan.

Uskontotunneilla opettaja saarnasi rovestin äänellään hurmahenkistä isänmaallisuutta. Joskaan se ei enää mennyt päihimme niin kuin oli ehkä luultu ja toivottu, se oli kuitenkin ymmärrettävää ja sen suvaitsi kuuluvan asiaan eräänlaisena hävityn sodan jälkihoitona.

Kummallisempaa oli, miten sodassa suurimmat menetykset kärsineisiin sotaorpoihin ja leskiin suhtauduttiin. Heidän ympärillään leijui outo hiljaisuus, jokin näkymätön verho jota ei saanut liikauttaakaan.

Ehkä se oli hienotunteisuutta, mutta se vaikutti sääliltä. Ja vieläpä senlaatuiselta sääliltä, että se loukkasi näitä leskiä ja orpoja ja sai heidät vaivautuneiksi.

Isänsä sodassa menettäneet eivät olleet harvinaisia. Meidänkin luokallamme oli useita poikia, joitten ei tarvinnut maksaa lukukausimaksuja – se oli isänmaallisuuden tyssijana tunnetun lyseon kädenojennus sotaorvoille.

Oikeastaan oli kahdenlaisia sotaorpoja: niitä joitten isä oli ollut naimisissa, ja niitä joitten isä ei ollut ehtinyt käydä vihillä ennen kaatumistaan.

Oli myös kolmannenlaisia sodassa isättömäksi jääneitä. Heidän isänsä olivat saksalaisia, jotka olivat joko kaatuneet tai vetäytyneet sodan loppuvaiheessa kotimaahansa ja jättäneet sotaromanssinsa taakseen.

Ilmeisesti juuri näistä syistä kaikkiin sotaorpoihin ja soteleskiin suhtauduttiin vähän vierastaen.

En usko alkuunkaan väitteisiin, että rintamaoloissa sukupuolimoraali olisi rappeutunut.

Päinvastoin uskon, että moraali oli jopa naurettavan korkealla. Siihen nähden, että nuoret ihmiset oli marssitettu oloihin, joissa vallitsivat aivan uuden suuruusluokan elämän lait.

Sen verran olen muun muassa näitten rintamalla olleiden lottien kanssa saanut keskustella.

Nämä isättömät sotalapset olivat paljolti kotirintaman satoa. Mikä sekin on ymmärrettävää. Kyllä lyhyillä kotilomilla varmasti haki lohtua sydänpäpyseltään katsomatta niin tarkkaan, oliko ehittänyt käydä vihillä vai ei.

Lohtua rintamaoloissa haettiin kotirintamalta myös kirjeitse. Kenttäposti oli kuormitettu molemminpuolisella liikenteellä.

Aina nämä sodanaikaiset suhteet eivät suinkaan johtaneet rakkauden hedelmän syntymiseen. Saattoi käydä tasan päinvastoin. Vitsailtiin, että Lemillä puolen pitäjän naimaikaiset tytöt jäivät vanhoiksi piioiksi erään suosituksen nuoren isäntämiehen kaaduttua rintamalla.

Hän ei kuitenkaan ollut isäni veli Hannes, joka hänkin oli sangen suosittu poikamies. Hänellä ei tietääkseni ollut mielitettyä, ei ainakaan mitään vakavaa suhdetta. Hannes olikin sanonut vapaaehtoisena sotaan lähtiessään, että joutaahan tästä sotaan hänkin; ”pää on tyhjä kuin lanttu, ja jos siihen osuu, ei sen niin väliä...toista se on tuon Einon kohdalla, kun sillä on noita lapsia”.

Hannekseen osui ja niin osui myöhemmin Eino-veljeenkin.

Einolla oli kolme tytärtä. Einon leski Olga asui tyttärineen lähellä Syvämmaata, Luumäellä vajaan kymmenen kilometrin päässä Taavetin maantien varrella. Isänikin avitteli Olga jossain määrin, mutta varsinaiseen sijaisisän rooliin astui Olgan veli Reino.

Olga avioitui myöhemmin uudelleen.

En nyt tarkoita Olga, kun kerron näkemykseni siitä miten näihin soteleskiin suhtauduttiin.

Minun nähdäkseni heiltä edellytettiin aivan kohtuutonta pidättyväisyyttä. Ikään kuin olisi ollut näiden leskien asia surra hävittyä sotaa ja sodan uhreja loputtomiin koko kansakunnan puolesta.

Ja sotaorvot surutyön maskotteina.

En toki katso, että näitä orpolapsia olisi mitenkään tietoisesti vieroksuttu. Heihin ei vain jostain syystä osattu suhtautua luonnollisesti, vaikka olisi haluttukin.

Heitä sääliteltiin, ja tätä nämä lapset varmasti itse kaikkein vähiten kaipasivat. Ei heitä säälitelty avoimesti, että ”voi voi sinuakin reppanaa”, vaan hienovaraisella tavalla joka oli kuitenkin aistittavissa.

Lasten kesken käyttäytyminen oli luontevampaa. Mutta kun nuorimmat sotaorvot – suunnilleen minun ikäiseni – olivat varttuneet oppikouluikään, tuli pidättyväisyys kuvaan mukaan toveripiirissäkin. Omalla luokallanikin oli monia yksinhuoltaja-äitien lapsia, mutta heiltä ei koskaan udeltu kotioloja tai perheen historiaa.

Ei vaikka olisi tultu paremmiksikin kavereiksi. Isättömyys oli tabu.

Kerron esimerkin.

Parhaimpiin kavereihini lukeutunut poika asui yhdessä äitinsä ja kahden tätinsä kanssa.

Tutustuin häneen ensimmäisellä luokalla lyseossa. Kävimme koulun yhdessä alusta loppuun samalla luokalla, vietimme vapaa-ajat tiiviisti yhdessä, uskouduimme toisillemme murrosiän ongelmissa, paransimme maailmaa syvällisissä keskusteluissa, kävimme armeijan samassa yksikössä, ja jatkoimme yhteydenpitoa vielä naimisiin mentyämme.

Vieläkään minulla ei ole hajuakaan hänen isästään. Siitä asiasta ei ole puhuttu halaistua sanaa.

Hän ei ole ottanut asiaa koskaan puheeksi. Enkä minä ole koskaan udellut.

Jollain lailla samantyyppistä kuin sotaorpojen ja leskien kohtelu oli vähän myöhemmin suhtautuminen sotaveteraaneihin.

Minulle ei ole täysin selvinyt, mistä tuo vieroksuva suhtautuminen oikein johtui. Se oli tietenkin selvää, että sodan voittajaosapuoli julisti heti tuoreeltaan hävinneet häpeään ja määräsi kaikki ”fasismin” jäljet tuhottaviksi suojeleuskuntia ja lottajärjestöjä myöten – samalla kun sen omat veteraanit kulkivat rintapielet mitaleita maata viistäen.

Suomen valtiojohdon tuomitseminen sotasyllisyydestä ei aiheuttanut kättentaputuksia. Sotakorvauksien maksamiseen ryhdyttiin nurisematta. Jos jotakuta kirottiin, se oli Neuvostoliitto, ei suomalainen poliittinen johto. Jälkiviisasteluun ei laajemmassa mitassa sorruttu.

Eräs asia, mikä tuossa ajassa kuitenkin hämmästyttää, on ollut suhtautuminen karjalaiseen siirtoväestöön. Heitä ei ole varauksetta hyväksytty uusiksi yhteisön jäseniksi kaikilla puolilla Suomea. On oltu katkeria, kun on jouduttu luopumaan jostain itselle kuuluvasta, tai kateellisia kun siirtolaiset ovat saaneet valtiolta korvauksia menettämästään omaisuudesta.

Itse en täällä karjalaisten keskuudessa ole vieroksuvaan suhtautumista pannut merkille, näin ruohonjuuritasolla.

Sitä vastoin Lappeenrannan kaupungin asioista päättävät henkilöt torjuivat sodan jälkeen viipurilaisten yritysten tulon kaupunkiin täällä toimivien liikemiesten pelätessä kilpailua. Tämä koitui eduksi Lahdelle, josta monet suuret firmat löysivät uuden kotikaupungin.

Voi olla, että myös sotaveteraanien vieroksuminen oli ihmisten omahyväisyydestä johtuvaa; viisi vuotta nuo äijät olivat metsissä rypenet, kotityöt oli jäänyt tekemättä, turpiin oli tullut, maailma oli syyllisiksi tuominnut, ja vielä noitten seikkailuista piti jälkikäteen maksaa niin kuin ei rahaa muuhunkin olisi tarvittu, ja sitten vielä jaksavat alituisen jankuttaa ja kelata sotajuttujaan...

Muistan ilmassa olleen tuollaista henkeä, varsinkin jossain 1950–60-lukujen vaihteessa. Oli kyllästytty koko sota-aiheeseen ja se haluttiin jättää taakse. Unohtaa koko asia ja panna sille piste.

Suurempi syy sotaveteraanien itsensäkin omaksumalle matalalle profiilille oli kuitenkin poliittinen.

Ulkopolitiikassa oli pakkokin olla nöyrä itään päin, mutta tätä asetelmaa pyrittiin aina 1970-luvun lopulle käyttämään hyväksi myös sisäpolitiikassa.

Varsin runsaasti julkisuutta saaneissa piireissä ihannoitiin Neuvostoliittoa ja jopa valmisteltiin vallankumousta tuohon ihanuuteen liittymiseksi. Näihin kuvioihin ei istunut sotaveteraanien kunnioittaminen.

Sittemmin 1980-luvulta lähtien tilanne on korjaantunut ja tällä vuosituhanella sotaveteraanien harventunut joukko on saanut sille kuuluvaa arvostusta, edes henkisesti.

KOHTUUKILTTI

Oppikoululaisia pidettiin viime vuosisadan puolivälissä jotenkin fiksumpina, herraskaisempaan väkeen kuuluvina. Hassua, mutta niin vain oli.

Vanhemmat ihmiset muistivat hyvin ajan, jolloin ylioppilaat vielä kulkivat kesäkaudet valkolakit päässään ja jolloin heitä vielä herroiteltiin.

Kaveripiirissä ei enää minkäänlaista luokkajakoa esiintynyt – oli yksi ja sama kävikö lukiota vai ammattikoulua vai oliko jo töissä – mutta vanhempien ihmisten silmissä oppikoululaisten kuului olla vähän fiksumpia.

Minäkin keskityin olemaan oppikoulussa kiltti ja fiksu. Kunnes päätin lopettaa kilttinä olemisen ja siihen taisi loppua fiksuuskin.

Oppikoulu oli tavallaan kaksijakoinen. Poikalyseossa ensimmäiset viisi luokkaa merkitsivät keskikoulun suorittamista. Jos jatkoi lukioon ja ylioppilaaksi oli pakkerettava kolme luokkaa lisää.

Keskikoulu antoi eväät keskiasteen opiskelupaikkoihin, jotka jo tuolloin tarjosivat runsaasti valinnanvaraa. Ylioppilastodistusta kysyttiin vain yliopistoihin pyrittäessä.

Mielenkiintoni koulunkäyntiin hiipui jossain neljännen luokan tietämissä. Silloin otettiin ensimmäistä kertaa tuntumaa akateemiseen vapauteen eli katsottiin itse millä tunneilla viitsittiin käydä. Suomeksi sanottuna lintsattiin tunneilta, joilta se oli mahdollista ilman sanktioita, ja alettiin istuskella baareissa tyttöseuraa tiirailemassa. Illat norkoiltiin kaupungilla ja iltayöt kotihipoissa.

Täytyy muuten todeta, että se oli antoisaa aikaa. Paljon rattoisampaa, kuin läksyjen teko tai oppitunneilla viittilöiminen. Uskon vahvasti, että se oli monessakin mielessä jopa hyödyllisempää. Ainakin kehittävämpää.

Ihan oikeasti. Minulla oli filosofia, jonka mukaan nuo elämän eteen tuomat uudet asiat tuli kokea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näin niistä ei kasautuisi jatkossa sen kummempaa painolastia eikä minkäänlaista ylimääräistä ongelmaa.

Esimerkiksi oli ihan hyvä opetella tulemaan toimeen tyttöseurassa, oli hyvä kokeilla miltä tupakka maistui ja hyvä testata miten lystiä olisi kun oli ottanut kaksi lasillista alkoholia – mutta vain kaksi, sillä se riitti kokeiluksi.

Päätelin, että jos en näin menettele, oli vaara että nämä asiat jäisivät ”painolastiksi”, joka sitten joskus kaatuisi päälleni kohtalokkain seurauksin. Otaksuin, että kiltit koulutoverini olivat riskiryhmä tässä suhteessa.

Osittain olin ihan oikeassa. Nuo kiltit partiopojat tohtivat kokeilla ”paheita” vasta päästyään pois kotoa yliopistoihin, tai mihin nyt kukakin meni, ja monen kohdalla kävi niin että mopo karkasi käsistä. Ei nyt lopullisesti, mutta arveluttavalla tavalla.

Minä sen sijaan varjelluin pitkälle aikuisikään, ennen kuin jouduin tarkentamaan opinkappaleitani.

HIPAT

Luokkatoverini asui suuren suuressa puutarhan ympäröimässä vanhassa puutalossa Saimaan rannalla parempien ihmisten kaupunginosassa Kimpisessä.

Talossa asui hänen vuotta vanhempi sisarensa sekä hänen pikkusiskonsa ja tämän pieni marakatti nimeltänsä Tossavainen.

Muita ei talossa sitten asunutkaan. Jollei oteta huomioon jossain takahuoneessa poikansa kanssa asunutta naista, joka saattoi olla lapsiasukkaiden taloudenhoitaja. Mutta ei häntä tarvitsekaan ottaa huomioon, sillä hän pysyi poissa näkyvistä.

Lasten isä hoiti lääkärintointaan jossain sisämaassa, missä myös perheen äiti oleskeli niinä aikoina kun sattui olemaan herra tohtorin kanssa naimisissa. Heillä oli tapana aina välillä erota, silloin tällöin.

Oli luokkatoverillani pikkuvelikin, mutta hän oli kai tuolloin niin pikkuinen, että äiti oli korjannut hänet talteen vanhempien sisarusten jaloista.

Selvä tilaus oli siis sille, että kun kaverini isosisko pisti pystyyn kotihipat tyttölyseon luokkatovereilleen, kavaljeerit tulivat poikalypseosta.

Kokeilu oli menestys ja jatkoa seurasi vuosikausiksi.

Vähitellen seurapiiri valikoitui vähän yli kymmenen nuoren joukoksi. Siellä saattoi tilapäisesti piipahtaa joku ulkopuolinenkin, mutta kantajoukko pysyi vakiona.

Ei siksi, etteivätkö muutkin olisi hipoissa viihtyneet, mutta niistä ei haluttu mitään rellestämispaiikkaa.

Ajan myötä Kimpisen vanhasta puutalosta tuli eräänlainen kulttipaikka, ja totta kai siitä alettiin kaupungilla puhua yhtä ja toista ihmeellistä. Se oli olevinaan joskus oikea paheiden pesä.

Myönnettävä on, että siellä ilta venähti usein aamuyön puolelle. Mutta se ”rietastelu” mitä siellä harrastettiin oli levyjen kuuntelua – vieläkin sykehdyttää joku Paul Anka – hidasta nojailua hämärässä musiikin tahdissa ja hillittyä ajatustenvaihtoa. Ei koskaan alkoholia, ei meteliä – sehän olisi rikkonut tunnelman.

Joskus saatettiin joukolla riehaantua uinnille pitkin kuunsiltaa, kun oli riittävän pimeää ja elokuinen yö lämmin. Mutta silloinkin asianmukaisesti puettuina. Ei uitu saati tanssittu alasti niin kuin kaupungilla puhuttiin.

EKSISTENTIALISTIT

Eksyinpä taas jaarittelemaan. Ajattelin sivuuttaa tämän oppikouluvaiheen vain lyhyellä maininnalla, koska se ei minusta äkkiä ajatellen sisältänyt oikeastaan mitään kertomisen arvoista, mutta näköjään on niin, että kun jotain ryhtyy pistämään paperille, mieleen muistuu yhtä ja toista.

Sen lukuarvosta en mene sanomaan yhtikäs mitään.

Mutta se on ainakin tosi, että on monin verroin helpompaa kirjoittaa pitkästi ja laveasti kuin yrittää saada sanomansa lyhyeen ytimekkääseen muotoon. Ja sitä paitsi se on verrattomasti nopeampi tapa; huono puoli on että tästä saa kärsiä lukija. Yritän keskittyä olennaiseen.

Tarina lähti viimeksi rönsyilemään siitä, kun kerroin oppikoulun kaksivaiheisuudesta, ja jäimme keskikouluun, minä neljännen luokan kiepeille.

Tarkoituksenani oli myös jäädä viidennelle luokalle. Toisin sanoen aioin saada niin huonon todistuksen, että olisin joutunut käymään keskikoulun viimeisen luokan uudelleen, jolloin minulla olisi ollut erinomaiset mahdollisuudet saada kertauksen ansiosta kelvollinen päästötodistus, minkä avulla taas olisi hyvät edellytykset suunnata jatko-opintoihin.

Luokalle jäämiseen tarvittiin heikoin mahdollinen arvosana 4. Olin tähdännyt kaikkiaan kolmeen neloseen, mutta tuli työtaturma; johtuen joko opettajien armonpuuskasta, tai tiedä vaikka silkasta ilkeydestä, todistuksessani oli varmojen nelosten kohdalla viitosia.

Eihän tuollaisella todistuksella mitään tehnyt, ja minun oli pakko jatkaa lukioon.

Lukioon mennessäni mokasin karkeasti valitessani pitkän matematiikan linjan kielilinjan sijaan. Minun olisi pitänyt tietää – ja tiesinhän minä – ettei minulla ole alkeellistakaan matemaattista tajua, mutta kun kaikki parhaat kaverit olivat matemaatikkoja, he saivat houkuteltua minut mukaansa; ”kyllä sinä opit, se on ihan yksinkertaista ja järkeenkäypää”.

Mutta kun ei käynyt järkeen, en oppinut ja lopulta en edes enää yrittänyt.

Tai oltiinhan me yrittävinämme, minä ja pari muuta kohtalotoveriani. Ihan oma-aloitteisesti ja julkisen kohun saattamana me perustimme matematiikkakerhon, johon kuului kolme jäsentä. Kokoonnuimme ”Kustin” omakotitalon yläkerrassa, mutta näissä meetingeissä käsiteltiin tyystin muita asioita kuin matemaattisia yhtälöitä.

Kustia ja minua kiinnosti tuossa vaiheessa enemmän eksistentiaalisuus ja kävimme kiivaita keskusteluja, myös oppitunneilla – tai niin kiivaita kuin oli mahdollista muuta opetusta häiritsemättä. Kusti istui edessäni, joten hänen tarvitsi vain kääntyä selin opettajaan nähden, ja voimme uppoutua filosofointiimme muun luokan puurtaessa turhanpäiväisten maallisten asioiden kimpussa.

Hämmästyttävän monet opettajat tuon epäkohteliaan eleen sietivät.

Kusti muuten jatkoi humanistisella linjalla. Lyseon jälkeen hän lähti kaverinsa Rikun kanssa kuljeksimaan pitkin Eurooppaa, ryhtyi arkeologiksi, meni naimisiin Turkin hallitsijasukuun kuuluvan neitosen kanssa ja filosofoi nyt professorina Istanbulissa.

Ei tuossa Kustin stoorissa nyt mitään ihmeellistä ole, ei ainakaan jos tätä siilitukkaista, rillipäistä äidin lellipojun näköistä siloposkea ei ole tuntenut. Kerroin hänestä lähinnä siksi, että minusta ei olisi ollut lähtijäksi reissaamaan reppu selässä kohti tuntemattomia. Minussa ei siis ollut tuossa suhteessa tippaakaan isäni verta.

Ei minusta ollut lähtijäksi Sveitsiinkään opiskelemaan arkkitehtuuria, vaikka kaverini Jaakko minua mukaansa houkutteli. Jaska meni yksin ja tuli takaisinkin, arkkitehtina, ja toimii nyt Lappeenrannan yliopistossa. Hänellä on niin hieno tittelikin, että kateeksi käy, tai ainakin pitkä: Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun rakentamisen suunnittelun neuvottelukunnan... jotain.

AJOPUU

Suomi yritti kiistää sotasyylisyytensä ajopuuteoriaksi nimitetyn selityksen avulla. Sen mukaan Suomi ajautui jatkosotaan ilman omaa syytään, ja jos jossakussa oli sotaan syy, se oli yksin Saksassa.

Samalla tavalla voisi pieni yksilökin selittää monen monet elämänsä erheet: ”Ehä mie mut häähää hää”.

Näin moni tekeekin. Ja monen kohdalla tuo ajopuuteoria on ihan pätevä, ainakin jos kyseessä on niin sanottu jees-mies, henkilö joka ei osaa sanoa ei.

Minä ajauduin siis lukioon opettajien takia ja matematiikkalinjalle kaverien takia. Eksistentiaalisuus oli syynä siihen, että jäin seitsemännelle luokalle.

Mutta ei seitsemännenten luokan tuplaaminenkaan auttanut siihen, että reputin ylioppilaskokeissa.

Tähän taas oli montakin syyllistä.

Ensinnäkin ylioppilaslautakunta, joka ei ymmärtänyt ainekirjoituksessani tieteen tahtoen tarkoituksella tyylikeinona tekemääni kielioppivirhettä, vaan pudotti ahdasmielisesti sääntöjä tulkiten arvosanan laudaturista.

Aineen arvosanan säilyminen olisi kompensoinut reaalikokeeni, johon taas ei tullut riittävästi hyväksytyjä vastauksia eri ainealoilta – pisteitä oli kaikkiaan kyllä riittämiin – siitä syystä että historian opettajan antamat sadat tärpit menivät totaalisesti pieleen.

Ilmiselvää ajopuuta.

Pääsin siis ylioppilaaksi vasta syksyllä. Yksi kallisarvoinen nuoruuskesä meni osittain piloille työläitä reaaliaineita pönttöissä.

Minun oli syytä todella keskittyä asiaan, jos mielin päästä ylioppilaaksi. Tiesin, että syksyn kirjoitukset olivat ainoa mahdollisuuteni. Seuraavana vuonna pitkän matematiikan lukijoille tuli tämän aineen suorittaminen ylioppilaskirjoituksissa pakolliseksi, enkä kuuna päivänä olisi siitä selvinnyt.

PAJATSO

Jo jossain kolmannen luokan vaiheilla, siis 14 ikävuoden kieppeillä, minuun iski pelihimo.

Tai ei voi sanoa sen iskeneen, se tuli pikemminkin hiljaa ja huomaamattomasti hiipien.

Näinhän peliriippuvuus yleensä etenee. Onneksi tuo kiusaus häipyi muutamassa vuodessa.

Baareissa oli vakiokalusteena Raha-automaattiyhdistyksen peliautomaatteja, joilla kerättiin varoja kansanterveydelle – oikein kyltin kanssa. Tätä mukailien puhekieleen oli pesiytynyt sanonta, jonka mukaan hukkaan heitettyt rahat menivät kansanterveydelle.

Näitä pelikoneita, pajatsoja, oli varmaan ollut yhtä kauan kuin oli ollut ravintoloita ja baareja, tai kahviloita niin kuin niitä ennen nimitettiin. Baari-nimityshän tuli vasta 1950-luvulla. Lappeenrannan ensimmäisen baarin oikeaa nimeä en edes muista, sillä se sai heti jostain kumman syystä lempinimen Lättäbaari.

Lättä oli ainoa kaupungin baareista, jossa ei ollut pajatsoa. Tämän todella pienen baarin vetonaulana oli sitäkin suurempi levyautomaatti. Ja tietenkin sijainti tyttölyseon kulmilla.

Hienompien ihmisten sekä vauraimpien ja vanhempien koululaisten kahvilassa Opelassakin oli pajatso, ainakin myöhemmin.

Aivan kaupungin keskipisteessä, Marian kirkon tuntumassa ja sen aikaisen linja-autoaseman vieressä sijaitsi Kurki-baari. Kurjen pajatso oli sikäli helppo nakki, että sen sielunelämään oli helppo päästä sisälle.

Vaikka pajatso oli mekaaninen kapistus vailla minkäänlaista tekoälyä, sillä oli kullekin yksilölle tyypilliset käyttäytymistavat. Nämä tavat oli myös mahdollista selvittää. Näin ainakin uskoimme.

Pajatso on sinänsä melko simppelempi laite: litteähkö suuri laatikko, jonka etuseinä on lasia. Pajatsoon syötetään kolikko, joka lyödään rissan avulla koneeseen tarkoituksella osua lasiseinän takana oleviin aukkoihin. Houkuttelevuutta lisää, että

ohilyödyt rahat jäävät näkyviin lasiseinän taakse ja oikeaan osunut kolikko pudottaa enemmän tai vähemmän lantteja pajatson alalaidan metallikuppiin iloisen kilinän saattelemana.

Lantin lyönti vaatii sormiherkkyyttä.

Kurki-baarin pajatso käyttäytyi systemaattisesti niin, että se täyttyi ääriään myöten ja kitsasteli vielä tovin senkin jälkeen, mutta kun sen lyöntirissat – näin uskoimme – asettuivat otolliseen asentoon, se antoi taitavan pelaajan tyhjentää koko lasintakaisen lanttivarantonsa.

Ei siis tarvinnut muuta, kuin istua baarissa kyttäämässä että linja-autojensa lähtöä odotelleet maalaiset täyttivät pajatson ja astella korjaamaan sato.

Mutta ennen kuin tähän oli päästy, oli oppirahat katkerasti maksettu eli pelattu monet kerrat omat bussirahat ja kävelty viisi kilometriä kotiin.

Liukon baari lyseon ja Kurjen puolivälissä oli paikka, jossa ei muuten viihdytty, mutta jonka pajatso yritettiin tyhjentää aina mennessä tullen.

Koska Liukossa asioiminen oli enemmän tai vähemmän sattumanvaraista, jäi myös sen pajatso minulle vieraammaksi. Se ei minulle auennut, sanotaan vaikka niin. Olisi vaatinut perehtymistä.

Kaverini ”Mikko Markus Mucius” sitä vastoin hallitsi Liukon pajatson. Saattoi olla, että jossain vaiheessa eri luokille erkaannuttuamme Mucius käytti enemmän aikaa tähän Liukon opiskeluun, kun emme enää lintsailleet yhdessä.

Joka tapauksessa me kumpikin olimme kehilleet parin vuoden aikana taitojamme niin, että pystyimme alkukesän aikana keräämään pajatsoista rahapotin, jonka turvin voimme tehdä yhteisen matkan aina Kaunissaareen Kotkan edustalle ja Yyterin hiekkarannoille Porin liepeille.

JENGIT

Liftausmatkalle lähdettiin Muciuksen kodista Kaukaalta.

Lähtiessämme kaverini äiti huuteli peräämme, että mihinkäs pojat on menossa.

Mucius vastasi ”Tirilän takametsään mustikkaan”, johon äiti-ihminen huikkasi ”Varokaa ettei kärmes syö”.

Se oli perheen sisäpiirin huumoria.

Enkä ole ihan varma, oliko se pelkkää huumoria. Oli nimittäin niin, ettei Muciuksen ja hänen seitsemän veljeksensä tarvinnut järin tarkkaan tehdä selkoa jokaisesta

askeleestaan. Niinpä heistä kaikista kasvoikin itsenäisiä, ennakkoluulottomia ja menestyviä yrittäjiä pitkin Pohjoismaita.

Äidille postitetussa laivakortissa kerrotaan liftausmatkan edenneen hyvin ja suunnan kääntyneen kotia kohti. Liftaus eli peukalokyyti oli aikanaan sangen suosittu tapa matkustaa. Ei toki laivassa, tällaisilla valkokyljillä mentiin lapsena Ruokolahden ihmemaahan.

Muciuksen isoveljeä Oippia saan kiittää siitä, että ensi kertaa kiusatuksi jouduttuani sain palata ihmisarvoiseen elämään ja jatkaa kulkuani pystypäin. Sananmukaisesti.

Kumma kyllä olin jo päässyt peräti johonkin 14 vuoden ikään, kun sain henkilökohtaisesti kokea, millaista on olla kiusanteon kohteena. Olihan tietenkin matkani varrella ollut kaikenlaista pientä kiusoittelua ja lumipesua oppikoulun

ekaluokkalaisille, monneille, mutta ei se ollut sitä, mitä nykyisin ymmärretään koulukiusaamisella.

Nuorilla oli tapana iltaisin käyskennellä kaupungin keskustassa Valtakatua muutaman sadan metrin matkalla edestakaisin, jatkuvasti uudelleen ja uudelleen, koko pitkän illan. Näin siis minäkin kaksistaan erään poikakaverini kanssa.

Tuohon aikaan oli jo olemassa eri puolilla kaupunkia erinäisiä jengejä. Kai tuollainen jenginalku oli sekin Pallon kaupunginosasta tullut kolmen–neljän vähän isomman pojan muodostama porukka, joka otti tavakseen aina meidät kohdatessaan tönäistä ja vetää pipon silmille – jokaisella kuului juuri tuohon aikaan olla kudottu iso musta kommandopipon tapainen villamyssy.

Kun emme tohtineet reagoida mitenkään, tönimiseen liitettiin vähin erin nöyryyttävää sanailua ja lopulta uhkaus, että seuraavan kerran kun kohdataan tulee turpiin.

Hädissämme käännyimme Oipin puoleen.

Niinpä seuraavan kerran kun kohdattiin Pallon pojat, ilmestyi juuri strategisella hetkellä kuin puskiasta kavereineen Oippi, joka tokaisi retorisen kysymyksen ”vai haluaa pojat tapella” ja vastausta odottamatta alkoi latoa suurinta hujoppia päin näköä.

Oli hupaisa näky, kun Oipin ja häntä päättään pidemmän tyyppin hahmot häipyivät Vapaudenaukion pimeyteen Oipin takoessa minkä ehti pakoon pyrkivää jengijohtajaa. Muilta Pallon pojilta ei tarvinnut udella tappeluhalukkuutta.

Jostain syystä heitä ei näkynyt vähään aikaan iltaisin kaupunkikuvassa. Kun he joskus myöhemmin ilmestyivät, he näyttivät unohtaneen meidät tyystin.

Aina eivät välienselvittelyt olleet läheskään yhtä harmittomia.

Oikeiden jengien välillä käytiin verisiäkin kahakoita. Teräaseita ei yleensä käytetty, mutta jotain kättä pidempää kylläkin; kettingin pätkät – varsinkin moottoripyörän – tekivät kyllin pahaa jälkeä.

Jengit olivat muutaman kymmenen nuoren muodostamia ryhmiä, joitten reviirinä oli yleensä joku kaupunginosa. Jengit varjelivat mustasukkaisesti alueitaan, ja näistä alueen koskemattomuuksista saatiin sitten kehitettyä kätevästi aihe iskeä aika ajoin yhteen.

Kuitenkin, kun yhteinen ulkopuolinen ”uhka” ilmeni, nämä keskenään kinastelevat jengit yhdistivät voimansa ja tappelivat rinta rinnan.

Siis rintamina Lappeenranta vastaan Imatra. Tai jopa niin, että kun Savonlinnassa oli kesällä suuri moottorijuhla, lähti Lappeenrannasta ja Imatralla sadan moottoripyörän letka antamaan yksissä tuumin savolaisille päihin.

Lappeenrannan pahamaineisin jengi oli Hakalissa. Sen keulahahmoina oli vankilakundeja, joita poliisitkin pelkäsivät. He eivät kuitenkaan keskikaupungilla koskaan näyttäytyneet.

Kaupunkikuvassa pelätyin ilmestys oli Lestori, iso ontuva entinen merimies, joka saattoi todella käyttäytyä väkivaltaisesti. Ainakin hän piti yllä pelottavaa imagoa. Takanapäin naureskeltiin, että jos et tottele Lestoria, hän pudottaa leuan päähäsi. Tällä isolla miehellä oli todella valtava leuka.

Lestorille itselleen siitä ei taatusti kukaan uskaltanut huomauttaa, saati siitä leikkiä laskea.

En muista miten, mutta jostain kumman syystä ystäväystyini Lestorin kanssa. Ehkä se oli sen diplomatian tulos, mitä tuolloin pyrin viljelemään eli luomaan suhteita ”alamaailmaan” aina kun tilaisuus tarjoutui. Onnistuinkin noissa pyrkimyksissäni kohtuullisen hyvin. Minulla oli tuttavien joukossa kaikenlaista gangsterin alkua.

Se helpotti huomattavasti liikkumista.

Tietenkään en humanistina hyväksynyt väkivaltaa missään muodossa, en varsinkaan itseäni kohdistuvaa, sillä olin varreltani varsinainen ruipelo.

SAXOFONI

Lyseossa keskikoulun viimeisillä luokilla olleet pojat olivat perustaneet orkesterin nimeltään Schoolboys. He soittivat ajan hengen mukaista tyylikästä jazzia, ja minusta se oli kertakaikkisen hienoa. Kadehdin noita vähän itseäni vanhempia poikia täydestä sydämeistäni.

Tenori- ja alttosaxofonia – x näyttää hienommalta kuin ks – soitti Rasilaisen Seppo, baritonifonia Puustisen Ressi, läskibassoa Tiihosen Rami ja rummuissa oli Kopran Hessu. Joukkoon liittyi jo ylemmillä luokilla lukiossa olleet trumpettia soittanut Ramin isovelji sekä todella etevä pianisti, jonka muistelen kunnostautuneen muusikkona yleisemminkin.

Mutta tuo saxofonien saundi, se oli jotain ylimaallista. Eritoten baritonin möreä narahtelu yhdistettynä tenorin soljuvaan sointiin tai alton tuhahteluun. Ja ne improvisoidut soolot, käsittämätöntä.

Pakko oli päästä tavalla tai toisella tuollaiseen mukaan. Ei vähiten siksi, että soittajat olivat jumaloituja muittenkin silmissä; olisi upeaa jos voisi tokaista tyttöseurassa ohimennen että soittelenpa saxofonia.

Ja myös siksi, että se oli niin amerikkalaista. Ensinnäkin musiikki sinänsä ja toisekseen kaikki muu gloria sen ympärillä.

Amerikkahan oli tuolloin kova sana kaikessa. Sitä ihannoitiin täysin kritiikittä. Minä muitten mukana, ja jossain vaiheessa varmasti ihan etunenässä.

Amerikkalaiset autot olivat upeita, niin kuin 1950...60-lukujen amerikanraudat ovat vieläkin.

Amerikkalaisissa elokuvissa näytettiin amerikkalainen unelma toteutuneena: isoissa hienosti sisustetuissa taloissaan asuvat amerikkalaisperheet viettivät yhdessä laatuaikaa, lapset ajelivat autoillaan ja järjestivät kouluissaan tanssiaisia, joihin myös vanhemmat osallistuivat...

Ainoa kivi yhteiskunnan kengässä oli nuori kapinallinen James Dean, jota täälläkin sitten jäljiteltiin tukkamuotia ja melankolista ilmettä myöten. Ja pukeutumista, jamekset piti olla joka ”jannulla”.

Mutta ei saxofoni kiehtonut yksinomaan hienoutensa ja amerikkalaisuutensa vuoksi. Se oli sopiva instrumentti muutenkin. Siitä sai äänen ilmoille äkkinäisempikin ja kun ei ollut turhan vaativainen ansatsin ja soinnin suhteen siitä sai tiettyjä lämisköitä painelemalla irti oikeat sävelet. Jos painoi väärää läppää, se kyllä ilmaisi tämän kehnommankin sävelkorvan omaavalle.

Siispä, kun Rinkisen Pate hankki itselleen Selmerin, sain ostaa häneltä vanhan tenorisaxofonin.

Se oli merkkiä Lappeenrannan Työväenyhdistys. Niin oli ”hajulukkaan” kaiverrettu.

Tööttäilin fonillani omia aikojani, kunnes luokkatoverini Palle hankki alttosaxofonin. Pallella oli sakspiipun lisäksi klarinetti ja hän täydensi arsenaaliaan vielä huilulla. Palle oli todella lahjakas, perusoppinsa musiikin saralla hän oli saanut pianonsoitosta.

Tämä lapsinero – tai ehkä vain nerokas lapsi – oli siinäkin mielessä hyvässä asemassa musisoinnin suhteen, että hänellä riitti siihen aikaa. Hän selvisi kotitehtävistä ja läksyistä puolessa tunnissa kun muut pakersivat samojen asioiden parissa kaksi tuntia.

Kadehdin Pallea myös siksi, että hänellä oli fikset vanhemmat. En siitä syystä, että hänen isänsä oli professori, vaan siksi että tämä Emil-herra oli poikkeuksellisen avarakatseinen ja mukava mies. Hän kuljetteli meitä alaluokilla ollessamme Humber Hawkillaan mökkireissuilla ja pystytteli leikkeihimme teltoja keskelle suuren edustusasuntonsa olohuonetta.

Joskus vanhempina innostuimme musisoinnin lomassa tutkiskelemaan Emilin viinikellaria ja löysimme pienen konjakkipullon. Maistoimme ja totesimme konjakin olevan vähemmän maukasta juomaa. Niinpä päätimme tehdä palveluksen ja juoda sen

pois kuljeksimasta.

Emil palasi seuraavana aamuna kotiin, korjaili keittiöstä tyhjät pullot, keitteli kahvit ja huhuili meitä aamupalalle.

Kun hän oli ystävällisesti toivotellut hyvät huomenet ja kysellyt kuinka uni oli maittanut, hän kuin ohimennen kysäisi että miltä se konjakki oli maistunut, hän kun oli saanut pullon vuosia aikaisemmin joltain ranskalaiselta paronilta eikä ollut raaskinut sitä itse avata.

Kun sanoimme, että paha oli ollut, totesimme yksissä tuumin että eihän tuossa sitten mitään vahinkoa ollut tapahtunut.

JUSSIN BASSO

Jossain vaiheessa musisointipiirimme kasvoi rumpalilla ja kitaristilla.

Kokoontuimme jammailemaan useimmiten meille.

Juhani katseli ja kuunteli touhujamme ja totesi että pojat, teiltä puuttuu basso.

Juhani oli pätevä kitaristi. Hän oli aikaisemmin soittanut työkseen tanssiorkesterissa ja tiesi, että yhdellä musisointinsa lopettaneella orkesterin jäsenellä oli kotonaan Ylämaalla kunnan kontrabasso.

Juhanilla puolestaan oli Pobeda.

Markkamääriä en tarkalleen muista, mutta homma eteni seuraavasti:

Jussi sai tietää, että vanha soittokaveri luopuisi bassostaan 800 markalla.

Jussi soitti jollekin toiselle kaverilleen ja kysyi, paljonko tämä olisi valmis maksamaan hänen Pobedastaan.

Kaveri empi, että jos vaikka tuossa tonnin verran, mihin Jussi totesi, että ei tarvitse kuin 800, kun sen verran vielä lainaat autoa että päästään käymään Ylämaalla.

Jussi jympyytti bassoaan kanssamme vielä samana iltana.

Ennen pitkää tämä Jussin uusi aluevaltaus kitarasta bassonsoittoon johti siihen, että hänellä oli oma orkesteri, jolla riitti keikkaa niin tanssipaikoissa kuin ravintoloissakin.

Orkesterissa soitti eteviä paikallisia muusikoita sekä ”vierailevia tähtiä”, kuten Pentti ”Nevski” Nevalainen, joka Lappeenrantaan muutettuaan hakeutui Jussin yhtyeeseen.

Nevski oli asentanut viuluunsa mikrofonin ja saanut näin omaperäisen soinnin kuuluviin ja kansan suosioon televisionkin välityksellä.

Juhani oli muuten siitä jännä tyyppi, että päätti tarttua mihin tahansa, hän sai homman toimimaan – ja kun hän sai homman pelaamaan, se ennen pitkää menetti mielenkiintonsa ja Jussi alkoi etsiä uusia haasteita.

Muuraamaan hän oli oppinut Väinön opastuksella. Musisoinnin hän oli opiskellut omin päin. Jossain vaiheessa Jussi toimi kodinkoneasentajana ja myyntimiehenä.

Sanoma-osakeyhtiön piiriedustajana hän tutustui lehtimaailmaan siinä vaiheessa kun minäkin aloittelin alalla.

Jussi ideoi rautalankakatiskan, jota myytiin koottavana pakettina, ja tuotti niitä teollisesti Luumäellä sijainneissa toimitiloissa vuosittain tuhatmäärin – kunnes kiinnostui ravihevosista. Ne veivät hänet puille paljaille.

Olisi mielenkiintoista tietää, mihin kuvioihin Juhani olisi päätenyt, jos hän olisi mennyt oppikouluun. Hän oli kyllä käynyt pääsykokeissa, mutta ollut riemuissaan kun ei ollut läpäissyt koetta. Minä epäilen vahvasti, että Jussi ei ollut edes yrittänyt.

Hän ei halunnut lähteä Syvämmältä oppikouluun. Eikä hän mielellään lähtenyt sieltä Lappeenrantaankaan siinä vaiheessa kun muutto oli edessä minun tultua lyseoon 1955.

Uskon että Juhani on tehnyt täysin oikeat ratkaisut. Siinäkin, että hän on rakentanut hirsitalon Syvämmaan navetan perustuksille ja vietellyt viimeiset vuotensa lapsuusmaisemissaan Syväjärven heijastuksista vuodenaikojen vaihtelua tarkkaillen.

SOTAVÄKI

Ajopuuna oleminen jatkui varusmiespalveluksessakin.

Koska olin lukiossa tuplannut seitsemännen luokan, käsitin olevani muista vuoden jäljessä ja kiirehdin, jotta ehtisin ennen varsinaisia suuria ikäluokkia alta pois eli sijoittumaan johonkin jatko-opiskelupaikkaan.

Ynnäilin, että kun vältän armeijassa RUK:n, minulle jää alikersanttina puolisen vuotta valmistella itseäni jatko-opintoihin. Alikessuilla oli kosolti vapaa-aikaa ja kun olisin intissä vielä kotikaupungissa, ei turhiin matkusteluihin hupenisi arvokkaita tunteja.

Kaikki näytti sujuvan juuri suunnitelmien mukaan. Onnistuin pysyttelemään siksi näkymättömissä, etten ollut RUK:hon nimettyjen joukossa. Tuohon maailman aikaan upseerikoulutukseen pyrittiin ohjaamaan automaattisesti jokseenkin jokainen ylioppilas, jollei tämä ollut ihan täydellinen tumpelo.

Mutta. Eräänä kauniina päivänä komppanianpäällikkö tuli ilmoittamaan, että rakuunat olivat saaneet RUK:sta kaksi lisäpaikkaa. Onneksi olkoon alikersantti Parjanen!

Eihän siinä mitään kuin kiittelemään. Tiesin, ettei kieltäytyminen olisi tullut kysymykseenkään. Siinä tapauksessa olisi jäljellä ollut palvelusaikani saattanut muodostua ikävämmäksi kuin konsanaan uutta alokasaikaa muistuttava höykytys RUK:ssa.

Pisteeksi i:n päälle tuli vielä kesken palveluksen valtion säästötoimenpide, jolla varusmiesaikaa lyhennettiin kuukaudella. Se otettiin meiltä pois kokelasajasta, mikä lisäsi entisestään katkeruuttani, vaikka siitä olisi tietenkin pitänyt olla iloissaan kun säästin näin kokonaisen kuukauden.

Mitenkään hyvää makua ei jäänyt kuitenkaan suuhun, kun koko armeija-aika oli yhtä lentoa ja parin viikon kuntoisuuslomatkin jäivät kokonaan käyttämättä.

Jouduin upseerikokelaana rakuunapataljoonaan juuri perustettujen urheilujoukkojen varajohtajaksi, ja tietenkin kantahenkilökuntaan lukeutuva varsinainen joukkueenjohtaja sairastui enkä nähnyt häntä sen koommin.

Tämä Suomen puolustusvoimien ensimmäinen varusmiesten urheilujoukkue koostui kovakuntoisista urheilijoista, maajoukkue- ja pikaluistelijoista ja kiekkoilijoista. Heillä oli vasta siviilistä tulleina uskomuksia – erikoismiehiä kun olivat – etteivät armeijan säännöt olisi heitä juurikaan koskeneet.

Tein selväksi, että minua ei kiinnosta tippaakaan ryhtyä äkseeraamaan heidän kanssaan yhtään sen enempää kuin on välttämätöntä, mutta että kuitenkin olisi ihan kiva, yhteisen edun nimissä, jos tuolla ihmisten silmissä oltaessa yritettäisiin leikkiä sotaväkeä ja pyrittäisiin edes vähän näyttämään siltä.

Toivomustani ei kaikkien taholta otettu huomioon, ja on myönnettävä että jouduin raukkamaisesti marssittamaan hilpeästi rupattelevaa ja keskenään kisailevaa miessakkia tien vieren pusikossa, kunnes joukko hiljensi itse itsensä ja hakeutui muodostelmaksi, joka oli tunnistettavissa puolustusvoimiin kuuluvaksi joukko-osastoksi.

Turvauduin siis siihen niin sanottuun sakinhivutukseen, menetelmään jota en itse ollut koskaan hyväksynyt.

Ilmeisesti se kuitenkin hitsasi joukkuetta yhteen.

Huomasin tämän, kun seuraavana lauantaina johdatin sotajoukkoni saunalenkille kevyissä urheiluvetimissä. Joukkue käyttäytyi niin sotilaallisesti kuin se nyt suinkin osasi: tiiviissä muodostelmassa eikä pienintäkään äännähdystä. Vaikka olimme vain vapaamuotoisella lämmittelylenkillä ennen saunaan menoa.

Lappeenrannan varuskunta-alue on varsin mäkinen.

Tai ei sillä mitään merkitystä ole, sama se vaikka oltaisiin oltu tasaisella.

Joukkue kiristi vähä vähältä tahtia ja pysyi tiiviissä muodostelmassa, vaikka minulla – kaiken armeijan höykytyksen läpikäyneellä kuntonsa huipulla olevalla miehellä – alkoi jo olla vaikeuksia pysyä mukana.

Tämä pantiin varmasti merkille, sillä seuraavassa nousussa joukkue repäisi ja jätti minut kepeästi jälkeensä. Ei auttanut muuta kuin huutaa perään, että ”hei sotaväki älkää jättäkö johtajaanne!”

Siitäs sain, simputtaja.

Tämän jälkeen löysimme yhteisen linjan. Siinä auttoi merkittävästi, että joukkueen valmentaja, jostain muualta Lappeenrantaan tuotettu ylivääpeli oli täydellinen sekopää.

Ensinnäkään hän ei ymmärtänyt valmentamisesta mitään ja sotki siviilissä laaditut pitkäkestoiset valmennusohjelmat. Toisekseen hän suorastaan torpedoi urheilijoiden kilpailumatkojen järjestelyjä ja kolmanneksi hän yritti soveltaa tähän joukkueeseen vanhoja armeijan käyttäytymismalleja.

Yritin olla urheilijoiden neuvonantajana, miten toimia ohi tuon valmentajan niin armeijan sisällä kuin sen ulkopuolella ottamalla yhteyttä urheiluseuroihin ja liittoihin. Tiukan paikan tullen tukeuduin komppanianpäällikköön, joka oli mies paikallaan ja ymmärsi lomienkin välttämättömyyden. Niinpä hänestä tulikin sittemmin kolmen leijonan kenraali.

VUOSI 1965

Jess!

Lopultakin. Vapaana kuin taivaanvuohi. Koulu ja intti takana ja elämä edessä.

Miksihän sitä ryhtyisi.

Parhaat kaverit Kössi, Pummi ja Mösö – nuo matemaatikot – olivat lähteneet opiskelemaan insinööreiksi. Se ei minun kohdallani tullut kysymykseen, vaikka opiskelu olisi voinut tapahtua Lappeenrannassa kotoa käsin.

Pummin kanssa olimme ennen armeijaa käyneet piruuttamme Helsingissä IBM:n kokeissa. Suomeenkin oli tulossa jotakin ihmeen tietokoneita ja niille tarvittiin ohjelmoijia. Ei vaadittu sen kummempia tutkintoja, firma koulutti ohjelmoijat itse ja maksoi siihen nähden huikeita palkkoja.

Pummi läpäisi kokeet kirkkaasti, mutta minä olin sen verran kiikun-kaakun-tapaus, että minun olisi pitänyt käydä vielä joku orientoitumis-homma tai jotain.

Kun minua ei hyväksytty, jätti Pummikin asian sikseen. Oikeastaan meitä kumpaakaan ei paljon innostanut ryhtyä työkseen seurustelemaan jonkun huoneen kokoisen helvetin koneen kanssa.

Se ikävyys tuohon IBM:ssä käyntiin liittyi – itsetuntoni saaman kolhun lisäksi – että armeijaan mentyämme ja intin testikysymykset eteen saatuamme ne näyttivät kovasti tutuilta ja tuntuivat niin naurettavan helpoilta, että minäkin tulin ajattele mattomuuttani täyttäneeksi ne yhdessä hujauksessa, kohtalokkain seurauksin, kuten Rukin keikasta kerroin.

Pummi siis liittyi insinööriopiskelijoiden letkaan. Minua ei saatu enää kimppaan missään nimessä, enkä usko että minua taipumukseni tietäen enää niin vakavasti mukaan houkutel tiinkaan.

Muuten tuo Lappeenrannassa opiskelu olisi ollut aivan mainio asia. Viihdyin nimittäin kotikaupungissani – ja eritoten kotonani – niin hyvin, että olin halunnut käydä armeijankin täällä, en jossain ”mahdollisimman kaukana” kuten tapana oli aikana, jolloin lomillakaan ei saanut käyttää siviilivaatteita.

Kotini oli paikka, missä myös kaverini viihtyivät, ja olivat viihtyneet siitä asti kun Uus-Lavolaan tulimme. Vaikka meillä ei ollut mitenkään hienoa, meillä oli kuitenkin sen verran tilaa sekä vanhemmillani ja veljelläni ymmärrystä, että täällä sopi touhuta yhtä ja toista aikuisten puuttumatta asioihin, jotka eivät heille kuuluneet. Toisaalta he olivat sopivalla mielenkiinnolla ja asenteella mukana tukemassa ja innostamassa, kuten tuo Jussin basson hankintakin osoitti.

MIKSI ALKAISIN ISONA

Mutta nyt vuonna 1965 koko maailma oli auki ja odotti.

Olo oli kuin pikkupoikana jäätelökioskillä. Mitähän ottaisi. Oli ostajan markkinat.

– Rupeaisikohan optikoksi. Se ei vaatisi pitkää koulutusta, olisi siistiä itsenäistä työtä, siinä tapaisi aina välillä ihmisiä, ja sitten voisi pistää pystyyn oman liikkeen, näyttivät pärjäävän hyvin...

No, optikoksi olisi päässyt keskikoulupohjaltakin.

– Nyt voisi ajatella taideteollista korkeakoulua, Ateneumia. Olisikohan siellä sellaista linjaa, missä ei tarvitsisi osata piirtää. Minä kun en osaa piirtää, vaikka minulla oli aina kymppi piirustuksessa, vielä lukiossakin kun kävin vapaaehtoisessa piirustuksessa ja opettaja Raution Matti, moderni taiteilija kun oli, ei välittänyt niin

figuureista vaan tykkäsi sommitelmistani ja lentokenttärakennusten suunnittelustani ja niistä tauluista jotka oli tehty liimaamalla hiekkaa, kiviä, tuohia ja ties mitä...

– Joo, varmasti sitä tietä löytyisi jotain passelia. Mutta rahaa sen pitäisi tuottaa. Mieluummin rutosti.

Mainoksiin syydettiin rahaa. Helsingin Sanomissa oli jatkuvasti uusien suurten mainostoimistojen isoja ”palvelukseen halutaan” -ilmoituksia. Niissä haettiin hienojen amerikankielisten titteleiden haltijoiksi henkilöitä, joille luvattiin kaiken maailman etujen lisäksi palkkaa riittämiin, kuten annettiin ymmärtää ja kuten tiedettiin.

– Varmaan jännä ala. Jos ei nyt heti suoraan miksikään art directoriksi, niin joksikin copyksi kumminkin. Saisihan siinä ainakin tavata mielenkiintoisia ihmisiä ja vähän ”toteuttaa luovuuttaankin”.

Ilmeisesti siihen koulutukseen, jota olin ajatellut, vaadittiin tai ainakin oli eduksi jonkinlainen harjoittelu. Siitä huolimatta, että mainosala eli räjähdysmäisen nousun aikaa, Lappeenrannassa oli vain yksi päätoiminen mainosmies. Hän työskenteli Lappeenrannan Rautakaupassa.

On muistettava, että edelleen tuona aikana liikkeiden näyteikkunoiden somistamiseen ja tavaroiden esillepanoon kiinnitettiin erityistä huomiota.

Niinpä marssin rautakauppaan kysäisemään, mahtaisiko heillä olla käyttöä somistaja-harjoittelijalle.

Suunnitelmistani kuultuaan tuo sangen ystävällinen mainosmies ilmoitti, että eiköhän tuo voisi järjestyä. Palkka ei nyt kuitenkaan olisi kuin 350 markkaa kuukaudessa.

Ajattelin hiljaa mielessäni, että ei hemmetissä, enhän minä nyt tuollaisella rahalla mihinkään lähde. En ainakaan alalle, jonka pitäisi rypeä rahassa.

Käppäilin pari kuukautta ja kypsytelin ajatuksiani. Koitti syksy.

Jotain kautta minulle oli valjennut, että sanomalehtien toimittajat olivat kova sana mainosalalla. Heille oli aina kysyntää ja heistä mainostoimistot maksoivat melkein mitä vain.

Etelä-Saimaa oli seudun valtalehti. Siellä näytti olevan niin paljon ja niin pätevää toimitusväkeä, että siihen sakkiin ei varmasti kannattaisi yrittää tunkea.

Mutta Saimaan Sanomat, se vaikutti sen verran pieneltä ja surkealta, että sieltä voisi kysäistä.

Kyllä, sanoi päätoimittaja Reino Kaatonen, kyllä voitaisiin kokeilla.
Kesätoimittaja oli lähtenyt jatkamaan opintojaan ja toimitusharjoittelijalle oli käyttöä.
Palkka oli 250 markkaa kuukaudessa – ja jo alkoi kelvata.

Rahasta ei kuitenkaan ollut kyse; kun olin alkujännityksestä toipunut, olisin tehnyt töitä ilmaiseksi, tai jopa maksanut siitä että sain liikusella näitten toimittajien porukoissa ja melkein toimittajana itsekin.
Tai ei mitenkään melkein, vaan täysin tasavertaisena.

Heti alusta alkaen nämä vanhat konkarit, pitkän linjan sanomalehtimiehet ja -naiset, ottivat aran harjoittelijan joukkoonsa, opastivat, antoivat vastuuta ja kohtelivat ihan yhtä ronskisti kuin vuosien takaisia työkavereitaan.

Sen ymmärsin, että kun kyseessä oli työväenlehti, tietynlainen toverihenki ja tasa-arvoisuus kuuluivat asiaan, mutta oli uskomatonta että myös kaupungin muut toimittajat – keskenään verisesti kilpailevien lehtien työntekijät – ottivat heti ensi näkemältä uuden toimittajanalun joukkoonsa, opastivat tiedotustilaisuuksissa, kertoilivat taustatietoja ja antoivat vaikka työnantajansa selän takana valokuvan, jos harjoittelijaparka oli sähläillyt kameransa kanssa.

Tämä tapahtui aikana, jolloin ihmiset teitittelivät toisiaan, pukeutuivat korrektisti ja käyttäytyivät tarkan muodollisesti.
Toki nytkin käytettiin pukua, valkeaa paitaa ja solmiota – myös työväenlehdessä – mutta toimittajapiireissä ei teitittelyä tunnettu oli sitten kyse harjoittelijasta tai päätoimittajasta.

Sitä paitsi näytti ihan siltä kuin ulkopuoliset ihmisetkin, jopa nuo kaupungin silmäätekevät jäykkäniskat, olisivat halunneet olla sinuja toimittajien kanssa. Ainakaan he eivät julkisesti näyttäneet missään herran nimessä paheksuvan toimittajien välitöntä käyttäytymistä, päinvastoin he pyrkivät osoittamaan tukevansa tällaista elämänmuotoa ja haluavansa mahdollisuuksien mukaan päästä siitä osallisiksi.
Tukeminen tarkoitti konjakkien tarjoamista ja osalliseksi pääseminen jutun saamista lehteen.

Tässä niin hilpeässä mutta vaikutusvaltaisessa toimittajien porukassa minä halusin olla mukana.
En missään mainostoimistossa, en silloin enkä koskaan myöhemminkään.

Mainostoimistot ja firmojen pr-osastot värväsivät jatkossakin mieluusti toimittajia, mutta arvonsa tuntevalle sanomalehtimiehelle oli tuohon maailman aikaan mahdoton ajatus ryhtyä ”huoraamaan” eli siirtyä tarjoamaan työkseen lehdille mainospuffeja, kun oli tottunut mättämään niitä voimansa tunnossa koppavasti roskakoriin.

Markku toiveammattinsa alkutaipaleella.

MORAALI

Toimittajien siekailematon meininki saattoi 60-lukulaisesta vakavahenkisestä sivullisesta näyttää omahyväiseltä ja jossain mielessä jopa moraalittomalta. Ainakin, kun luki heidän vappuna julkaisemaansa Ampiaista, pilalehteä joka sen ajan mittapuun mukaan oli epäsiiveä tai vähintäänkin uskalias. Nenän nyripistykseen kun riitti jo jokin vähäpukeisen tytön kuva.

Enemmän Ampiaisen kuitenkin järisytti tekstisisällöllään. Siihen oli ladattu kaikki se vuoden mittaan kertynyt arkaluontoinen aineisto, minkä julkaiseminen sanomalehdissä ei käynyt päinsä.

Nerokkainta ja herkullisinta koko asiassa oli, että Ampiaisen ei pyrkinytkään olemaan mikään sensaatiolehti eikä sitä voitu pitää juorulehtenäkkään, koska koskaan ei tiedetty oliko sen jutuille todellisuuspohjaa vai olivatko ne silkkää toimittajien mielikuvituksen tuotetta.

Väitän vakavissani, että minua edeltäneessä toimittajapolvessa oli Lappeenrannassa niin armoitettuja kirjoittajia ja sellaisen mielikuvituksen omaavia kynäniekkoja, että vastaavia saa nykyään turhaan hakea. Siitä huolimatta, että he eivät olleet korkeakouluja käyneet.

Tai ehkä juuri siksi, että he olivat valikoituneet alalle luontaisten lahjojensa ansiosta.

Joka tapauksessa, Ampiainen oli lehti jota odotettiin ja joka suoraan sanoen vietiin käsistä.

Sitä ei koskaan päästetty julkisuuteen ennen vapun aattopäivää. Tämä tietenkin lisäsi lehden kiinnostavuutta. Kansa odotti, mitä herkkujuttuja herroista oli sillä kertaa tulossa, ja silmäätekevät jännittivät vuoden mittaan tekemiensä töppäysten mahdollista julkipanoa.

Eikä ollut tietenkään sanottu, että vaikka olisi käyttäytynyt kuinka mallikelpoisesti, olisi säästynyt ilkeilyltä. Toimittajan ketaleet saattoivat kehitellä ihan minkälaisen legendan tahansa testatakseen jonkun huumorintajua.

Ketään ei säästely eikä kukaan ollut turvassa. Ei auttanut, vaikka olisi ollut miten iso kaupungin napamies, vaikka olisi antanut Ampiaiseen kuinka ison maksullisen ilmoituksen, päättänyt lopettaa ilmoittelun sanomalehdissä kokonaan tai uhannut haastaa oikeuteen.

– Mitä sitten? Julkisuus oli kova konsultti.

Moraalitonta menettelyä?

Ei, vaan ennen kaikkea leikkimielistä, vapun henkeen sopivaa irrotteltua. Kuka ei tätä kestänyt, hän ei ollut ansainnutkaan asemaansa. Pidettiin nimittäin tarkasti huoli, ettei ketään lyöty vyön alle eikä liian lujaa. Koko pajatsoa ei tyhjennetty. Ihmisten epäonnistumisilla ei mässäilty eikä ikävillä tapahtumilla herkuteltu, niistä osattiin korrektisti vaieta.

Ampiainen ei ollut tarkoitettu tosikoille.

Eikä näitä tosikkoja Lappeenrannassa monta ollutkaan, ei ainakaan julki-sellaista. Päinvastoin oli henkilöitä, jotka ennen vappua varmistivat, että onhan heistä tänäkin vuonna jotain Ampiaisessa. He olisivat kokeneet loukkauksena, jos eivät olisi päässeet lehteen.

Monien kestomielikuvitushahmojen ohella – Sandra Hukarinen, Reätkäluobbal Aksu... – samat kaupungin johtohenkilöt tuppasivatkin esiintymään Ampiaisessa vuodesta toiseen.

ETIIKKA

Taas lipsahti, Ampiaiseen, kun piti käsitellä moraalialia. Mutta toivottavasti tuokin valaisi osaltaan toimittajien suhdetta vastuuntuntoon.

Nuo käyttäytymisnormit olivat jotenkin itsestään selviä, yleisesti omaksuttuja, ikään kuin sisään rakennettuja ja jokaisen omantunnon sanelemia.

Toimitusetiikasta silti myös keskusteltiin. Sanomalehtimiesten liitto (nykyinen

Journalistiliitto) oli julkaissut toimittajan huoneentaulun, johon keskeiset asiat oli kiteytetty, ja käytännössä nämä kysymykset tulivat eteen päivittäin.

Oliko eettisesti oikein julkaista jonkun jutun yhteydessä henkilön nimi, oliko eettisesti oikein käyttää tietyllä tavalla saatuja tietoja jutun kirjoittamiseen, ja oliko oikein ylimalkaan kertoa jostain asiasta yhtikäs mitään?

Vaietakin osattiin. Melko pieni osa toimittajan saamasta informaatiosta pääsi lopulta julkisuuteen. Toimittaja päätti mikä tuo osa oli. Sen piti tietenkin olla se tärkein ja samalla kiinnostavin osa, muttei välttämättä se kaikkein raflaavin, se mikä saisi ihmiset päivittelemään.

Toimittaja oli paitsi tiedonvälittäjä, myös suodatin, joka karsi asiasta epäoleellisen, usein henkilöiden yksityisyyteen liittyvän tiedon mikä ei kuulunut kenellekään ja mikä ei koskettanut yleisöä millään muulla lailla kuin kenties shokeeraavuudellaan. Esimerkkinä olkoon vaikka itsemurhat, niistä ei kerrottu oli ne toteutettu miten ”näyttävästi” tahansa – ellei niillä ollut aivan erityisen suurta yhteiskunnallista merkitystä.

Varsin korkea oli myös kynnyks rikoksesta tuomitun henkilön nimen julkaisemiseen, jollei tuomitun asemalla ja teolla ollut erityistä painoarvoa.

Käytin mennyttä aikamuotoa. Aika näyttää muuttuneen ja minun käy kyllä sääliksi nykyisten iltapäivälehtien toimittajia. Mitä nuo poloiset joutuvatkaan tekemään.

PUFFIT

Aika on muuttanut myös suhtautumista niin sanottuihin puffeihin eli tekstimainontaan.

Tässä on toki menty oikeaan suuntaan, mutta nyt alkaa jo näyttää siltä että olisi kenties syytä kopaista vähän jarruja ennen kuin vauhti kiihtyy hallitsemattomaksi. Varsinkin aikakauslehtien lukeminen on käymässä ällöttäväksi, kun ei tiedä lukeeko juttua vai ilmoitusta.

Ennen oli selvää, että toimituksellisesta aineistosta karsittiin kaikki kaupallisiin tuotenimiin viittaava pois. Naurettavuuteen asti. Valokuvista peitettiin hiihtäjän pipossa ollut logo. Kilpa-autoja ei edes kuvattu, kun niissä oli öljyfirmojen nimiä.

Tekstissä ei saanut ilmetä minkäänlaisia tuotenimiä. Tässä oltiin niin tarkkoja, että joskus tuotti vaikeuksia ilmaista asia kiertoilmauksin.

Sanotaan vaikka, että Mersu kolaroi pikku-Fiatin kanssa ja Fiatissa olleista kuusi kuoli mersumiehen selvityksessä naarmuitta.

Selitä siinä sitten poliisiraportin kapulakielellä, kuinka suuri raskastekoinen

henkilöauto tuli siitä ja siitä suunnasta ja pieni kevytrakenteinen neljälle rekisteröity henkilöauto lähestyi samanaikaisesti risteystä, ja kuinka suuri henkilöauto naarmuuntui etuosastaan ja kuinka pieni kevyt henkilöauto meni päreiksi ja suuressa henkilöautossa ollut mieshenkilö pahoitti mielensä ja pienen henkilöauton kahdeksasta matkustajasta kuusi menehtyi heti saamiinsa vammoihin...

Esimerkki on huono, mutta ymmärtänet mitä ajan takaa.

PIILOPUFFIT

Nuo autot tulivat mieleen varmaan siksi, että muistan kuinka vielä 1970-luvulla oli hankalaa pyrkiä olemaan neutraali uusia automalleja esitellessään. Minulle lankesi Etelä-Saimaassa työskennellessäni oman toimeni oheen myös moottori- ja liikennepalstan toimittaminen, koska muut toimittajat olivat mielestään niin humanisteja, ettei heidän kuulunut osoittaa autoja kohtaan muuta mielenkiintoa kuin korkeintaan syvää halveksuntaa.

Lappi on aina ollut sängen suosittu uusien autojen testauskenttä. Pohjoisessa kannattaa käydä joskus vapaa-ajallakin. Kiireettä.

Huippuhetki. Tässä tapauksessa Pallaksella.

Halveksitut autopalstat olivat päässeet päivälehtiinkin yksinkertaisesti siksi, että oli lukijoita joita autot kiinnostivat... Ei nyt sentään – totuuden nimessä suurempi vaikutus on ollut sillä, että niin maahantuoajat kuin paikalliset autoliikkeetkin olivat varsinaisia lehtien ilmoitustulojen rahasampoja.

Autopalstojen ”toimituksellisen” aineiston hankkiminen oli taas lehdille ilmaista, siitä pitivät sängen aktiiviset maahantuoajien pr-osastot huolen.

Vaikka aineistoa oli yllin kyllin, oli autopalstojen toimittamisessa oma askareensa. Ei monastikaan riittänyt, että veti jutusta kynällä yli kaikki laatusanat. Useimmiten pienenkin jutunpätkän joutui kirjoittamaan kokonaan uudelleen.

Oli myös pyrittävä ehdottomaan tasapuolisuuteen siitä huolimatta, että joku maahantuoja lähestyi vain kirjeellä kertaalleen mallivuoden vaihtuessa, kun toinen järjesti vuoden mittaan vähintään yhden ulkomaanmatkan, pari Lapin reissua, uusien mallien esittelytilaisuudet jokaisesta versiosta erikseen ja toimitti niin hyvin laadittuja lehdistötiedotteita, että ne olisivat olleet sellaisinaan julkaisukelpoisia.

Tältä aktiiviselta maahantuojalta saattoi tulla myös yleisesti autoiluun ja liikenteeseen liittyvää materiaalia, jossa heidän automerkkiään ei edes mainittu. Yleensä tämänlaatuinen informaation joutui toimittamaan itse, ja näin myös tehtiin, jottei autopalsta näyttäisi pelkästään uusien autojen esittelyiltä ja koeajo-arvosteluilta.

Autopalsta oli siis eräänlainen puffikummajainen muuten niin hyvin varjelluissa lehdissä.

Esimerkiksi Etelä-Saimaaseen tuli koko talousosasto ja sille nimetty erikoistoimittaja vasta paljon myöhemmin.

Eipä tuolle talousosastolle olisi aikaisemmin ollut juuri mitään aineistoa tyrkylläkään. Pankkien ja suurten keskusliikkeiden tilinpäätöstiedot julkaistiin suppeasti uutissivuilla.

Jos joku halusi uudelle liikkeelleen julkisuutta, hän sai panna lehteen maksullisen ilmoituksen.

Konkursseista toki kerrottiin ihan ilmaiseksi.

Nykyisin ollaan tässäkin asiassa menty toiseen ääripäähän. Tuntuu kuin uutisissa ei olisikaan muita kuin talousjuttuja. Kaikki asiat punnitaan rahassa. Koskipa uutinen vaikka kulttuuria tai terveyspalveluita, kaikessa on keskeisenä näkökulma mitä se maksaa.

RIIPPUMATTOMUUS

Vaikka värkkäilin noita autopuffeja vähän kuin vasemman käden hommana, tiesin kyllä mitä vasen käteni tekee, enkä nähnyt siinä mitään ristiriitaa toimitusetiikan suhteen. Tarkkana oli kuitenkin oltava. Ja olinkin, objektiivisuuteni varjelemisessa ehkä naurettavuuteen asti.

Siitä huolimatta, että olen työskennellyt puoluelehdissä – demareiden Saimaan Sanomissa, kokoomuksen Karjalaisessa ja keskustan Etelä-Saimaassa – en ole kuulunut ulkoisesti enkä sisäisesti minkään puolueen kannattajiin.

En ole ollut myöskään minkään järjestön tai yhdistyksen jäsen, Suomen sanomalehtimiesten liittoa ja Suomi-Neuvostoliitto-Seuraa lukuun ottamatta. SNS:äänkin liityin SSL:n liittyttyä siihen järjestönä ja kyllä myös siksi, ettei Neuvostoliittoon voinut aikanaan matkustaa ilman tätä jäsenyyttä työasioissakaan.

Riippumattomuuden rajoja koeteltiin muun muassa noitten autoesittelyjen, koeajojen ja ulkomaanmatkojen yhteydessä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat oli ratkaissut kysymyksen siten, että lehti kyllä lähetti toimittajansa muitten mukana ulkomaankeikoillekin, mutta maksoi itse tämän matkakulut.

Muut päivälehdet eli käytännössä toimittajat itse käyttivät tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi erään merkittävän maahantuojan tai oikeastaan auton valmistajan (nimeä tekstimainostamatta Fordin) esittämä kutsu lähteä avec-matkalle Kanarialle koeajamaan viikoksi avoautoja jakoi toimittajakunnan kahteen leiriin. Kutsun vastaanottaneet kertoivat viikon ollen luksusta.

Itse en katsonut aiheelliseksi osallistua.

Sitä vastoin rokotin sattumalta samaista maahantuoja runttaamalla puolintahattomasti heidän autoaan kotimaisessa koeajotilaisuudessa yhden Kanarian matkan kustannusten verran.

Koeajoon lähdettiin Helsingistä suurellisesti helikopterilla Intercontinentalin katolta. Tarkoitus oli lentää keski-Suomeen Jyväskylän suurajojen reitin varteen ja ottaa sorateillä perusteellinen tuntuma uutuustuotteen ajo-ominaisuuksiin. Itsekin rallimiehiin lukeutunut Fordin pr-päällikkö yllytti painamaan täysillä ja säälistä.

Yllättäen tihentynyt sumu pakotti meidän kopterimme laskeutumaan jonnekin pellolle kohta lentoalueen jälkeen. Olimme pahasti myöhässä aikataulusta kun lopulta saimme alomme auton. Odottelusta ja turhanpäiväisestä helikopterisottelusta ylipäättään sydämistyneinä päätimme peruuttamme kuitenkin ajaa karttaan merkityn reitin lävitse.

Myönnettävä on, että itseänikin hirvitti päästellessä enemmän tuurilla kuin taidoilla läpi Jyväskylän pikataipaleita.

Ehdimme kuin ehdimmekin juuri sopivasti perille rapupöytään. Mukana olleet asentajat tulivat ajokkiamme tarkasteltuaan kertomaan, että sen alusta oli täydellisen hajalla.

Ei ihme, sillä muuten niin mainiossa kulkuneuvossa ei ollut pohjapanssareita, ja meitä oli sentään kyydissä kaksi toimittajaa ja kaksi asentajaa.

Itse asiassa auto ei ollut edes koeajoon tarkoitettu. Asentajat olivat tulleet noutamaan meitä ”siviiliautolla”.

PRESSIKORTTI

Kun nyt tarinankerronnaksi meni, kerrottakoon samaan syssyyn esimerkkitapaus tuosta ”kaikki ovet aukaisevasta” lehtimieskortistakin. Sitä näyttämällä pääsi toki yleensä kaikkiin yleisötilaisuuksiin ilmaiseksi ja erinäisiin muihinkin ”kabinetteihin”, mutta senkin käytössä vallitsi tiukka itsekontrolli.

Yhden kerran olen sitä väärinkäyttänyt.

Tämäkin tapaus liittyi koeajotilaisuuteen.

Olimme ajelleet pitkin poikin Italiaa, asettuneet illaksi Roomaan ja istahtaneet iltaperitiiveille Via Veneton varrelle. Porukan palaillessa hotelliimme jäimme erään noviisi-toimittajan kanssa odottelemaan vapaata taksia, kun kimppuun iski viereisen kapakan sisäänheittäjä.

Ajattelimme, että mikäs siinä vilkaistaan pois.

Kapakassa hiipi seuraamme kaksi naista. Joimme heidän kanssaan maljat, maksoimme, totesimme että tämä on nähty ja suoriuduimme matkaan. Tässä vaiheessa meille esitettiin huikea lasku. Kieltäydyin totta kai, ja meitä uhkailtiin poliisilla, totta kai.

Kotvan kuluttua tulivat karabiniereiksi pukeutuneet henkilöt ja veivät meidät siviiliautolla mukaansa.

Päädyimme jokin sortin oikeudenistuntoon. Siis keskellä yötä. Pitkän pöydän takana istui kolme iäkäästä herrasmiestä (tuomaria?), sivulla seisoivat santarmit ja meiltä laskua vaatinut kapakoitsija sekä pöydän edessä tietysti me kaksi rahatonta rosmaa. Tässä vaiheessa alkoi kylmätä ja tuntua että nyt saattavat lumpiot olla vaarassa.

Kun en muuta keksinyt, kaivoin pöydälle kansainvälisen lehtimieskortin ja heittäydyin hölmöksi itsekseni. Vajavaisella kielitaidollani yritin elehtiä, että meillä päin itse asiassa kutsun esittäjä maksaa viulut, mutta jos teillä on näin, niin meiltä kyllä löytyy rahaa hotellista, jossa on neljäkymmentä (huono englannin taitoni teki neljästätoista neljäkymmentä) kansainvälistä toimittajaa, jotka ovat meidän ohellamme tutustumassa italialaiseen elämänmenoon ja heitä taatusti kiinnostaa tämä käytäntönne.

Tilaisuuden luonne muuttui. Vanha herra pöydän takana pyysi meiltä syvästi anteeksi väärinkäsitystä ja hyökkäsi kapakoitsijan kimppuun kiivaudella kuin vain raivostunut italiaano voi.

Karabiniierit saattelivat meidät kohteliaasti hotelliimme.

Olen aprikoinut, kuinka paljon toimittajilla todella oli vaikutusvaltaa tuossa mafia-maassa. Sen toki tiesin, että italialaisten toimittajien palkat saattoivat olla joskus 70-luvulla varsin huikeita, mutta sitä en todellakaan tiedä, kuinka lämpimät lehdistön ja mafian suhteet todellisuudessa olivat. Tai mikä oli lehdistön asema yhteiskunnallisena vaikuttajana.

TÄHTITOIMITTAJAT

Nälvin vähän väliä nykyajan toimittajia, niin kuin oma kilpeni siitä muka jotenkin kirkastuisi.

Toki en arvostele kaikkia nykykollegojani, vaan vain pientä osaa heistä. Mutta he ovat tämä näkyvin osa, nämä bersserwisserit jotka ajavat hyvää vauhtia alas tiedonvälityksen uskottavuutta.

Toki olen vanha änkyrä, mutta minusta entisaika oli sikäli tolkumpaa, että silloin toimittajat olivat tiedon välittäjiä (paino molemmilla sanoilla).

Ennen olisi ollut todella epäammattimaista, jos toimittaja olisi kysynyt haastateltavaltaan ”oletteko sitä mieltä että...”. Kysymyshän sisälsi toimittajan kannanoton. Uutisjutun yhteydessä tämä oli täysin tuomittavaa. Oikeaoppisesti tuli kysyä ”mitä mieltä olette” ja myös kertoa saatu vastaus totuudenmukaisesti.

Jos toimittaja halusi oman mielipiteensä julki, hänellä oli aina mahdollisuus tuoda se esiin erillisessä ”kainalojutussa” tai lehden mielipidesivuilla. Useimmat päivälehdet olivat aiemmin jonkun puolueen äänenkannattajia, mutta nekin pyrkivät rajaamaan kannanottonsa pääkirjoitussivuille. Sanan säilän annettiin sitten viuhua sitäkin viiltävämmiin pakinoissa ja mielipidepalstoilla.

Uutisia välittäessään ei vanhan liiton toimittaja tuputtanut juttuun omia mielipiteitään, vaikkakin ne olivat mukana jo aiheen valinnassa ja kysymysten asettelussa. Faktat tarkastettiin ja niissä pysyttiin.

Nyt asiat näyttävät kääntyneen pääläelle. Kaikki tieto ja viisaus tuntuu asuvan toimittajassa.

Ainakin ”tähtitoimittajassa” joka tietää kaiken tässä valtakunnassa paremmin kuin kukaan muu.

Asiantuntijoita otetaan kuultaviksi vahvistamaan toimittajan omaa näkemystä. Mieluummin varmuuden vuoksi haastellaan kollegoiden kesken. Joukossahan tuo ”viisaus” tunnetusti tiivistyy.

Ylen Lappeenrannan toimituksessa on henkilö, jota en enää kärsi kuunnella hetkeäkään. Ei ole olemassa yhden yhtä, vähäpätöisintäkään asiaa, johon hän jättäisi kertomatta mitä mieltä hän siitä on ja kuinka asian pitäisi olla.

Toisaalta on hyväkin, että usko yhteen ja ainoaan totuuteen rapistuu. Takana ovat ajat, kun ainoa totuus oli painetussa tai saarnastuolista lausutussa sanassa.

Nyt vaan pitäisi opetella ottamaan selvää, mistä se valeutisten tulvaan piilotettu totuus nykyisin löytyy.

Toinen hyvä pointti on, että tiedonvälitys ei nykyvälinein ole enää puhtaasti toimittajien etuoikeus.

Tämä taas on omiaan lisäämään kriittisyyttä julkisia esilletuloja kohtaan. Ja sehän tietää pelkästään hyvää, kun julkisuus, avoimuus ja kaikkinaisen läpinäkyvyys lisääntyy.

VIINA

En tiedä kuinka vanha perinne on, mutta ainakin tullessani alalle 1960-luvun puolivälissä tuntui pitkään juurtuneelta käsitys, että tiedotustilaisuuksissa oli oltava järjestään viinatarjoilua. Pidettiin info sitten vaikka keskipäivällä, olisi ollut loukkaus, jollei vähintään kahvia ja konjakkia tarjottu.

Etelä-Saimaan toimitusjohtaja, vanhan tyylin patruuna Väinö Hurtta sanoi hänkin, että ”se ei oo toimittaja eikä mikkää mikä ei viinaa ota”.

Minua hän hämmästytti, kun vasta taloon tullessa menin iltavuoron jälkeen Patrian ravintolaan tapaamaan Etelä-Saimaan väkeä.

”Väpe” viittoili minut pöytänsä ja kysyi, että ”mitä se toimittaja juop, viskii vai konjakkii?”

Kun ilmaisoin valintani, hän vinkkasi tarjoilijan paikalle ja sanoi: ”Tuop tyttö toimittajal konjakkii”.

Kun tyttö toi konjakin, Väpe kimmastui: ”Mittää konjakkilassii, tuop pullon konjakkii ja vällei”.

Kuvatkoon nyt vaikka tuo asenteita ja käytäntöä, mitkä olivat tuolloin vallalla. Viinaa oli tarjolla tuon tuosta ja sen nauttimisen jopa katsottiin kuuluvan toimittajan työnkuvaan.

Muutenkin kuin Hurtan Väpen mielestä. Kun meni illalla töiden jälkeen piipahtamaan minkä tahansa vähän paremman ravintolan baariin – Patrian, Kasinon, 2 Rakuunan – tuli kohta joku rahamies tai firmansa edustustilin haltija tarjoamaan paukkuja.

Olisi tietenkin pitänyt hyvissä ajoin alkaa kieltäytyä tarjoiluista ja välttää hakeutumasta paikkoihin, joissa viinan kanssa läträttiin. Noin toki tehtiinkin, minäkin. Pidettiin ”nenänvalkaisuviikkoja”, kun tahti alkoi käydä liian kiivaaksi. Esimerkiksi firmojen pikkujouluaika oli tuollaista sesonkia. Jostain syystä monet halusivat kutsua koko kaupungin toimittajat mukaansa riekkumaan.

Kun pikkujoulutarjonnassa oli tungosta, keksivät keskusosuusliike Hankkijan pomot idean erottautua muista ja järjestää juomingit Nuutin päivänä; Nuuttihan on lähellä tammikuun puoliväliä päivä, jolloin vanhan tavan mukaan joulu vasta päättyi – ”paha Nuutti pois sen vei” – ja tuolloin tyhjennettiin kaikki juomiset ja syömiset mitä talosta löytyi.

Pankinjohtajat halusivat pistää vieläkin paremmaksi. Heidän saunailtansa ajoittuivat jonnekin härkäviikoille.

Vakuutusyhtiöillä oli myös ehtymättömiltä vaikuttaneet pr-budjetit. Ja kyllä pienempienkin yritysten johtajien laatikoista kaivettiin vilkkaasti esiin pulloja ja laseja, jos heidän pakeilleen jostain syystä oli asiaa ilmennyt.

Helsingissä meno oli yhtä hurjaa pitkin vuotta. Suurilla lehdillä ja tietotoimistoilla oli jopa vuorojärjestelmiä hoitaa tilaisuuksia, jotka olivat enemmän pr- kuin infoluonteisia. Kestävimmät toimittajat vetivät tuollaisia parin viikon rupeamia yhtäjaksoisessa kännissä.

Minun juopottelutilaisuuksiani kartuttivat autoesittelyt ja koeajotilaisuudet. Vaikka niissä ajettiin päivisin, muuttuivat ne illan tullen kosteaksi seurusteluksi. Luottamustoimet toivat oman lisänsä minun ohjelmaani. Kun en osannut sanoa ei, tai kun olin esimerkiksi työmatkalla enkä ollut sanomassa ei, minut valittiin milloin lehtimiesyhdistyksen milloin liiton luottamustoimiin. Vuosien ajan osallistuin järjestäjän ominaisuudessa kymmeneen liiton useampipäiväisiin jäsentilaisuuksiin, eikä niissäkään iltoja ihan kuivin suin istuttu.

Nykyisin tiedotustilaisuudet ovat raitistuneet. Samoin kuin toimittajat. Enää ei toimituksissa edes haiskahdeta kaljalle.

TYÖHULLUUS

Alun alkaen olin työnarkomaani. Pidin toimittajan työstä hullun lailla ja tein töitä järjettömällä kiihkolla. Karjalaisen aluetoimittajana Imatralla olin työssä kellon ympäri. Vaihtaessani työpaikkaa Etelä-Saimaan aluetoimittajaksi Kouvolaan, en pitänyt vuosilomaa, vaan otin lomakorvaukset rahana ja jatkoin viivyttelemättä uudessa paikassa.

Laskeskelin joskus, että Saimaan Sanomien ja Tampereen puolentoista vuoden opiskeluaikat mukaan lukien, en ollut pitänyt viiteen vuoteen päivääkään vuosilomaa. Opiskelun välilläkin olin töissä.

Ensimmäiset paniikkikohtaukseni sainkin jo Kouvolassa. Kämpäkaverini kiikutti minut hätäisesti Kuusankosken aluesairaalaan, kun näytin tekeväni pahaa äkkikuolemaa.

Tuskissani hämmästelin sairaalan päivystyksen toimintaa: nuori lekuri norkoili omissa oloissaan ja kävi välillä nurkan takaa kurkistamassa etten ollut vielä ihan suorasäärinenä.

Loputtomalta tuntuneen odottelun jälkeen hän tuli töksäyttämään kysymyksen, että mitä teen työkseni.

Vastauksen kuultuaan hän totesi, ettei minua mikään vaivaa.

Joo-o! Pumppu hakkaa tuhatta-ja-sataa, henki ei kulje, jalat ei kannaa ja päätä huippaa...

Lekurinjolppi antoi paperipussin, käskei hengittämään siihen ja piti esitelmän, joka sai minut todella vakuuttumaan siitä ettei hengenlähdestä suinkaan ollut kyse.

Tahdottomia toimintojani säätelevä hermosto oli vain tullut hätiin, kun olin rasittanut itseäni ylikierroksilla – tai jotain sellaista – mistään vakavasta ei todellisuudessa ollut kyse, vaikka oireet ja tunteet olivat ihan yhtä rajut kuin oikeassa sairaskohtauksessa.

Lääkärin ennustekin oli oikea. Paniikkihäiriö toistui lähikuukausina muutaman kerran, mutta minä pidin mukana paperipusseja.

Naimisiin mentyäni työtahti vähän hellitti, kunnes se taas alkoi Etelä-Saimaan toimitussihteerinä ollessani vähä vähältä kiristyä.

UUSI TEKNIikka

Kerron lähemmin kehityksestä, joka muutti toimitusten toimenkuvia ja jonka tunsin 1980-luvun lopulla lisäävän paineita ainakin toimitussihteerin tehtävissä.

Työhulluus ei minusta hellittänyt oikeastaan koskaan. Toimitussihteerinä halusin tehdä mieluusti iltavuoroja siksi, että iltaisin oli aina kihelmöivä kiire, kilpajuoksu kellon kanssa saada lehti valmiiksi aikataulussaan. Ja se helpotuksen tunne, kun oli selviytynyt työstään taas kerran.

Se että minä koin kiireen ilmeisesti erikoisen haastavana, johtuu varmaan siitä, että olen tavallista hitaampi paitsi järjenjuoksultani myös muilta toiminnoiltani. Ainakin keskivertotoimittajiin verrattuna.

Luontainen epävarmuuteni taas aiheuttaa sen, että pyrin turhaan pikkutarkkuuteen ja näpertelemään töitteni kanssa aina niin sanottuun viime tippaan. Sitäkään ei noissa hommissa voi pitää hyveenä.

Nämä piirteeni takasivat sen, että minun ei iltavuorossa tarvinnut maleksia tyhjänpanttina odottamassa työajan päättymistä niin kuin päivävuorossa. Sitä paitsi iltavuoroista sai rahaa.

Halusin myös tehdä töitä viikonloppuisin, koska niistäkin sai rahaa.

Jossain vaiheessa 1980-luvulla lehtitaloihin alkoi tulla tietokoneita. Toimituksiin saatiin näyttöpäätteet toisten riemuksi ja toisten – kuten minun – kiusaksi. Minä en alun alkaenkaan pitänyt koko rakkineesta tipan tippaa.

Jotkut olivat haltioissaan. Uusi taloon tullut toimituspäällikkö hyppi ilosta toimituksen käytävällä, ja sanoi että ”menhän katsomaan, sinulle on tullut viesti”. En jaksanut käsittää, että jos hänellä on minulle asiaa, miksei hän sano sitä minulle.

En myöskään ymmärtänyt, miksei aluetoimittajien kanssa asioitaessa haluttu enää käyttää puhelinta. Sehän oli monin verroin helpompi ja tehokkaampi kommunikointiväline, varsinkin kun aluetoimittajat eivät vielä pitkään aikaan oppineet näyttöpäätettään käyttämään. Mutta oli se niin hienoa, kun oli tietokoneet.

Vähin erin niistä otettiin sitten kaikki irti. Nykyisin ne ovat tietenkin aivan välttämättömiä ja verrattomia työskentelyvälineitä, mutta tähän ei päästy ihan suoralta kädeltä.

Toimitussihteeri oli aiemmin henkilö, joka kokosi lehden. Aamuvuoron sihteeri saattoi ladottaa valmiiksi joitain rutiinipalstoja, mutta varsinaisesti lehden teko alkoi iltavuoron sihteerin tultua töihin joskus iltapäivällä.

Sihteeri valitsi jutut, jotka hän kelpuutti lehteen, pani paperiliuskojen kylkeen kynällä latomomerkit, teki otsikot ja kiikutti aineiston juttuineen kuvineen kaikkineen latomoon. Latojat latoivat jutut, oikolukijat tekivät niihin korjaukset ja taittajat asettelivat jutut ja kuvat lehtien sivuille toimitussihteerin ohjeiden mukaisesti.

Sihteeri oli homma, periaatteessa, ja rutinoituneelle toimittajalle ihan mukava työ. Sihteerin työ olikin haluttu ja arvostettu, paitsi rahallisesti, myös siksi että hän oli käytännössä ainoa auktoriteetti ja yksin vastuussa lehden teosta. Päätoimittaja istui iltaisin kotonaan.

Journalismin kannalta oli huonompi asia, että toimitussihteereiksi nimitettiin useasti työssään ansioituneita hyviä kirjoittajia, joten heidän kykynsä menivät tässä mielessä hukkaan. Jutun kirjoittamiseen eivät monetkaan sihteerit enää ryhtyneet. (Paitsi minä hullu autojuttujeni kanssa.)

Toimitussihteerien luovuus näkyi lehden taitossa. Etusivun nähdessään tiesi heti, kuka sihteereistä oli ollut iltavuorossa.

Uuden tekniikan tultua taloon hävisivät ensin oikolukijat. Tämä oli melkoinen lisätaakka toimitussihteerille. Hänen kädestäänhan lehteen menevät jutut nyt viimeksi lähtivät, ja hänen tarkkuudestaan riippui, oliko lehdessä niin sanottuja painovirheitä. Sihteeri joutui siis oikolukijaksi, oman toimensa ohella.

Vähin äänin poistuivat kuvioista latojat. Toimitussihteeri näpelöi juttuihin tekstin ulkoasun määrittävät koodit. Tässä oli oltava tarkkana saadakseen jutun näyttämään juuri siltä mitä oli tarkoittanut. Aiemmin riitti nopea huitaisu kynällä ja viesti meni perille latomoon, josta tuli juuri sellainen laatikkojuttu mitä oli ajatellutkin.

Sitten alkoivat vähin erin taittajat keräillä kampeitaan. Se tiesi sitä, että toimitussihteeri joutuisi tekemään sivut valmiiksi omalla näyttöpäätteellään; asettelemaan otsikot, jutut ja kuvat niille kuuluville paikoilleen. Tässä vaiheessa Luoja armahti minut ja kutsui ohitusleikkaukseen.

Oli kuitenkin jo ehditty sangen kauas siitä journalistisesta työstä, johon olin aikoinani ryhtynyt ja josta olin niin pitänyt. Toimitussihteerin työ oli enää pelkkää teknistä toteuttamista, jollei oteta huomioon juttujen valintaa ja ulkoasun suunnittelua. Näihinkin tuppasivat jo ”ulkopuoliset” – kaiken maailman työmaapalaverit – pistämään näppinsä.

Sanoinkin, että jos tämän olisin tiennyt, olisin opiskellut suoraan latojaksi. Kaikella kunnioituksella latojia kohtaan. He ovat sentään ammattimiehiä, ja mukavia.

Sanoin myös siinä vaiheessa, kun Etelä-Saimaa oli muuttanut uuteen hienoon toimitaloonsa ja siihen muitten hienouksien lisäksi tuli kulunvalvontalaitteet ja jotain ovisummerin kameran näyttöä oltiin asettelemassa toimitussihteerin pöydälle, että nyt loppui lipputanko, portsariksi en sentään rupea.

Sanoinpa vielä, että eikö olisi mitä, jos toimitussihteerit tuon lehden valmistuttua painaisivat sen saman tien ja kotimatalla vielä jakaisivat, niin säästettäisiin siinäkin kahden ammattiryhmän palkat.

Onnekseni pomot olivat huumorintajuista porukkaa. Ainakin yrittivät näyttää olevan.

OPISELU

Poukkoilen taas ajatuksissani sinne tänne ja hyppään ajallisesti taaksepäin 60-luvun loppupuolelle Saimaan Sanomien jälkeiseen jaksoon Tampereelle, jossa vietin opiskelijaksi varsin laadukasta aikaa.

Siis silloin kun olin Tampereella enkä Lappeenrannassa tai näitten välillä jokaviikkoisella matkalla jompaankumpaan suuntaan. Minulla oli nimittäin tapana pysähtyä illanviettoon Lahteen aina silloin kun mukana ei ollut suurempaa seuruetta.

Olin ollut toteavinani, että tamperelaiset olivat jäyhää ja hidastempoista sakkia, joka ei ollut tottunut niin välittömään seurusteluun kuin minä. Siis ihan vain juttelemaan. Samaa maata tuntuivat olevan hämeenlinnalaisetkin, joten ajoitin matkani niin, että voin mennä istumaan iltaa ja tanssimaan Lahteen, jossa oli jo kotoinen meininki.

Olin tottunut viettämään iltojani ravintoloissa. Jokaisessa kaupungissa oli useampiakin tanssiravintoloita, ja jokaisen vähänkin paremman ravintolan parketin äärellä soitti kunnollinen orkesteri. 1960-luku oli ravintolamusikoiden kulta-aikaa. Diskot olivat vielä täysin tuntemattomia.

Niinpä opiskeluaikanani kävin myös lappeenrantalaisen vanhan luokkatoverini Karin kanssa iltaisin ravintoloissa. Vähän tyyristähän se kieltämättä oli, mutta voimme Karin kanssa perustella harrastustamme sillä, että me elimme muuten hyvin ”säästeliäästi”. Asuimme yhdessä ja säästimme minun pikkufiatini ansiosta siinä, että kämppämme sijaitsi keskustan ulkopuolella. Ja säästimme myös siinä, kun

kävimme iltaisin ulkona syömässä ja meidän ei näin ollen tarvinnut kokkailla kotosalla liekitettyjä munuaisia.

Alkoholi ei ollut mikään menoerä. Yleensä snobbailimme juomalla alkoholitonta viiniä, mutta kun tarjoilijat alkoivat katsella hitaasti meidän istumistamme koko illan yhden pienen viinipullon kanssa – myynti saattoi tuolloin olla osatekijä tarjoilijan palkassa – oli joskus toisen pakko uhrautua ja tilata kunnan juotavaa. Ei olisi ollut kovin uskottavaa, että kaksi opiskelijapoikaa tulee yhdessä kapakkaan kumpikin omalla autolla. Auto ei tuolloin kuulunut yleensäkään opiskelijan vakiovarustukseen.

Mutta vaikka kuinka säästimme, hupenivat opintolainarahani ennen aikojaan. Onneksi myös opiskeluni eteni niin, että kahden vuoden sijaan katsoin jo puolentoista vuoden jälkeen joutavani hyvin lähtemään Tampereelta työelämään ja suorittamaan opiskeluni rippeet työssä ollessani.

Eihän se tietenkään niin onnistunut. Ei minun kohdallani, eikä juuri kenenkään muunkaan kohdalla joka yritti samaa. Itse asiassa toimittajatutkinnon opiskelijoista valmistuneiden luku oli promilleluokkaa.

Mutta tuolla seikalla ei ollut juurikaan merkitystä. Tutkinnon suorittaminen ei automaattisesti tiennyt minkäänlaista palkanlisää, ja toisaalta henkilöt jotka olivat osoittaneet kykynsä pääsemällä ylipäätään opiskelemaan alaa Tampereelle, voivat suurin piirtein valita itse lehden missä halusivat työskennellä. Työllisyystilanteet olivat silloin sellaiset.

Media-alasta oli juuri tullut kummallisen suosittu ja esimerkiksi Tampereelle räätälöidyn toimittajatutkinnon pariakymmentä paikkaa haki muistaakseni yli kuusisataa opiskelijaa. Valituksi tuleminen edellytti vieläpä työkokemusta toimitustyöstä.

Se, että minut armoitettiin joukkoon jokseenkin ensimmäisten joukossa, johtuu ymmärtääkseni yksinomaan siitä, että professori joka oli tutkinnon kehittänyt ja toimi sen vetäjänä, oli pitkän linjan mies, jolla oli kultaisesta nuoruudestaan kauniita muistoja työskentelystä Saimaan Sanomien edeltäjässä Kansan Työssä. Meillä oli siis yhteisiä työtovereita.

Tutkinto tuntui olevan kuin tilaustyönä minulle tehty.

Ensimmäiseksi työpaikakseni opiskelun jälkeeni valitsin joensuulaisen Karjalaisen aluetoimituksen Imatralla, ja valitsin väärin.

Tuon työpaikan ainoa hyvä puoli oli, että Imatra oli vain 35 kilometrin päässä Lappeenrannasta.

Ja Joensuu riittävän kaukana Imatrasta.

MIRA

En viitsi ryhtyä lähemmin ruotimaan Karjalaisessa vallinnutta henkeä, tai sitä miten sen koin. Minussa on paha vika, että leimaan herkästi omien kokemusteni mukaan aina tietynlaiseksi koko yhteisön, tai maakunnan, tai heimon tai koko kansakunnan. Ei näin saa tehdä, ei ainakaan ilman vankkoja perusteita, mutta minä vaan teen. Onneksi kukaan ei usko, että teen niin vakavissani. Tai jos en vakavissani, niin ainakin tosissani.

Toteanpa kohteliaasti vain, että niin itsekeskeisen pöhötautista ja kieroä porukkaa en ole toista kohdannut kuin nuo pohjoiskarjalaiset ”karjalaiset”.

Mutta ennen kuin karistan Imatran pölyt jaloistani ja ravistelen Karjalaisen hilseet hartioiltani, minun on myönnettävä, että tuo Imatralla vietetty reilun vuoden kestänyt

kärsimys hyvitetiin minulle ylitsevuotavien korkojen kera. Tuo hyvitys asteli vastaan korot kopisten Miran hahmossa.

Tarkasti määriteltynä hän asteli vastaan Rauhan sairaalan asuntolan vessassa. Täydessä tällingissä, välkkyvässä mekossaan ja tukka tupeerattuna. Kuin valmiina linnan juhliin.

Ihan linnaan ei matka johtanut, mutta lähes kuitenkin. Valtionhotelli Imatrankosken partaalla on aivan upea linnamainen hotelli-ravintola. Siellä tapasimme samana iltana ja se oli sitä myöten menoa.

MATTI J

Meidät suostui sittemmin vihkimään äitini puoleinen sukulaismies Matti J Kuronen, aikansa julkkis, ”pop-pappi”, joka oli hankkinut suosionsa jo ensimmäisessä toimessaan Konnunsuon vankilapappina karjaisemalla hartaustilaisuuteen kootulle hällisevälle vankijoukolle: ”Turpa kiinni rosmot, Jeesus kuuntelee!”.

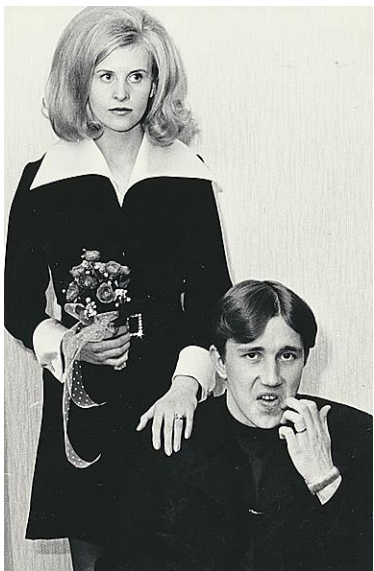
Matti siis suostui vihkimään meidät, vaikkakin pitkin hampain. Hän ei todellakaan suhtautunut vihkimisiin minään läpihuutojuttuina, koska hän toimi tuolloin perheasiain neuvonnassa – ”tuolla romuttamon puolella”, kuten hän itse sanoi.

Matti pyysi meitäkin harkitsemaan vakavasti, ja kertoi kuinka häntäkin oli sukulaismiehen taholta valistettu meitä vastaavassa tilanteessa, että ”ethän sinä mene ostamaan lehmääkään, jos tarvitset litran maitoa”.

Lopulta Matti kuitenkin katsoi, että ”kyllä kai yksi mielisairaanhoitaja yhdestä toimittajanretkusta huolehtii” ja suostui vihkipapiksemme. Meitä ennen hän oli vihkinyt vain seitsemän paria. Ne olivat henkilöitä, jotka Matti tunsu tai joihin hän tutustui perusteellisesti niin ennen kuin jälkeen häiden.

”Mies joka ei osannut sanoa ei” näyttäisi ehkä kuvaan sopivalta tekstiltä. Mutta ei. Hääkuvan ottajan Juhanin mieliksi piti Miran ja Markun vähän poseerata.

RIETU

Muutto Kouvolaan Etelä-Saimaan aluetoimittajaksi nosti riemumielen yhä korkeammalle; isäsi on paljasjalkainen kouvolaalainen. Näin on, vaikei ehkä itse niin haluaisikaan. Niin lukee syntymätodistuksessa ja kirkonkirjoissa.

No, myönnettäköön että kyllä hän oikeastaan – asiallisesti ottaen – on lappeenrantalainen. Lappeenrannassa hän on fyysisesti syntynyt ja Lappeenranta oli käytännössä tukikohtana, kun minä työskentelin Kouvossa ja Mira Imatran tuntumassa Rauhan sairaalassa.

Isäsi ”työnimenä” oli Rietu. Sukumme ensimmäinen Parjanen oli Rietu eli Fredrik.

Oli olemassa vaara, ettei isällesi muuta nimeä olisi saatukaan, sillä minun loistavat nimiehdotukseni eivät saaneet vastakaikua Mira-mummisi taholla. Me olimme jo tuohon aikaan varsin kehittyneitä riitelijöitä, ja eritoten mykkäkoulu oli Miran vahvaa aluetta. Mummi oli siis mutteissaan (niin kuin mainio lemiläinen termi kuuluu) ja esikoisen kastotoimitus eli nimen antamisen päivä lähestyi.

Olin ehdottanut perilliseni nimeksi maineikkaiden periyttäjien kuolemattomiksi tekemiä nimiä, kuten Alo Valo ja Eri Aaroni, mutta eihän Mira näitä kelpuuttanut.

Onneksi ristiäiset osuivat Pertun päivän kohdalle, joten voimme hätäpäissämme lukaista nimeä tivaavalle papille käypäsen nimen päivän lehden nurkasta (ja oli sitä vähän muutenkin ajateltu). Olisi ollut ehkä vähän noloa jos olisi ollut vaikka Alman päivä.

Naapurimme Eino Simpura, pikkuserkkuni Impin puoliso, joka selvin päin ja puheliaimmalla tuulella ollessaan sanoi sanan päivässä, tuli aikojen päästä riittävästi rohkaisua otettuaan julkituomaan oman ihmetyksensä tuohon nimikysymykseen. ”Kyllä minä sen tiedän, että kaikenlaisia nimiä sitä nykyään lapsille annetaan, mutta että pojalle nimeksi Kerttu”, ei ottanut mahtuakseen Einon päähän.

Oli mikä oli, isäsi oli joka tapauksessa jo pienenä sellainen hurmuri, että kummeiksi oli tungosta. Kun pappi, luokkatoverini Erkki Helminen, oli kirjoittanut kirkonkirjoihin 11 kummin nimet, hän sanoi että armahtakaa hyvät ihmiset, ei tänne enempää mahdu enkä minä kyllä enää jaksa kirjoittaakaan.

Ekin kirjoittamisesta ihan ohimennen vaan, että hän oli koulussa varsinainen virtuoosi ainekirjoituksessa. Liikuskelimme jotenkin samoilla aaltopituuksilla ja kaveerasimme muutenkin. Olisi kiva kuulla häntä saarnastuolista. En usko että mies malttaa olla murjomatta sukkeluuksia, viimeistään saarnan rivien väleihin peiteltyinä.

Pertun synnyttyä me olimme hetken aikaa varsinainen suurperhe, noin alueellisesti ajatellen ja maantieteellisesti katsoen. Minä olin työssä Kouvolassa, Mira Imatralla ja Perttu sukuloi jossain siinä välimaastossa.

Mutta eipä aikaakaan, kun meistä kaikista tuli lappeenrantalaisia. Aloitin keväällä 1971 Etelä-Saimaan päätoimituksessa.

Noina aviomme alkuaikoina harjaannuimme paitsi riitelyssä myös muutoissa. Kahden ensimmäisen vuoden aikana muutimme kahdeksan kertaa asuntoa sekä välillä hetkeksi asuinpaikkaakin Imatralla ja taas takaisin. Lopulta Mira uhkasi jättää muuttolaatikon turhanpäiten purkamatta. Ei noissa laatikoissa enää paljon mitään ollutkaan; muuttaminen on tehokas tapa päästä eroon turhasta kamasta.

Työrupeamani Etelä-Saimaassa kesti 20 vuotta, syksyyn 1991.

Lappeenrannasta alkanut ympyrä oli sulkeutunut.

Asuessamme Valtakadun alkupäässä ja katsellessani ikkunasta tuttuja näkymiä, tulin ajatelleeksi kuinka pienet elämäni ympyrät itse asiassa ovatkaan olleet Syvämaalta lähdön jälkeen.

Niistä oleellisimmat olivat silmiäni alla.

Lyseo vastapäätä reilun sadan metrin päässä, sen vieressä miltei ikkunoidemme alla varuskunta ja Koulukadun alkupäässä parin sadan metrin päässä Etelä-Saimaan toimitus.

Näissä ympyröissä oli aika hurautanut. Mitä nyt pienet reilun vuoden pyrähdykset Tampereelle, Kouvolaan ja pariin otteeseen Imatralla.

Enpä ole astellut isäni jälkiä. Enkä ole halunnutkaan. Lappeenranta on hyvä paikka olla.

Lemillä toukokuussa 2018

Noin siis kirjoittelin vuonna 2008.

Asiat eivät ole päällisin puolin juurikaan muuttuneet.

Jan Markus Oliver täyttää syksyllä kymmenen vuotta ja asuu edelleen Brysselissä.

Minä ja Mira-mummi olemme muuttaneet Lemille Lahnajärven rannalle entiseen Rantapappilaan.

Minä olen tullut höperöksi, vaikka en uskonut ikinä niin käyvän. En ainakaan tässä mittakaavassa.

En uskonut kuuna päivänä sortuvani kirjoittamaan itsestäni. Mutta kuten huomaatte en muuta teekään. Yhtä minä-minä-lätinää.

Sukuseuran sivuillekin olen mennyt repostelemaan itsestäni.

Nyt vielä jälkipolvelle osoittamaani legenda menen tyrkyttämään viattomille sukulaisille, vaikken ole siitä hiiskunut edes asianomaiselle henkilö Janille puolta sanaa.

Kaiken kukkuraksi huomaa antaneeni sikamaisesta itsestäni tyystin väärän kuvan tällä liirum-laarumilla.

Onneksi totuus tallentuu jälkipolvi Janille alkuperäisessä kaunistelemattomassa muodossa.

Mutta siitähän te olette autuaan tietämättömiä.

Markku
ukki

Huomannette, ettei minusta ollut Ukkisäksikään. Ovat alkaneet sanoa minua pelkäsi ukiksi.

P.S.

Ehä mie mut ku hää, Eva-Liisa. Häähä se minnuu tähä patistel, mut eihä miust ois olt tätä nettii laittamaa, ku mie en vielkää noije rakkineije pääl paljo mittää ymmärrä enkä oikei välitakkää.

Mut kiitosta nyt Eva-Liisa, kiitos oikei jonkuu verra.

Markku
pikkuserkku

P.P.S.

Mitenkä nämä elukat liittyvät oheiseen tarinaan? Eivät mitenkään. Minun sielunelämäni nämä velikullat ovat kuitenkin jättäneet lähtemättömät jäljet. Bokseri Jaanus oli minulle hyvä isäntä kolmentoista vuoden ajan. Yhtä oikeamielisesti kohteli adjutanttiaan tuo hevoselta näyttävä belgialaistunut tanskandoggi Kusti, joka oli kohtaamistani elollisista olioista viisain.